

Eindwerk geschiedenis

"Het Cuba van Fidel Castro"

Diederik Van de Velde

Voorwoord

Dit eindwerk vormt het sluitstuk van mijn middelbare schoolcarrière voor het vak geschiedenis. Binnen deze schoolcarrière heb ik vier jaar les gehad van de heer De Ruyck. Bij deze dank ik hem dan ook niet enkel voor het begeleiden van dit eindwerk, maar ook voor de jaren degelijk geschiedenisonderricht.

De keuze van het onderwerp voor dit eindwerk werd me vrijgelaten, met als enige voorwaarden dat ik binnen het tijdsvak van het zesde jaar bleef, en dat het onderwerp in de actualiteit terug te vinden was. Laat dit nu net de periode geweest zijn waarin Fidel Castro geopereerd werd en de macht overdroeg. Dus dook ik de gesloten wereld van het communisme in. Het is echter niet alleen in de lessen geschiedenis dat deze wereld wat opener werd. Ook dankzij advies en meningen van vrienden en familie werd dit geheel reeds een stuk toegankelijker, waarvoor dank!

Tot slot dank ik ook de heer Steve Stevaert die, via snel en duidelijk antwoord, dit eindwerk wat meer fundering wist te geven.

Dan rest me enkel nog u veel leesplezier toe te wensen.

Diederik Van de Velde

1. Inhoudsopgave

1.	Inhoudsopgave	3
2.	Inleiding	5
3.	Hoofdstuk I: Cuba tijdens de Koloniale periode	6
3.1.	Ontdekking en verovering	6
3.2.	De weg naar onafhankelijkheid	6
3.2.1.	Het Teller amendement en het Verdrag van Parijs	10
4.	Hoofdstuk II: Het Batista tijdperk	12
4.1.	Eerste machtsperiode	12
4.2.	Tweede machtsperiode	13
5.	Hoofdstuk III: De opkomst van Fidel Castro	16
5.1.	Jeugd en (ver)houding tot familie	16
5.2.	Studietijd en eerste politieke acties	16
5.3.	De Cubaanse revolutie	18
5.3.1.	De aanval op de Moncada kazerne	18
5.3.2.	De beweging van de 26 ^{ste} juli	20
5.3.3.	De landing op Cuba	20
5.3.3.1.	De mislukking van de landing op Cuba	21
5.3.4.	Radio Rebelde	22
5.3.5.	Operatie Fin de Fidel (Operatie Verano)	22
5.3.5.1.	De slag bij La Plata	22
5.3.5.2.	De slag bij Las Mercedes	23
5.3.6.	<i>De slag bij Yaguajay en Santa Clara</i>	24
6.	Hoofdstuk IV: eerste machtsjaren van Castro	26
6.1.	Ontmanteling van de Batista structuur	26
6.2.	Nieuwe buitenlandse politiek	26
6.3.	Hervormingen	28
6.4.	De explosie van La Coubre	29
6.5.	De varkensbaai	30
6.5.1.	De voorbereiding	30
6.5.2.	Interne machtswissel	30
6.5.3.	De invasie	31
6.5.4.	De oorzaken van de mislukking	32
6.5.5.	De (diplomatieke) gevolgen van de invasie	33
6.6.	De raketten crisis: een nucleaire oorlogsdreiging	34
6.6.1.	Voorafgaand aan de crisis	34
6.6.2.	Ontdekking van de raketten	35
6.6.3.	De reactie van de VS	37
6.6.4.	De reactie op de quarantaine en de uiteindelijke oplossing	39
6.6.5.	Door het oog van de naald	42
6.6.6.	Gevolgen van de crisis voor Cuba	43
7.	Hoofdstuk V: Cuba na de raketten crisis	44
7.1.	De jaren '70: welvaart, vluchtelingen en (verandering in) betrekkingen	44
7.2.	De jaren '80: stagnering welvaart, vluchtelingen en structurele veranderingen	45
7.3.	De jaren '90: extreme daling welvaart, turbulentie en vluchtelingen	47
7.4.	Augustus 2006: Cuba op weg naar verandering?	49
8.	Hoofdstuk VI: Cuba en zijn leider volgens Cuba-kenners	50
8.1.	De mening van Steve Stevaert	50
8.1.1.	Voorstelling van Steve Stevaert(s) politieke strekking en functies)	50
8.2.	De mening van Juan Clark	51

8.2.1.	Voorstelling van Juan Clark.....	51
8.3.	De mening van Harry Mulisch.....	51
9.	Slotconclusie	52
10.	Bibliografie.....	54
11.	Bijlagen	58

2. Inleiding

In dit eindwerk zal ik trachten de geschiedenis van Cuba uit te diepen. Hierbij zal ik vier accenten leggen.

Het eerste accent is vanzelfsprekend het onderwerp van dit werk namelijk Fidel Castro.

Het tweede accent leg ik bij de revolutie die deze man wist te ontketenen en haar oorzaken en gevolgen.

Accent drie wordt gevormd door de internationale betrekkingen van en met Cuba en hoe deze evolueerden doorheen de geschiedenis van dit land.

Het vierde accent ligt op de interne veranderingen die het communistische regime in Cuba gedurende zijn bijna 50-jarig bestaan heeft doorgemaakt, en wat hiervan de oorzaken en gevolgen zijn.

In de loop van dit schooljaar werd vaak gevraagd naar het onderwerp van mijn eindwerk. De reacties die ik op dan mijn antwoord kreeg, gingen werkelijk van “Ah, Fidelleken”, of “Ah, de Fidel” tot “Castro, de communistische dictator”. Zo werd ik er nogmaals op gewezen dat Castro geen onbesproken blad is. Voortaan zou ik moeten trachten, alles wat ik in het kader van dit eindwerk las, kritisch te beoordelen.

Het communistische systeem is een van die aspecten in de geschiedenis die me altijd hebben geïntrigeerd. Een communistisch land is een gesloten blok. Eens een communistisch land een andere staatsvorm of leider krijgt, doen zich soms de wreedste verhalen voor van wat er zich tijdens het partijbewind afspeelde (voorbeeld de Sovjet-Unie na de dood van Stalin). Wanneer ik met anderen over dit eindwerk of over communisme praatte, viel het me op dat er twee groepen bestaan: zij die meteen geloven wat door die bepaalde staat naar buiten wordt gebracht, en zij die er bij voorbaat geen woord van geloven. Ik wil trachten de gulden middenweg te zoeken tussen deze twee opinies.

3. Hoofdstuk I: Cuba tijdens de Koloniale periode

Om de politiek die nu in Cuba gevoerd wordt goed te kunnen plaatsen, is het raadzaam na te gaan welke veranderingen dit land reeds heeft doorgemaakt op politiek, economisch en cultureel vlak. In dit hoofdstuk wordt deze evolutie toegelicht tot het einde van de 19de eeuw.

In dit eindwerk zelf bevinden zich enkel vereenvoudigde en fragmentarische kaarten van Cuba. Voor meer gedetailleerde landkaarten zie de bijlage 'Landkaarten van Cuba', bijgevoegd bij dit eindwerk.

3.1. *Ontdekking en verovering*

Zoals vrijwel alle landen van het Amerikaanse continent is ook Cuba ontdekt door Christoffel Columbus in 1492. Voor misschien de enige negentien jaar uit haar geschiedenis, werd Cuba relatief met rust gelaten. In 1511 landden immers de eerste geïnteresseerden op het eiland: de Spanjaarden, onder leiding van Diego Velázquez de Cuéllar. Deze man had reeds deelgenomen aan Columbus' tweede expeditie naar wat zij 'Indië' noemden, en had zijn oog laten vallen op Cuba. Tot zijn dood in 1524 zou hij dit eiland besturen voor de Spaanse troon. Gedurende de eerste honderd jaar van de Spaanse overheersing op Cuba stierf het grote gros van de inheemse bevolking – door alle gevolgen die (de) kolonisatie met zich had meegebracht – en werden Afrikaanse slaven naar het eiland overgebracht.

3.2. *De weg naar onafhankelijkheid*

Tot midden van de 19de eeuw hadden de Spanjaarden het (relatief) rustig op Cuba. Dat zou veranderen in 1868, wanneer er een eerste opstand uitbreekt. Carlos Manuel de Céspedes start met enkele getrouwen de strijd om een onafhankelijk Cuba. Zijn oorlog zou uiteindelijk tien jaar duren, en eindigen zonder zijn doel bereikt te hebben.

Velen die gevochten hadden voor een onafhankelijk land bleven op hun honger zitten en waren ontevreden over de politieke en economische situatie, die zo goed als onveranderd was gebleven. Enkele generaals die de vorige tien jaar slag geleverd hadden, startten de strijd opnieuw. Hoewel velen hier met overtuiging aan begonnen, miste deze oorlog aan overtuiging in kwantitatieve zin. Deze strijd die slechts een jaar na het einde van de vorige was gestart, had daarom maar spankracht voor een duur van één jaar. Deze poging kreeg daarom de naam 'La Guerra Chiquita' [De kleine oorlog] mee.

De oorlog, die wederom verloren werd, maakte duidelijk dat de opposanten zich niet neerlegden bij een onveranderde situatie en dat er spoedig meer protesten zouden volgen. Die protesten kwamen er – zij het minder spoedig dan verwacht – in 1895. Dit onder impuls van ene José Martí – een schrijver, dichter, filosoof en journalist met politieke ambities, die bovendien ook nog eens schilderde. Deze man had in 1869, toen zestien jaar oud, reeds een veroordeling tot zes jaar cel opgelopen voor zijn aandeel in de eerste oorlog.

Na een bepaalde periode van deze zes jaar te hebben uitgezeten, werd hij gerepatrieerd naar Spanje waar hij rechten en geneeskunde studeerde. Na een clandestiene terugkeer naar Cuba in 1877, probeert hij daar werk te vinden. Wanneer dit zonder succes blijkt trekt hij de wereld rond, lobbyend voor een onafhankelijk Cuba. Ondermeer werkzaam als professor literatuur en geschiedenis schrijft hij teksten rond zijn visie over de toekomst van zijn land. Het is deze man die plannen opstelt voor de verovering van het eiland.

Deze plannen brengt hij ten uitvoer wanneer hij zich in '85, met een aantal bannelingen aansluit bij de rebellerende generaal Máximo Gómez y Báez – een man die dezelfde functie had vervuld in de eerste poging tot onafhankelijkheid.

José Martí zal al gauw sneuvelen, maar de twee overgebleven kopstukken: de generaals Máximo Gómez en Antonio Maceo maken het de Spanjaarden zeer lastig, met hun aanhoudende guerrillastrijd. Ze slagen er zelfs in de Spaanse gouverneur, die hen in de eerste oorlog de genadeslag toebracht, te verslaan. Doch geen van beide partijen is in staat een beslissende overwinning te behalen. In de oorlog, waarvan nog geen einde in zicht was, had reeds een tiende van de Cubaanse bevolking het leven gelaten en was een groot deel van de aanwezige infrastructuur vernield.¹ De internationale opinie begon zich te roeren. William Randolph Hearst, een Amerikaanse krantenmagnaat, gekend om zijn “yellow journalism”², maakte in zijn schandaalblad *The New York Journal* gewag van begane Spaanse gruwelheden in de oorlog. Ondanks het feit dat deze berichten ongenueanceerd en éénzijdig waren oogsten ze toch veel bijval. Temeer omdat Spanje in de eerste oorlog concentratiekampen had gebruikt om de bevolking murw te krijgen.

Onder druk van de publieke opinie, die bovendien nog aangezet werd door de pers, besloot de Amerikaanse president het slagschip *USS Maine* naar Cuba te sturen om Amerikaanse burgers te evacueren.

¹ VANDEPITTE M., *‘De gok van Fidel’*, Uitgeverij EPO vzw, Berchem, 1998, blz. 195 §3.

² yellow journalism: pej. term voor schandaal- en sensatiejournalistiek met sterk chauvinisme, afgeleid van *the yellow kid* de eerste ‘strip’. Deze zwaar chauvinistische prenten werden gemaakt voor de kranten van Hearst.

Op 15 februari 1898 zonk dit schip, na een explosie. Hoewel de precieze omstandigheden van dit voorval nooit zijn opgehelderd, meenden velen de oplossing te kennen. Volgens hen waren de Spanjaarden en niemand anders schuldig. Dit idee werd versterkt door de media (lees: Hearst en zijn bladen) die hieromtrent een (vals) telegram verspreidden. Amerika stelde Spanje een ultimatum voor een wapenstilstand op 27 maart. De Spanjaarden namen dit aan, maar onderhandelingen mislukten. Spanje verweet de VS partijdigheid voor Cubaanse onafhankelijkheid, de VS van zijn kant wees ieder voorstel, dat de mogelijkheid tot onafhankelijkheid verkleinde, af. Op 20 april was de Amerikaanse oorlogsverklaring aan Spanje een feit. President McKinley had hiervoor steeds de humanitaire rechten van de Cubanen als redenen gegeven, hoewel het zeer aannemelijk is dat er nog andere redenen meespeelden. Op het einde van de 19de eeuw had de Republikeinse Partij het idee achter Manifest Destiny³ overgenomen van de Democraten en overheerste dit idee hun (inter)nationale politiek.

Amerika wilde – met de grote vloot van het voormalige Britse Rijk in het achterhoofd – een grote handels- en oorlogsvloot uitbouwen. Het creëren van nieuwe onafhankelijke landen én het hebben van een dergelijke vloot, zouden bovendien de nieuwe afzetmarkt die Amerika zo dringend nodig had, wilde men financiële problemen zoals een aantal jaar geleden vermijden, op poten kunnen zetten. Verder moest men de bevolking een krachtig signaal geven dat men, als de explosie op de *USS Maine* inderdaad gelinkt was aan Spanje, hard optrad.

Indien dat laatste het motief was, zou het kunnen dat de oorlog zonder reden was gestart.

De kapitein van het schip, die de explosie overleefde, schreef aan zijn vrouw: *“The trouble in Cuba, would soon be over. The new Spanish governor of the island seems to have the situation under control. During the three weeks that the Maine has been in Havana, I haven’t seen a sign of Cuban rebels. I have entertained the Spanish officers in my mess, and my staff and I have been entertained lavishly by the local officials. Although I found the bullfights to which I have been invited somewhat barbaric, the Spanish officers behaved as perfect gentlemen.”*⁴

Na de explosie werden hij en de weinige andere overlevenden, door de Spanjaarden van het zinkende schip gehaald.

³Manifest Destiny, was een politiek-maatschappelijke stroming (oorspronkelijk van de Democraten, nadien overgenomen door de Republikeinen) die het imperialisme nastreefde. Het idee was dat Amerika over het lot beschikte een grote mogendheid te worden. Dit idee won aan belang in de 19de eeuw.

⁴bron: <http://www.smpplanet.com/imperialism/remember.html> §2

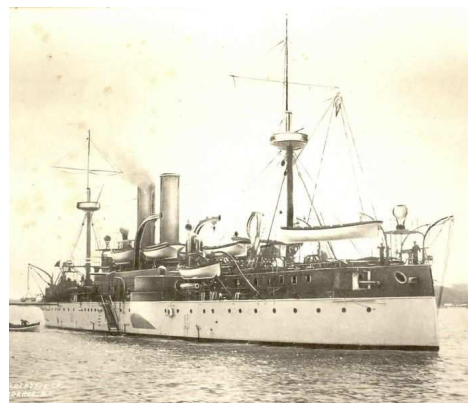
Rond het zinken van dit schip zijn er twee theorieën, elk met hun indicaties en weerleggingen. De eerste theorie gaat uit van een mijn onder de haven; de tweede van een brand in de kolenopslagplaats van het schip, wat mogelijk op een menselijke fout wijst.

Het spreekt vanzelf dat de eerste oorzaak de Amerikaanse regering het beste uitkwam, zo konden ze de schuld in de schoenen van de Spanjaarden schuiven.

Doch geen van beide theorieën is intussen voldoende bewezen of ontkracht (ondanks vier onderzoeken waarvan de laatste in 1976 en 1999 met de modernste technieken). Een groot nadeel was de opstelling van het geschut in elkaars verlengde, waardoor men bij het richten naar één kant een overhelling krijgt. Bovendien was het schip zo gebouwd dat richten van de ene naar de andere koepel mogelijk was. Bij ondeskundig richten kon het schip zichzelf dus zwaar beschadigen, wat mogelijk ook een aanleiding was.

Of het nu een ongeluk was of een oorlogsdaad van Spanje, zeker was dat de Cubaanse onafhankelijkheidsoorlog een nieuwe fase in ging.

\$50,000 REWARD. — WHO DESTROYED THE MAINE? — \$50,000 REWARD.
EDITION FOR GREATER NEW YORK
NEW YORK JOURNAL AND ADVERTISER
FRIDAY, FEBRUARY 12, 1898.—10 PAGES
DESTRUCTION OF THE WAR SHIP MAINE WAS THE WORK OF AN ENEMY
\$50,000!
\$50,000 REWARD!
For the Detection of the Perpetrator of the Maine Outrage!
Assistant Secretary Roosevelt Convinced the Explosion of the War Ship Was Not an Accident.
\$50,000!
\$50,000 REWARD!
For the Detection of the Perpetrator of the Maine Outrage!
The Journal Offers \$50,000 Reward for the Conviction of the Criminals Who Sent 258 American Sailors to Their Death. Naval Officers Unanimous That the Ship Was Destroyed on Purpose.

Het bewuste schip op de plaats van de explosie: de haven van Havana.

NAVAL OFFICERS THINK THE MAINE WAS DESTROYED BY A SPANISH MINE.
Hidden Mine or a Sunken Torpedo Believed to Have Been the Weapon Used Against the American Man-of-War—Officers and Men Tell Thrilling Stories of Being Blown Into the Air Amid a Mass of Shattered Steel and Exploding Shells—Survivors Brought to Key West Scout the Idea of Accident—Spanish Officials Protest Too Much—Our Cabinet Orders a Searching Inquiry—Journal Sends Divers to Havana to Report Upon the Condition of the Wreck.

Hearst's New York Journal brengt het nieuws van de *USS Maine* met (vals)⁵ telegram.

⁵Hearst was in een krantenoorlog verwickeld met zijn rivaal Joseph Pulitzer. Beiden schrokken er niet voor terug overdreven of valse berichten te publiceren om de oplage te verhogen. Het was de eerste keer dat de invloed van de media zo ver reikte, en dat de media zoveel kon bewegen. Hearst was zich hiervan bewust, tegen zijn fotograaf zijn hij: "You furnish the pictures and I'll furnish the war." Ten tijde van de berichtgeving rond de (mogelijke) oorlog verkochten zowel Hearst als Pulitzer meer dan 1 000 000 kranten per dag.

Amerika kwam tussenbeide in het Cubaanse conflict. Niet in de Cubaanse hoofdstad Havana, zoals men zou verwachten, wel door de haven van de Filippijnse hoofdstad Manilla te blokkeren. Het land slaagde er in de vermoeide Spaanse bezetter, die reeds jaren vocht tegen Filippijnse onafhankelijkheidsstrijders, van de eilandengroep te verwijderen. Hierop volgde een internationaal nooit erkende Filippijnse onafhankelijkheidsverklaring.

Nadien volgde de eigenlijke oorlog om Cuba. Ook hier werd de haven geblokkeerd, de Spaanse vloot werd omsingeld. Deze werd later getorpedeerd bij een vluchtpoging. In de heuvels rond Santiago de Cuba had de VS eveneens het voordeel. Na twee maand strijd, waarin *The Rough Riders* zich onderscheidden, gaf Spanje zich over.

Amerika maakte van de gelegenheid gebruik om ook Guam en Puerto Rico buit te maken op de Spanjaarden. Op 20 april had het Amerikaanse Congres ingestemd met een oorlogsverklaring aan Spanje. Op 1 mei was de oorlog om de Filippijnen begonnen. Net één maand later die om Cuba, in twee weken gewonnen door de VS. Nog eens drie maand later was Spanje Guam en Puerto Rico armer. Toen Frankrijk er in slaagde op 12 augustus een staakt-het-vuren te bemiddelen, was Spanje vier van haar kolonies verloren. In drie à vier maanden oorlog had de eerste vrijgevochten kolonie ooit [Amerika] een koloniale grootmacht onttroond.

De wereldverhoudingen waren enorm door elkaar geschud. De VS had zich voor de eerste maal gemengd in een internationaal conflict, en had zijn eigen kracht ondervonden. Het versterkte hun idee van het imperialisme. Het besef dat ze een grootmacht waren, die mee het lot van de anderen bepaalde, zou hun toekomstige internationale optredens (sterk) beïnvloeden.

3.2.1. Het Teller Amendement en het Verdrag van Parijs

Vraag was wat er nu met de verworven ‘kolonies’ moest gebeuren. Het Amerikaanse Congres had zich er met het Teller Amendement, dat afgesloten was vlak voor de oorlog, toe verplicht Cuba niet te zullen annexeren noch te overheersen. In het Verdrag van Parijs (getekend op 10 december 1898), kwam de bemiddelaar Frankrijk tot een compromis voor de strijdende partijen.

Guam en Puerto Rico bleven Amerikaans. De Filippijnen kwamen voor de afkoopsom van 20 miljoen dollar in handen van de VS.

Cuba zou, in overeenstemming met het Teller Amendement, de onafhankelijkheid verkrijgen. Op 1 januari 1899 gaf Spanje de VS officieel de supervisie over Cuba. Na een Amerikaanse conventie over de toekomst van Cuba op 5 november 1900 werden verkiezingen aangekondigd die werden gehouden op 31 december 1901. Op 20 mei 1902 werd het bestuur van Cuba overgenomen door de nieuw verkozen regering.

In Amerika hadden ondertussen twee belangrijke gebeurtenissen plaatsgevonden, die mee bepalend waren voor de Cubaanse geschiedenis. De eerste was een ‘aanvulling’ op het Teller Amendement. Het op 2 maart 1901 goedgekeurde Platt Amendement gaf de VS nog enige (binnenlandse) bestuurlijke inspraak op Cuba, indien dit land onafhankelijk zou worden. Voorts bepaalde het amendement het (Amerikaanse) behoud van een stuk Cubaans grondgebied, dat moest dienen als marinebasis: Guantánamo Bay*

Een tweede grote verandering was de moord op President Mc.Kinley op 14 september 1901. De pas herverkozen president werd opgevolgd door zijn vice-president Theodore Roosevelt Jr. Deze had bekendheid verworven als 2de officier – en later bevelhebber – van *The Rough Riders* uit de net besproken oorlog. De Republikeinen hadden gehoopt van deze man af te raken door hem vice-president te maken, doch niets was minder waar. Hij koos voor een actief buitenlands beleid dat gericht was op landen met een mindere ontwikkeling, waaronder de landen die de VS in de vorige oorlog veroverd had. Roosevelt wilde daar een infrastructuur en medische hulp uitbouwen.

De toon was gezet, voortaan zou de VS haar invloed meermaals gebruiken in zaken die Cuba aangingen. Hoewel het Teller Amendement Amerika verbood kolonies te hebben, maakte het Platt Amendement – dat militaire interventie van de VS toestond – Cuba tot een soort semi-kolonie van de VS. Voor enkele tientallen jaren had Cuba een regering van door Amerika benoemde gouverneurs, onbekwame leiders of corrupte politici. Vaak gebeurde het dat leiders die aan het einde van hun mogelijke ambtstermijnen zaten ervoor zorgden dat een stroman van hen het roer in handen kreeg. Ook waren er politici die – al dan niet onder een grondwetswijziging – van premierschap naar de presidentszetel overstapten (of omgekeerd) om zo hun eigenlijke greep over het land te behouden. Hierin werden ze meermaals gesteund door de VS.

Wat creativiteit om aan de macht te blijven betreft is er één van uitzonderlijk kaliber: Batista.

Meer informatie over het Teller- en het Platt Amendement vindt u in de gelijknamige bijlage. (Engelstalig.)

4. Hoofdstuk II: Het Batista tijdperk

Fulgencio Batista y Zaldívar werd geboren in het Cubaanse stadje Banes in de op een na grootste provincie van het land: Holguín Province. Door zijn eenvoudige afkomst was hij verplicht zijn studies 's avonds te volbrengen en veel aan zelfstudie te doen. Op zijn twintigste zoekt hij naar verandering en neemt dienst in het leger, hiertoe aangezet door zijn ouders die voorheen voor de onafhankelijkheid hadden gevochten. In 1932 kreeg hij de rang van sergeant. Nog eens een jaar later leidde hij de gelukke “opstand der sergeanten” en zette hij de voorlopige regering van Carlos Manuel de Céspedes – zoon van de gelijknamige generaal uit de onafhankelijkheidsoorlog – af.

4.1. *Eerste machtsperiode*

Door het afzetten van de regering en het ‘op rust sturen’ van nagenoeg de hele militaire staf had Batista de touwtjes in handen. Hij benoemde de populaire vertegenwoordiger van de universiteit van Havana, Dr. Ramón Grau San Martín, tot president en slaagde er zo in de rust te doen terugkeren. De feitelijke macht lag in handen van Batista, die intussen kolonel was.

Grau hield het ongeveer een drietal maanden uit onder het militaire juk. Nadien benoemde Batista tussen 1934 en 1940 maar liefst zes verschillende presidenten, stuk voor stuk zijn stromannen. Sommigen waren slechts president voor enkele dagen of uren, de laatste Federico Laredo Brú regeerde een kleine vier jaar.

Batista bestuurde Cuba van 1933 tot 1940 als de facto leider. Al die tijd dat hij achter de schermen regeerde werden opstanden bloedig onderdrukt, verdwenen oppositieleiders of werden tegenstanders geliquideerd. De VS zag af van het Platt Amendement. Zij werden gepaaid met privileges voor overheid, militairen, bedrijven en burgers.

In 1940 trad Fulgencio Batista voor het eerst zichtbaar op de voorgrond. Met een (door hem) aangepaste grondwet waarin ook de post van eerste minister voorkwam.

Door tegemoetkomingen aan, en ideologische verschuivingen naar het populaire linkse front haalde hij zijn slag thuis en werd voor de eerste maal officieel president van Cuba. Door het niet naleven van zijn eigen vernieuwde grondwet en het opvallend sterk bevoordelen van Amerikanen (en zichzelf) ten nadele van zijn eigen bevolking verloor Batista de volgende verkiezingen van voormalig president Grau.

4.2. Tweede machtsperiode

President Grau slaagde er opnieuw in Batista van de macht te houden, door het presidentsschap door te schuiven naar zijn partijgenoot en ex-premier Carlos Prío Socarrás. (Deze man was tijdens Batista's eerste regeerperiode als tegenstander het land uit moeten vluchten.) Batista slaagde er in om een senaatszitje te behalen, na vier jaar afwezigheid waarin hij in Florida verbleef.

Prío Socarrás maakte een moeilijke ambtstermijn door met versplinterde politieke fracties en wijdverspreide corruptie. Hoewel hij democratische ideeën had en in 1948 met voorsprong verkozen was, was de kans op herverkiezing klein. De presidentsverkiezing, waarvoor Batista zich in 1951 kandidaat stelde, zou plaatsvinden in juni 1952. De kans dat Batista hierin een rol van betekenis zou spelen was uitermate klein. Hij was de grote volkssteun, die hij voornamelijk had verkregen door de coalitie met de Communistische Partij van Cuba, [de PCC] grotendeels verloren.

Op 10 maart 1952 plaatste Batista een staatsgreep en wierp de nog voor drie maanden zittende regering omver. Het nieuwe bewind zou worden uitgemaakt door politici uit (splinter)partijen die Batista welgezind waren. Ook de communisten waren vooreerst niet happig op een nieuwe 'samenwerking' met de oude bekende. Na het aanbieden van een aantal posten kon Batista hen alsnog in de rangen sluiten. De VS erkende de nieuwe leider en kreeg de privileges van weleer in veelvoud. De Cubanen, moe van de vele machtswissels en de corruptie, waren al blij dat de machtsovername zonder al te veel bloedvergieten verliep en misten de kracht en de wil om zich te verzetten. Aanvankelijk geloofden zij dat het nieuwe bewind hen de zo gewenste stabiliteit zou brengen. Ook wanneer de leider geleidelijk hun rechten – die hij vooraf onderschreef – 'tijdelijk' begon terug te schroeven.

Cuba werd zoals voorheen onder Batista een lustoord voor Amerikanen. Een land waar de georganiseerde misdaad, de prostitutie, en het gokken hoogtij vierden. Havanna groeide uit tot 3de duurste stad ter wereld. Amerikaanse gezinnen in Havanna bezaten meer luxegoederen dan gezinnen in eender welke stad van Amerika. Europeanen noemen de VS "the far West" omdat het er vroeger zo ruig en ongecontroleerd aan toeging. Dingen die zelfs daar niet toegelaten waren gebeurden nu op Cuba. Waarom moesten Amerikanen schrik hebben van de Cubaanse overheid, als haar eigen leider vriendschappelijke banden onderhield met maffiabazen? Waar de voorzieningen voor Amerikanen toenamen, namen die voor Cubanen af. Het hoeft geen uitleg dat protest niet uitbleef.

De overige onderdrukte partijen kenden het niet-legitieme karakter van Batista's macht. Sommige leden van de VN stelden zich vragen over de situatie in Cuba, doch niets werd echt behandeld, door de rol van de VS. Om het protest in het buitenland enigszins te doen bedaren schreef Batista (schijn)verkiezingen uit, die hij vanzelfsprekend overtuigend won. Dit wakkerde het (inter)nationale protest nog aan.

De eerste plaats waar binnenlandse protesten starten is vaak aan de universiteiten, onder de studenten. In Cuba was dit niet anders. Aanhoudende studentenbetogingen leidden tot de dood of verwonding van populaire studentenleiders en op haar beurt tot stakingen over het hele land. Al deze acties werden met nog hardere maatregelen beantwoord.

Één van die studenten, die Batista bleef dwarsliggen was Fidel Castro*. Deze man had reeds in 1953 een opstand gepleegd, die mislukt en afgestraft was men de "tien voor één wet"⁶ en gevangenneming. Castro genoot (later) de steun van de verdreven president Prío Socarrás, die reeds meerdere malen had geprobeerd om via democratische en diplomatische acties zijn wettelijke macht te herwinnen. Hij had de pech dat zijn pogingen (vaak reeds op voorhand) verraden werden en dus onuitvoerbaar waren. Prío Socarrás werd voor deze praktijken in de VS gearresteerd, daar dit land Batista als rechtmatige president erkende. In die zin zagen zij in de acties van Prío Socarrás pogingen om een legaal staatshoofd te ontzetten. Daarna maakte de man naar eigen zeggen de fout Castro te steunen en hem een groot deel van zijn overgebleven 'staatsbudget' toe te vertrouwen voor acties.⁷

Na de gewonnen schijnverkiezing van 1954 zat Batista, naar eigen aanvoelen, stevig genoeg in het zadel om Fidel Castro vrij te laten. Dit zou zijn imago ten opzichte van zijn tegenstanders verbeteren. De uiteindelijke vrijlating gebeurde op 15 mei 1955. Reeds enkele dagen later maakten Castro's informanten (o.a. legerofficieren; de alom gekende corruptie werkte ook wel eens tegen het staatsapparaat, voornamelijk als de prijs hoog genoeg was) gewag van speurtochten naar de groep van Castro, om hen alsnog te liquideren.

Hierop vluchtten de opposanten naar Mexico.

* aangeduid met*= zie volgend(e) (sub)hoofdstuk(ken).

⁶Batista's bevel bij Castro's aanval op de kazerne van Moncada in Santiago de Cuba, om voor iedere gedode soldaat tien rebellen te doden, raakte bij de bevolking bekend onder de naam "tien voor één wet".

⁷bron:<http://www.icdc.com/~paulwolf/gringosintherevolution/gringosintherevolution.htm>,
http://en.wikipedia.org/wiki/Carlos_Pr%C3%ADo_Socarr%C3%A1s:3.Exile,%20

Met dit voorval begon het stilaan te dagen, dat het tij aan het keren was. De binnenlandse protesten namen toe. De VS vreesde dat de grote nationale onrust niet veel meer nodig had om uit te monden in een burgeroorlog, en stelde een wapenembargo in. Het per definitie steunen van Batista was vanaf dan verleden tijd. Niet veel later keerde de VS haar kar volledig in de andere richting. Deze houding doet de binnenlandse verwarring nog toenemen. Veel ondernemingen en particulieren die nog investeringen in het land hadden klaarstaan, werden onzeker.

In 1956 landde Fidel Castro terug op Cubaanse bodem, en ging zijn guerrillastrijd tegen Batista van start.* Batista schreef nieuwe verkiezingen uit, die het tij moesten doen keren. In deze verkiezingen versloeg de door hem naar voor geschoven kandidaat, voormalig president Grau. De kandidaat van Batista, Andrés Rivero Agüero, was diens vriend en minister. Op die manier zou Batista nog een grote invloed kunnen behouden. Wel moet gezegd dat deze verkiezing (inter)nationaal zwaar geboycot werd. Rivero Agüero zou eind februari 1959 de macht overnemen. Dat moment is echter nooit aangebroken: op 1 januari vluchtten Batista en hij immers het land uit voor de oprukkende rebellen van Fidel Castro. Nog een week later had deze man de macht in handen.

Cuba ging van de ene dictator over naar de andere; van kapitalisme met bevoorrechte positie voor Amerikanen, naar communisme met afschuw voor Amerikanen en van militair-politiek bestuur naar een éénpartijstaat.

Fulgencio Batista

Fidel Castro

5. Hoofdstuk III: De opkomst van Fidel Castro

Om de man achter dit hoofdstuk beter te begrijpen, volgt eerst een beschrijving van zijn levensloop voor zijn machtsovername.

5.1. *Jeugd en (ver)houding tot familie*

Fidel Castro werd geboren als Fidel Alejandro Ruz, onwettige zoon van Ángel Castro y Argiz en diens kokkin Lina Ruz González. Ángel Castro was naar Cuba afgereisd als Spaanse dienstplichtige of immigrant. (Tegenstrijdige bronnen afkomstig van Ramón en Juanita Castro, respectievelijk zoon en dochter van Ángel Castro) Na de nederlaag van zijn land tegen een alliantie van Cubaanse rebellen en de VS [zie hoofdstuk I] was deze in Cuba gebleven, waar hij tamelijk welstellend was geworden met zijn suikerplantages.

Zowel de jonge Fidel Alejandro Ruz als diens twee broers en vier zussen, werden buitenshuis opgevoed daar zijn buitenechtelijke kinderen waren. Dit had als resultaat dat ze hoewel niet gedoopt, een christelijke opvoeding kregen. Toen Fidel Alejandro Ruz vijftien was (er bestaat onenigheid over zijn precieze geboortedatum, meestal wordt er aangenomen dat het 1926 is al kan het ook '27 zijn) kwam er verandering in zijn leven. Zijn moeder trouwde met de pas gescheiden Ángel Castro. Nog eens twee jaar later werden hun kinderen officieel als 'Castro' erkend. Voor hen kwam er een einde aan hun sociaal achterop gestelde positie.

5.2. *Studietijd en eerste politieke acties*

In 1945 startte Fidel Castro met studies rechten aan de universiteit van Havana. Zoals eerder gezegd is dit vaak een broedplaats voor nieuwe ideeën en protest. Al sinds de val van president Machado in de jaren dertig bevonden zich in universiteiten talrijke politieke strekkingen. Het was dan ook een plaats waar de politie van de zittende president dubbel op zijn hoede was. De zittende president was op dat moment Grau. Fidel Castro werd een van de gezichten van het protest tegen hem. Ook slaagde hij er in tegen de haren van Rolando Masferrer in te strijken, een advocaat, krantenuitgever, guerrillastrijder, en communist met politieke ambities. Dit leidde tot een moordpoging op Castro. Nadien volgde er nog minstens één poging in de omgekeerde richting.

In 1947 werd de Partido Ortodoxo opgericht, een partij die de wijdverspreide corruptie aanklaagde, sociale hervormingen eiste, en nadruk legde op een zelfstandige economie en een groter nationaliteitsgevoel. De grondlegger van deze partij was Eduardo Chibás. Fidel Castro beschouwde deze man als zijn politieke mentor. Eduardo Chibás haalde bij de presidentsverkiezingen van 1948 een derde plaats. In 1951 pleegde hij zelfmoord. Het gerucht ging dat hij via via aan bewijzen kon raken, die het volk zou aantonen dat er corruptie plaatsvond in de toenmalige regering. Op het laatste moment echter, zouden zijn informanten de bewijzen niet hebben willen leveren, waardoor hij beschuldigde zonder bewijzen. Fidel Castro was erbij toen zijn partijleider en mentor stierf. Eduardo Chibás' populariteit was enorm gestegen en volgens de mensenmassa aanwezig op zijn begrafenis zou hij een kanshebber zijn geweest voor de presidentsverkiezingen van 1952. Plan was dat Castro bij de bijhorende parlementsverkiezingen naar een zitje zou dingen met de partij van Eduardo Chibás. Gek genoeg was deze man, tot wie Castro zich aangetrokken voelde, een anticommunist.

Het liep anders af dan verwacht want op 10 maart van het verkiezingsjaar plaatste Batista een gelukke staatsgreep. Ook van Batista werd Castro een geducht tegenstander, waardoor die het opnieuw aan de stok kreeg met Rolando Masferrer, een Batista aanhanger uit het communistische kamp en leider van 'Les Tigres' een paramilitaire organisatie die het land afschuurde op zoek naar tegenstanders van de generaal.

Gedurende de jaren '40 was Fidel Castro meermaals in aanraking gekomen met de buitenlandse politiek. In maart 1949 was er een conferentie in Bogotá, Colombia, waar Castro een vooraanstaand leider zou ontmoeten. Even voor hun ontmoeting werd deze echter vermoord. Castro kwam voor de tweede maal als rebel in het nieuws, bij de protesten rond deze moord. De eerste keer gebeurde dit toen hij deel had uitgemaakt van het mislukte complot om de dictator van de Dominicaanse Republiek (e.a.) te ontzetten. Een complot waar ook Masferrer bij betrokken was! Voor al deze politiek-militaire acties onderbrak Castro zijn studies meerdere malen.

In oktober 1949 trouwde Castro met Mirta Díaz Balart, een studente die hij op de universiteit leerde kennen. Zij maakte deel uit van de Cubaanse elite. Haar vader was burgemeester van de stad Banes, vanwaar Fulgencio Batista afkomstig was, met wie de familie overigens sterk bevriend was.

5.3. De Cubaanse revolutie

5.3.1. De aanval op de Moncada kazerne

Doel van de aanval op de Moncada kazerne was uiteraard het bezetten ervan, met als later doel via de communicatiesystemen op te roepen tot algemeen verzet. Zover zou het echter allemaal niet komen. Zelfs indien alles zou verlopen zijn zoals de rebellen het hadden gepland, zou het bijna onmogelijk zijn deze kazerne te bezetten.

De aanval zou plaatsvinden op 26 juli 1953, de morgen na het jaarlijkse carnaval in Santiago de Cuba. De rebellen hadden zich meester gemaakt van legeruniformen en zouden in vrachtwagenkonvooi de kazerne binnenrijden. Er liepen echter enkele cruciale dingen mis: in de feestdrukte geraakte het konvooi gescheiden en ging een wagen met zware wapens verloren. Omdat het aantal wapens voorheen al eerder gering was, bleef een deel van de rebellen achter. Voorts ging de verrassingsaanval verloren toen de wagen van Fidel Castro crashte.

Op deze manier was de aanval reeds verloren, nog voor hij goed en wel begonnen was.

(Ook een gelijktijdige aanval op de kazerne van Bayamo, die was ingezet om het gebied tussen de twee kazernes te isoleren, slaagde niet.)

Van de honderdzestig rebellen, die zouden deelnemen aan de aanval namen er, na het wegvallen van sommige wagens honderdvijfendertig ook effectief deel. Dit tegen een overwicht van vierhonderd (andere bronnen hebben het over duizend) militairen in de kazerne. Vijftien militairen werden gedood, tegen eenenzestig bij te rebellen. Een derde van de rebellen werd gevangen genomen, waarvan er nog eens de helft in gevangenschap stierf. De overige rebellen, waaronder ook de gebroeders Castro, wisten te vluchten naar een bergstreek ten zuiden van Santiago de Cuba. Daar werden ze later onderschept en opgepakt. Waarom Castro niet is gefusilleerd na zijn arrestatie – hoewel hier strikte orders voor waren – is niet sluitend duidelijk. Castro zelf koos later voor de piste van insubordinatie en zou de verantwoordelijke officier een held van de revolutie noemen.

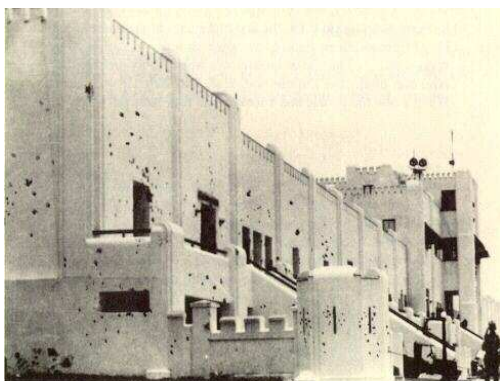
Door de mislukte aanval op de Moncada kazerne, die had geresulteerd in de uitvoering van Batistas voorheen besproken “tien voor één wet”, had Fidel Castro nog meer bekendheid verworven.

Daar ze niet gefusilleerd waren, zouden de rebellen worden gevangengezet. Fidel Castro trad op als hun advocaat. Zijn pleidooi werd, door zijn nog steeds functionerende netwerk, genoteerd en buiten gesmokkeld. Later zou het worden gedrukt en als boekvorm een soort politiek programma worden. Het, vier uur durende, pleidooi verheerlijkte hen 'die hadden gestreden voor het vaderland' en probeerde aan te zetten tot protest tegen de dictatuur.

Castro gebruikte citaten om zijn ideeën kracht bij te zetten, o.a. van 'de vader van Cuba' José Martí. De slagzin echter waaronder zijn pleidooi later werd uitgegeven was: "*La historia me absolverá*" ["De geschiedenis zal me vrijpleiten"] is een parafrasering van eerdere citaten van Hitler!

Van de ongeveer honderd rebellen die terechtstonden, werden er vijftientig veroordeeld. Voor geen van hen was de straf minder dan tien jaar gevangenisstraf. Castro zelf kreeg de doodstraf. Onder druk van de Kerk werd de doodstraf echter afgeschaft net voor Castro's executie. Zijn straf werd omgezet naar vijftien jaar gevangenisstraf. Raúl Castro kreeg dertien jaar opsluiting.

De vijftientig werden gevangengezet op Isla de Pinos (vandaag Isla de la Juventud). Het feit dat ook José Martí, die gezien werd als symbool van de Cubaanse vrijheid, in deze gevangenis opgesloten was geweest, verhoogde Castros' aanhang bij het volk. Deze aanhang was al niet gering, daar Batista Cuba onderdrukte.

De Moncada kazerne na de aanval door de rebellen van Fidel Castro.

Diezelfde Castro na zijn arrestatie in juli 1953.

5.3.2. De beweging van de 26ste juli

Ondanks toenemend protest – nog aangezwengeld door de illegaal verspreide verdedigingspeech van Castro – won Batista de schijnverkiezingen van 1954. In het kader van het oppoetsen van zijn (inter)nationale imago vaardigde hij, zoals eerder besproken, algemene amnestie uit. Zo kwamen velen van zijn tegenstanders weer op vrije voeten.

Gevlucht naar Mexico, richtten de bannelingen de *Movimiento 26 de Julio* [de beweging van de 26ste juli, ook wel de M-26-7] op, genoemd naar de mislukte aanval op de Moncada kazerne. Deze beweging zo opnieuw ijveren voor de val van de Batista-dictatuur.

Fidel Castro zocht intussen internationale hulp voor zijn strijd tegen Batista. Op hulp van communistisch Rusland hoefde hij voorlopig niet te rekenen, dus trok Castro naar de VS om daar steun te zoeken bij de afgezette Cubaanse president en bannelingen. De groep rond Castro was intussen versterkt met de revolutionair Ernesto Guevara*, die op de vlucht was voor de CIA na getuige te zijn geweest van een door hen georkestreerde opstand.

5.3.3. De landing op Cuba

Met de verkregen fondsen waren de rebellen in staat een jacht te kopen die zou gebruikt worden in hun guerrillastrijd. Het jacht 'De granma', die ze kochten van een Amerikaan, was ontworpen voor twaalf personen. De rebellen echter bemanden het jacht met tweeëntachtig plus materieel en voorraad. De tocht zou gaan van het Mexicaanse Tuxpan naar Playa de los Coloradas.

5.3.3.1. De mislukking van de landing op Cuba

Opnieuw zorgden enkele aspecten voor het op een haar na, volledig mislukken van deze oversteek: Het dertien jaar oude jacht krijgt zowat het zevenvoudige van haar capaciteit te transporteren, waardoor het jacht lek slaat en één van de motoren het begeeft. Al deze euvels zorgen ervoor dat de oversteek twee dagen langer duurde dan gepland en dat de rebellen het de laatste twee dagen zonder proviand moeten stellen. Het jacht meerde aan op ongeveer een kilometer van het geplande punt, waardoor een groot deel van de zware wapens moest worden achtergelaten.

Het ergste gevolg van deze mislukking was echter dat een gepland afleidingsmanoeuvre van de M-26-7 – namelijk het veroorzaken van oproer in Santiago de Cuba – door het te laat aankomen, te vroeg plaatsvond. Hierdoor kon Batista, gewaarschuwd, de voorbereidingen treffen voor de eigenlijke aankomst. Toen dit moment gekomen was werden de meeste rebellen omgebracht in vuurgevechten. De meeste van hun leiders konden echter opnieuw hun toevlucht zoeken in de heuvels van de Sierra Maestra . Slechts 12 van de 82 rebellen zouden deze vuurgevechten overleefd hebben. Dit aantal overlevenden is evenwel onzeker. Aangenomen wordt dat het er maximum 20 waren. Steun zoekend bij de lokale bevolking zouden zij met hun guerrillastrijd van start gaan.

Het was in deze heuvels rond de Sierra Maestra dat Fidel Castro zijn commandopost opzette, en waar hij later de Amerikaanse journalist Herbert L. Matthews zou ontvangen. De controversiële* reportage van Matthews zou de wereld voor het eerst in contact brengen met (het nog in leven zijn van) Castro. De rebellen werden er geromantiseerd afgeschilderd als strijders voor de goede zaak.

De berichtgeving van Matthews zorgde op slag voor een verdeling van de internationale meningen, in de eerste plaats in Amerika. Een belangrijk resultaat van deze reportage is verder nog, dat Castro's revolutionaire slagkracht er zeer in overschat werd.

Dit zorgt, in samenhang met het dalende Amerikaanse vertrouwen in Batista, voor een dubbele Amerikaanse strategie. Langs de officiële zijde werd het regime gesteund, langs de andere zijde steunde de CIA de revolutionairen⁸.

⁸bron: <http://www.marcist.be/MarcCuba/Geschiedenis/aanloop.htm> §12

5.3.4. Radio Rebelde

“Media betekent macht” dat hadden de rebellen – met name Guevara, in Guatemala – ervaren. Met dit doel startten ze in het voorjaar van 1958, in de door hen gecontroleerde streek, met een clandestiene radio. *Radio Rebelde* zoals deze radio heette, zond de hele dag Cubaanse liederen, oproepen, en het laatste strijdnieuws uit. De radio bood – hoewel zelf ook sterk gekleurd – een alternatief voor de al even gecensureerde pers van Batista.

Later werd de radio inclusief accommodatie overgebracht van Guevara’s commandopost naar die van Castro. Hij zond op 9 april 1958 een oproep uit om de over heel Cuba uitgebroken staking te ondersteunen. Dit luidde een cruciale stap voor het verloop van de revolutie in.

5.3.5. Operatie Fin de Fidel (Operatie Verano)

Operatie Verano (ook wel gekend als Operatie Fin de Fidel) was zoals de naam reeds doet vermoeden een offensief van Batista met als doel het verslaan van de rebellen. De start van dit zomerse offensief kwam er in 1958 na de mislukte stakingen.

Batista’s legerleiding ijverde voor het uittrekken van 24 bataljons voor deze operatie. Een slagkracht die gelijkstaat met die van het hele Cubaanse leger. Batista zelf hield het bij 14 bataljons (ongeveer 12 000 soldaten). Hij benoemde twee generaals als bevelhebber hiervan. De ene had vooral militaire kracht, de andere eerder een politieke kracht. Strategisch gezien waren deze beslissingen onverstandig: de twee generaals bekritiseerden de beslissingen van de ander. De 14 bataljons – waarvan een groot deel onervaren – moesten worden verdeeld over de verschillende fronten, colonnes, die Castro reeds had opgezet.

5.3.5.1. De slag bij La Plata

Het eerste onderdeel van operatie Verano, de slag bij La Plata, werd een (in cijfers eerder kleine) overwinning voor de rebellen. Onderstaande kaart helpt bij het situeren van de troepenbewegingen bij de komende slagen.

Doel van deze slag was het rechtstreeks innemen van de Sierra Maestra. Twee Cubaanse eenheden (de bataljons 17 en 18) zouden zorgen voor de uitvoering ervan. Bataljon 17 zou aanvallen vanuit het noorden, zodra het andere per boot was geland in La Plata. Castro was geïnformeerd en ving bataljon 18 op bij de aankomst. Omsingeld groef dit zich in en wachtte op versterking. Deze versterking kwam er (zo'n 200 sterk). Beschietingen beletten echter landing op de voorziene plaats, waardoor ze machteloos terecht kwam net achter de omsingelden. Een offensief van het andere bataljon werd eveneens tegengehouden. De commandant van het 17 bataljon – een ex-klasgenoot van Castro – gaf zich na enkele dagen verzet gewonnen en liep over naar de andere zijde. 71 Cubaanse soldaten waren gewond of gedood en in totaal werden er een 400-tal gevangenen gemaakt. Verder waren er veelvouden aan wapens en munitie buitgemaakt.

Het 17de bataljon – dat na het mislukte offensief halt had gehouden bij Las Mercedes – startte met de plannen voor terugtrekking. Dit luidde het tweede onderdeel van Operatie Verano in.

5.3.5.2. De slag bij Las Mercedes

Door de overgave van bataljon 18 werd besloten tot de terugtrekking van bataljon 17. De bevelhebber van de twee bataljons, generaal Cantillo, verwachtte een hinderlaag van de rebellen bij de terugtrekking van zijn eenheid. Castro zette deze inderdaad op bij de terugtrekking. Een van zijn opgezette colonnes, die van Rene Latour, viel de terugtrekkende Cubaanse soldaten aan. Cantillo had hier echter op gerekend en viel de rebellen met verdeckte troepen aan. De rebellen riepen versterking in van Castro, die met zijn eigen colonne versterking kwam bieden. Zij werden echter op hun beurt aangevallen door troepen komende van de Estrada Palma suikermolens (zie kaart vorige bladzijde).

Generaal Cantillo zag zijn kans en stuurde nog eens 1500 soldaten naar de gevechten. Zij werden dan weer gestopt door de colonne van Guevara. Ook zonder de extra Cubaanse soldaten was de situatie voor Castro's colonne – en in het bijzonder voor de Latour colonne die intussen bijna volledig uitgeroeid was – er zeer hachelijk op geworden. Volledig omsingeld vroeg Castro Cantillo om een staakt-het-vuren, dat om ongekenne redenen aangenomen werd. Castro was zelfs bereid tot het 'volledig staken van de strijd'. Castro en Batista's speciaal gestuurde onderhandelaar, slaagden er niet in een overeenkomst te bereiken. Waar Castro wel in slaagde was in het ongezien terugtrekken van de (2) colonne(s), waardoor verdere gevechten onmogelijk waren.

Militair gezien was de slag bij Las Mercedes een grote overwinning voor Batista. De rebellen van Castro waren zowat een kwart van hun al niet te grote bezetting verloren. De slag had echter ook een andere zijde: de besluiteloosheid van het leger en haar gebrek aan initiatief waren aangetoond. De legerleiding had een gebrek aan praktische vaardigheden en ook onder de lagere rangen had zich een vertrouwensbreuk voorgedaan. Over het hele leger was er sprake van demoralisatie.

De instabiel geworden regering van Batista deed de twijfels bij de VS – die al een tijd wat meer kritisch stond ten opzichte van het regime – nog toenemen. Reeds in de zomer van 1958 had een vereniging van oppositiegroeperingen, het pact van Carácas gesloten met de VS. Dit pact hield in dat de VS de wapenlevering aan het regime officieel stopte al merkte Batista hier in eerste instantie weinig van omdat de leveringen, in het geheim, nog steeds doorgingen.

5.3.6. *De slag bij Yaguajay en Santa Clara*

Ondanks de hevige verliezen beschouwden de rebellen de voorbije slag als overwinning omdat ze het regime een zware morele slag toebrachten. Om dit uit te buiten besloten ze uit hun beschermd gebied te treden en rechtstreeks te zorgen voor de val van Batista. Hoofddoel was dus de hoofdstad Havana in te nemen. Er waren echter nog twee belangrijke steden die een onmiddellijke doortocht in de weg stonden, namelijk Yaguajay en Santa Clara.

Voor de inname van deze steden werden drie colonnes ingezet: één onder bevel van Camillo Cienfuegos – Castro's medestander van het eerste uur – één onder Guevara en één onder Jaime Vega. Deze laatste colonne zou in een hinderlaag lopen en geëlimineerd worden. De colonne van Guevara nam stelling in voor Santa Clara. Cienfuegos trok met zijn colonne rechtstreeks de stad Yaguajay binnen.

Gelijktijdig was Guevarra met zijn colonne Santa Clara binnengevallen. Reeds op dit moment deserterden grote aantallen Cubaanse militairen – hoogstwaarschijnlijk was dit uit onwil om te vechten voor een steeds minder populair regime, meer dan uit vrees voor de rebellen die sterk in de minderheid waren. Hierdoor was de helft van de opgesplitste colonne (zo'n 150 man) in staat de militaire commandopost, gelegen op een heuvel, in te nemen. Ze hadden hiervoor niet veel meer bewapening (nodig) dan handgranaten. Nadien was het hoofddoel het stoppen van de bevoorradingstrein voor de garnizoenen van Santa Clara en Yaguajay. De sporen saboteren bleek een doeltreffende keuze te zijn. Mede door de hulp van de onafhankelijke rebellengroep van de Amerikaan William Alexander Morgan was de inname van de stad nu een kwestie van tijd.

Het uitschakelen van de trein had ook gevolgen in Yaguajay. Cienfuegos was er ginds niet in geslaagd het garnizoen te verslaan. Door het wegblijven van de bevoorradingstrein moest het garnizoen zich na enkele dagen verzet echter overgeven.

Hoewel de media van Batista gewag maakte van een overwinning, verloor hij de schamele steun die hij had, toen Guevarra hetzelfde deed op *Radio Rebelde*. Batista vluchtte op 1 januari 1958 naar de bevriende dictator Rafael Trujillo, president in de Dominicaanse Republiek.

Castro kon zijn strijd in de andere landsgedeelten opgeven en doortrekken naar Havanna, een nieuw bestuur kon gevormd worden.

6. Hoofdstuk IV: eerste machtsjaren van Castro

6.1. **Ontmanteling van de Batista structuur**

Een van de eerste daden die Castro stelde, toen hij op 8 januari 1959 in Havana aankwam was het ontmantelen van regeringsapparaat van het gevallen regime. Hoge officieren en ambtenaren werden via, al dan niet (schijn)processen, verbannen, geëxecuteerd, of gevangengezet (in de gevangenis waar ook Castro zelf ooit zat).

Al deze maatregelen werden genomen omdat Castro een contrarevolutie wilde voorkomen.

Het voorlopige bewind werd uitgemaakt door rechtenprofessor José Miró Cardona als eerste minister en advocaat Manuel Urrutia Lleó, als president. Deze laatste was benoemd op aanvraag van Castro die zelf opperbevelhebber van het leger werd. Hierdoor was Castro in staat om voorgaande zuiveringen door te voeren. José Miró Cardona hield het na een maand voor bekeken en werd door diens opvolger, Fidel Castro, benoemd tot ambassadeur. Hij zou ook deze functie niet lang volhouden, en hij werd na verloop van tijd één van de belangrijkste Castro-tegenstanders.

6.2. **Nieuwe buitenlandse politiek**

Het ontslag van graaf Edward T. Smith, de Amerikaanse ambassadeur in Cuba, was een teken aan de wand dat ook de relaties tussen de VS en Cuba (stilaan) begonnen te vertroebelen. Al speelde waarschijnlijk het feit dat deze man weinig of geen diplomatieke ervaring had en bij aanvang geen woord Spaans kende ook wel mee, bij het nemen van deze beslissing. Hoe dan ook, de nationaliseringspolitiek van Castro stootte Amerika voor de borst. Amerika begon te beseffen dat het inkomsten misliep en haar privilege kwijt was, hoewel het Castro (officieus) had geholpen in de strijd tegen Batista. De ontslagen ambassadeur verwoordde het op deze manier:

“If we are to intervene sufficiently to bring about the overthrow of dictatorships, then we should intervene to whatever extent is required to fulfil our purpose. Otherwise, in my opinion, we must wait for the normal self-development of a people and not assist revolution. And we must be prepared to receive the criticism of supporting friendly governments recognized by the United States, although they have been labelled dictatorships. To make my point more clear, let me say that, we helped to overthrow the

Batista dictatorship which was pro-American only to install the Castro dictatorship which is pro-Russian.”⁹

Ook het citaat van de Amerikaanse adviseur William Wieland verwoordde goed welk gevoel er in die dagen in de VS heerste: *“I know Batista is considered by many as a son of a bitch... but American interests come first... at least he was our son of a bitch.”¹⁰*

Van 15 tot 26 april bezocht Castro met een economisch-politieke delegatie de VS.(zie foto's onder) Voorafgaand aan dit bezoek had hij een pr-firma ingehuurd, die hem hielp handig in te spelen op de Amerikaanse publieke opinie. Een ontmoeting met president Eisenhower werd hem geweigerd, waardoor de stap naar diens sovjetcollega, Chroesjtsjov, steeds kleiner werd.

Dat Cuba later toenadering zou zoeken met de USSR terwijl de banden met Amerika werden verwaarloosd, is niet bevorderlijk geweest voor de latere Cubaans-Amerikaanse verhoudingen. President Eisenhower had overigens de pas gevormde regering wel als officieel aangeduid.

Castro legt een krans aan het herdenkingsmonument van president Lincoln, tijdens zijn bezoek aan Washington DC in 1959. Opnieuw een handige pr-zet, die echter weinig resultaat zal hebben.

⁹bron:http://en.wikipedia.org/wiki/Earl_T._Smith §2

¹⁰bron: Hugh Thomas. *Cuba : The pursuit for freedom.* blz.650

6.3. Hervormingen

Toen Castro in het begin van 1959 aan de macht kwam, had Sovjetleider Chroesjtsjov bij de Cubaanse communisten laten navragen wie die Castro eigenlijk was. De communisten, die ministerposten hadden bekleed tijdens het bewind van Batista, lieten weten dat Fidel Castro een imperialist was die samenwerkte met de CIA.¹¹

Op 17 mei 1959 vond in Cuba een eerste landbouwhervorming plaats. Alle landbouwgrond werd genationaliseerd. Dit gebeurde slecht één maand nadat een Cubaanse ontmoeting met Eisenhower was geweigerd. (zie 6.2)

Deze twee feiten lokten de aandacht van Moskou, dat een afgezant stuurde. Die stelde vast dat Cuba een communistische structuur aan het opbouwen was. Hij spoorde zijn regering aan politieke en economische hulp te bieden aan de nieuwe communistische geestesgenoot.

De banden met de USSR werden steeds nauwer. Chroesjtsjov stuurde talloze raadgevers voor de uitbouw van een structuur vergelijkbaar aan de zijne. Met economische en politieke hulp van de USSR werden o.a. de Comités de Defensa de la Revolución [de comités voor de verdediging revolutie] opgericht. Deze comités moesten o.a. instaan voor gezondheidszorg, onderwijs (lees: gecensureerd socialistisch onderwijs) en opsporing van contrarevolutie, naar Sovjetmodel.

De hervormingen gingen verder en kostten vooral de VS enorm veel inkomsten. Als tegenreactie hierop werden de Amerikaanse handelsbelemmeringen opgevoerd. De VS weigerde nog langer Cubaans suiker te kopen en stopte met de oliebevoorrading van de Caribische buur. De omschakelende Cubaanse economie, die nog in opbouw was, werd gekelderd door de Amerikaanse maatregelen. Castro vroeg de USSR om hulp, en sloot een akkoord om suiker te ruilen voor de broodnodige olie. Cuba wist de komende tijd meerdere malen het hoofd boven water te houden dankzij compensaties van de Sovjets.

¹¹bron: <http://www.americanheritage.com/articles/web/20051022-cuban-missile-crisis-kennedy-khrushchev-cold-war-cuba-fidel-castro.shtml> (artikel geschreven door Sergej Chroesjtsjov, zoon van de genoemde Sovjetleider)

6.4. De explosie van La Coubre

Op 4 maart 1960 explodeerde het Franse schip *La Coubre*, in de haven van Havana. Het was (in Antwerpen) geladen met vijfenzeventig ton (Belgische) munitie. De tol is nog steeds onzeker, men houdt het tegenwoordig op vijfenzeventig doden en een tweehonderdtal gewonden. Ook onzeker is de reden van de explosie. Volgens Castro was de VS hieraan schuldig, iets wat hij echter nooit heeft kunnen bewijzen.

Er werd al een tijdje het gerucht verspreid dat William Alexander Morgan, die hielp bij de inname van Santa Clara, een CIA-agent was. Hij werd dan ook genoemd als mogelijke (mede)dader. Hoewel nooit bewezen dat Morgan ook effectief een CIA-lid was, werd hij in oktober 1960 opgepakt en in maart 1961 geëxecuteerd.

Twee dingen rond deze gebeurtenis kunnen met zekerheid worden gesteld: het schip werd uitgeladen op een plaats waar dit verboden was. De reden hiervoor is niet gekend. De explosie van het schip deed de diplomatieke spanningen tussen de VS en Cuba nog toenemen. Castro beschuldigde Amerika zonder enig bewijs. Hij vergeleek de explosie met die van de *Maine* tijdens de onafhankelijkheidsoorlogen.

Veel bronnen schrijven dat Guevara, vanuit het instituut voor landbouwhervorming kwam aangesnel om medische hulp te bieden. Hoogstwaarschijnlijk is dit sterk overdreven en wordt dit, samen met andere gebeurtenissen, nog steeds gebruikt als patriottische tint om tegenstand te sussen.

De haven van Havana op het moment van de explosie van La Coubre.

De ravage in de dokken van de haven vlak na de explosie.

6.5. De varkensbaai

6.5.1. De voorbereiding

Het was duidelijk dat door de Cubaanse beschuldiging aan het Amerikaanse adres, de situatie nog verder op de spits gedreven werd. President Eisenhower nam contact op met Cubaanse lobbyistengroepen in Florida. (Deze groepen bestonden voornamelijk uit Cubanen die gevlucht waren bij de machtsovername van Castro: zo'n 700 000 voornamelijk rijke Cubanen. Later zou nog eens een half miljoen volgen.) Met hulp van deze lobbyisten werden in het grootste geheim de eerste plannen gesmeed voor een invasie.

In januari 1961 werden de diplomatieke banden met Cuba officieel verbroken. President Eisenhower, die aan het einde van zijn ambtstermijn stond, gaf als verklaring dat Cuba de VS al te vaak had geprovoceerd.¹² Ondertussen gingen de voorbereidingen voor de invasie onverminderd verder. Amerika was immers niet gesteld op een bondgenoot van de USSR op slecht 180 kilometer van de kust van Florida.

6.5.2. Interne machtswissel

In de periode voor de invasie maakte de VS, echter een niet onbelangrijke verandering mee. In de presidentsverkiezingen van november 1960 haalde John F. Kennedy een nipte overwinning op de uittredende vice-president Richard Nixon. Gevolg was dat Kennedy de buitenlandse politiek rond Cuba en een op het punt staande invasie vrijwel meteen voorgeschoteld kreeg.

De voorbereidingen waren intussen al ver gevorderd, en de binnenlandse media hadden reeds lucht gekregen van een ophanden zijnde militaire operatie.

President Kennedy wilde kost wat kost de zichtbare betrokkenheid van Amerika bij de komende actie verbergen. Hij gaf een maand voor de geplande start van de invasie opdracht tot een herziening. Wat er uit de bus zou moeten komen was een veel bescheidenere invasie, waarbij de rol van de VS werd verkleind. Het (oorspronkelijke) plan om reeds voor de invasie Cubaanse vliegvelden te bombarderen werd geannuleerd, alsook eventuele Amerikaanse hulp in noodsituaties.

¹²bron: <http://www.fiu.edu/~fcf/rcqastr10501.html>

Intussen verklaarde president Kennedy voor het publiek dat een aanval op Cuba in geen geval (militair) zou worden ondersteund door de VS.

6.5.3. De invasie

De wijzigingen die president Kennedy had laten doorvoeren waren cruciaal voor het verloop van de invasie. Zo werd o.a. ook de landingsplaats verschoven waardoor de verbinding met een groep opstandeling in de *Sierra del Escambray* (een gebergte nabij Trinidad, vanwaar tijdens de revolutie ook de aanval op Santa Clara werd voorbereid) wegviel. De herziening van de plannen verkleinde de kans op winst aanzienlijk.

De invasie zelf begon op 15 april 1961, toen (oude) Amerikaanse vliegtuigen – bekleed met Cubaanse kentekens (mede) om Amerikaanse deelname te verhullen – drie grote vliegvelden bombardeerden. Zoals aangegeven in de nieuwe gemaakte plannen, werden luchtaanvallen meteen hierna stopgezet. Resultaat: Castro had geen enkele eenheid van zijn minieme luchtmacht verloren. Ook in Cuba had de geruchtenmolen niet stilgestaan. De vliegtuigen waren verplaatst naar andere luchthavens en de bevolking was opgeroepen tot waakzaamheid.(zie onderstaande poster).

Het grondoffensief liep eveneens niet erg vlot. De twee boten met aan boord circa duizend vierhonderd door de CIA getrainde Cubaanse vluchtelingen, werden door de Cubaanse luchtmacht tot zinken gebracht na de Cubanen te hebben afgezet. Met een afgesneden terugweg trokken de vluchtelingen verder. Zij hadden net als de CIA verwacht dat ze meteen aanhang van het volk zouden krijgen.¹³ In plaats daarvan kregen ze tegenstand van het Cubaanse Leger te verwerken. Het leger was met hulp van Sovjetadviseurs opgebouwd en uitgerust naar de maatstaven van de USSR. Aan het hoofd stonden twee Sovjetgeneraals van Cubaanse origine, respectievelijk gespecialiseerd in antiguerrillatechnieken en oorlogvoering met tanks.

De invasie liep uit op een fiasco. Napalm bombardementen kwamen te laat en waren inefficiënt. De totale tol van de invasie is onzeker. Zeker is dat van duizend vierhonderd Cubaanse vluchtelingen die aan de invasie deelnamen er een zeventigtal stierven tijdens de invasie. Een dertigtal stierven tijdens bij gevangenneming, ontsnappingspogingen, executies, of tijdens de gevangenschap. De overige binnengevallen Cubanen, een kleine duizend tweehonderd, werden gevangengenomen. Over de tol bij het Cubaanse leger doen verschillende aantallen de ronde, gaande van tweeduizend tweehonderd tot vijfduizend doden.

6.5.4. De oorzaken van de mislukking

Verschillende beslissingen op verschillende niveau's zijn oorzaak van het mislukken van de invasie. De beslissing tot herziening van de aanvalsplannen had de slaagkansen van de invasie reeds op voorhand gehypothekeerd. In zijn ijver de rol van de VS verborgen te houden, nam president Kennedy een aantal beslissingen die militair en strategisch gezien fout waren. Doch lag zeker niet alle fout voor het mislukken van de invasie bij de president. Hij had reeds meerdere malen vooraf aan zijn adviseurs gevraagd of het wel verstandig was de invasie te laten doorgaan. Slecht één had hierop negatief geantwoord. De anderen, waren ofwel akkoord ofwel durfden ze de nieuwe president niet al zo vroeg voor het hoofd te stoten.¹⁴ De CIA en de president zaten bovendien ook nog eens op een andere golflengte. De CIA verwachtte dat Amerikaanse troepen zouden ingrijpen indien de invasie de mist in dreigde te gaan, iets waarvan de president publiekelijk had beloofd dit nooit te zullen doen. Ook

letterlijk waren er communicatieproblemen gerezen tussen de CIA en de aanwezige zeemacht.

Ook het aspect ‘Cubaanse bevolking werd’ onderschat: de streek van de invasie was een economisch achteropgesteld moerasgebied. Castro had hier via allerhande projecten de levensstandaard verbeterd. Gevolg was dat de bevolking het, in deze tijd waar de Cubaanse economie gedragen werd door de USSR, er relatief goed had. (Althans de bevolking die mooi in het gareel van de partij liep.) De CIA had zich dus duidelijk misrekend toen het hoopte op volkssteun uit deze regio.

6.5.5. De (diplomatieke) gevolgen van de invasie

In een reactie op de nieuw verkozen Amerikaanse president en de mislukte invasie zei Fidel Castro op 1 mei 1961 het volgende: *“The revolution has no time for elections. There is no more democratic government in Latin America than the revolutionary government. ... If Mr. Kennedy does not like Socialism, we do not like imperialism. We do not like capitalism.”*¹⁵

Zowat alle van de duizend honderdneuentachtig gevangenen werden uiteindelijk na twintig maanden bitter onderhandelen vrijgelaten. De VS, door Cuba als de ware schuldige van de invasie aangeduid, moest hiervoor wel voor 53 miljoen dollar aan medicijnen en voedsel neertellen.

De Kennedy administratie leed zwaar gezichtsverlies. Het hoofd van de CIA, diens adjunct en de adjunct ‘Operaties’ zetten verplicht een stap opzij. Aan hen gaf de president zijn foute beslissingen toe, en voegde eraan toe dat, indien Amerika een parlementaire democratie zou zijn, hij eveneens zou moeten aftreden.

De vervangingsregering, in Florida opgebouwd uit Cubaanse vluchtelingen, kon na drie dagen afwachten haar plannen weer opbergen. De invasie duurde slechts tweeënzeventig uur. Castro kwam als overwinnaar naar voor en riep zich geruggensteund door de Sovjets officieel uit als Marxist-Leninist. Dit gebeurde in december 1961. Enkele dagen voorheen was de VS Operatie Mongoose gestart, een reeks van nieuwe acties om het bewind van Fidel Castro te beëindigen.

¹³bron: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/bayofpigs/press3.html>

¹⁴bron: Gleijeses, ‘Ships in the night’, blz 40

¹⁵bron: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/1/newsid_2479000/2479867.stm

6.6. De rakettencrisis: een nucleaire oorlogsdreiging

6.6.1. Voorafgaand aan de crisis

Operatie Mongoose was volop aan de gang. Cuba vreesde onophoudelijk een Amerikaanse invasie. De VS van zijn kant, was eveneens onrustig met een communistische satelliet op een dergelijk kleine afstand van de eigen kust.

In september 1961 had een Amerikaans geheim rapport onthuld dat de VS een (kwantitatief) grote voorsprong had in de uitbouw van nucleaire wapens. Dit versterkte de VS nog in de houding tegenover de USSR. De Amerikaanse hoeveelheid nucleaire wapens was ten tijde van de crisis immers acht keer groter dan die van de Sovjets.

Doch was Operatie Mongoose slechts een gedeeltelijk succes. Van de drie vooropgestelde doelen lukten er twee, de spionage- en sabotageopdrachten en opsporing en rekrutering van dissidenten. In het uiteindelijke hoofddoel: het ontzetten van Castro en het installeren van een pro-Amerikaans bestuur, faalde men.

Verschillend (moord)complotten tegen Castro, waaronder samenzweringen met de maffia, faalden of bleven onuitgevoerd. Ook was er operatie Ortsac: (de naam van Castro achterstevoor) een Amerikaanse militaire oefening tegen een zogezegde dictator in het Caribische gebied.

Al deze factoren deden Sovjetleider Chroesjtsjov, begin mei 1962 opperen voor de aanwezigheid van (nucleaire) Sovjetraketten op Cubaanse bodem. Hij zag deze raketten als een maatregel tegen Amerikaanse raketten in Groot-Brittannië, Italië, Griekenland, en Turkije. De Amerikaanse raketten, waarvan de Turkse de dichtste bedreiging vormden, waren allen op de Sovjet-Unie gericht.

Eind mei stemde Fidel Castro in met de plaatsing van dergelijk nucleaire raketten op Cuba. De plannen voor de plaatsing waren volledig opgemaakt. Half juli zetten de eerste van meer dan zestig Sovjetschepen koers richting het Caribische eiland. Sommige onder hen hebben reeds de eerste materialen voor plaatsing aan boord. De Koude Oorlog gaat de meest kritieke fase in zijn geschiedenis in.

6.6.2. Ontdekking van de raketten

CIA-directeur John McCone was de eerste die, via de Franse geheime dienst, lucht kreeg van ongewone Sovjetaanwezigheid op Cuba. Hij bracht president Kennedy op de hoogte. De president en zijn achterban hechtten hieraan echter weinig belang: Sovjetdiplomaten hadden hen immers verzekerd dat hun regering geen raketten op Cuba had geplaatst en dat er ook geen plannen in die richting waren.

Op 7 september 1962 erkende Sovjetambassadeur Dobrynin voor de VN-veiligheidsraad de aanwezigheid van, naar eigen zeggen, defensieve Sovjetraketten op Cuba.

Drie dagen eerder had de ambassadeur hetzelfde antwoord ook al aan de VS zelf gegeven. Toch begon de VS met intern overleg over de te nemen maatregelen.

De stelling van Dobrynin werd op 11 september nogmaals herbevestigd door de Sojet-Unie: de geplaatste raketten waren enkel defensief.

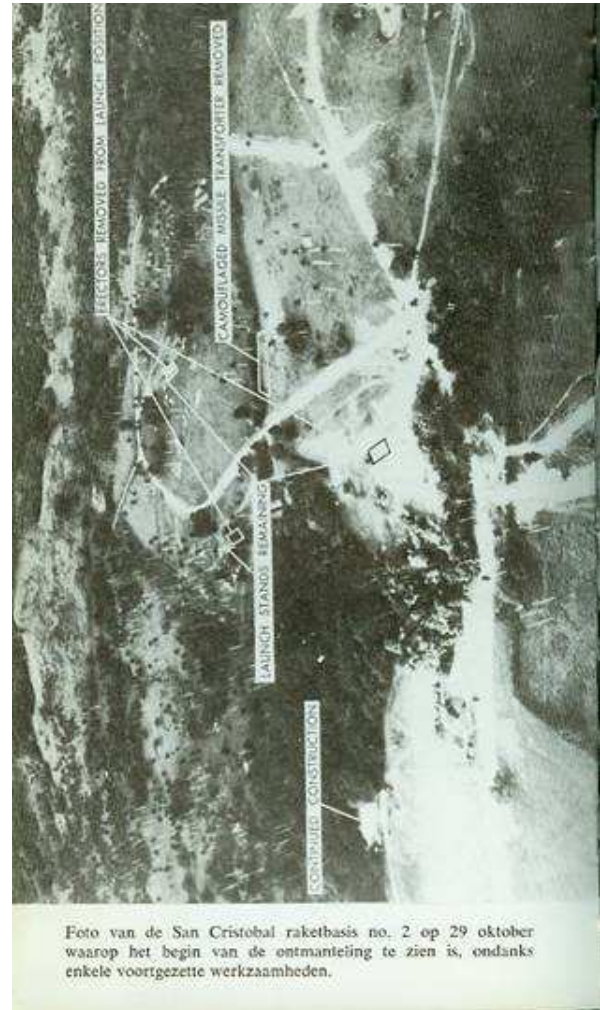
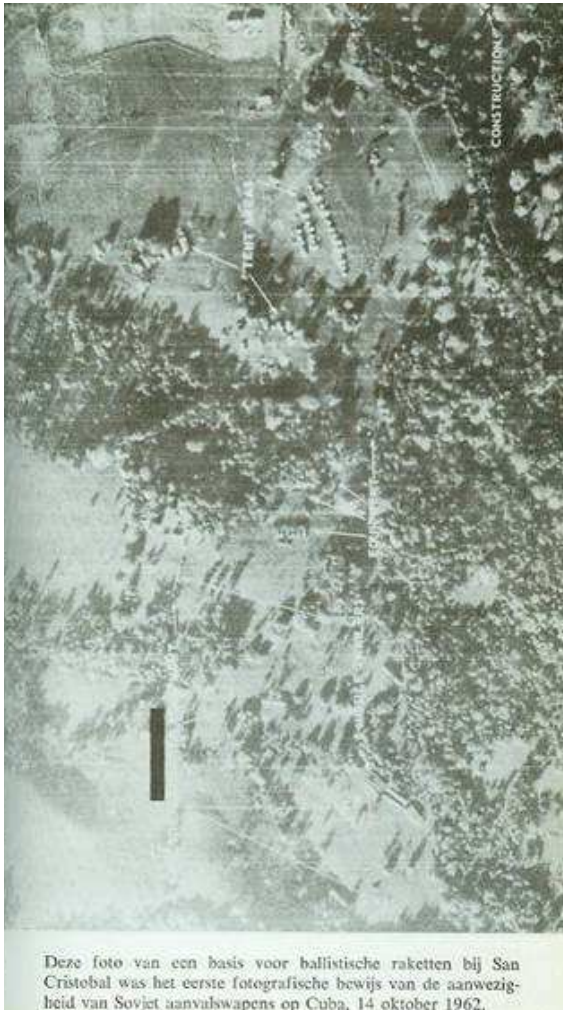
De werkelijkheid was anders: Amerikaanse verkenningsvliegtuigen merkten ondergrondse raketstellingen op, waaraan nog volop werd gewerkt. In de nacht van 8 september kwamen de eerste Sovjetraketten in Cuba aan, op 14 september een tweede. Het Amerikaanse interne overleg ging ondertussen verder. Er werd een reeks van mogelijke situaties uitgewerkt, met de te ondernemen stappen.

Osvaldo Dorticós Torrado – de toenmalige Cubaanse president en opvolger van Lléo – verklaarde voor de Algemene Vergadering van de VN: *“If... we are attacked, we will defend ourselves. I repeat, we have sufficient means with which to defend ourselves; we have indeed our inevitable weapons, the weapons which we would have preferred not to acquire and which we do not wish to employ.”* Deze uitspraak van 8 oktober 1962, verhoogde het stresspeil in Amerikaanse overheidskringen nog. De bevolking was nog niet geïnformeerd over de situatie, dit om paniek te vermijden.

In de ochtend van 14 oktober slaagden spionagevliegtuigen er voor het eerst in foto's te nemen van de werkzaamheden aan de Cubaanse raketstellingen. Deze kreeg president Kennedy twee dagen later te zien. Ontkenning had geen zin meer: er waren Sovjetraketten op Cuba aangetroffen, op de VS gericht en voorzien van kernkoppen!

De USSR kon niet langer blufpoker spelen wilde het geen nucleaire oorlog riskeren, evenmin kon de VS nu geen onverhoedse maatregelen (meer) nemen. Op het moment van de ontdekking was overigens een grootschalige militaire oefening aan de gang.

Ondermeer onderstaande foto's werden gedurende de crisis aan de president getoond¹⁶:

Meer bewijzen van de aanwezigheid van raketstellingen op Cuba in de bijlage: 'Luchtfoto's en kaarten rakettencrisis'.

¹⁶bron: KENNEDY R. F., 'De dertien dagen: een terugblik op de Cubaanse rakettencrisis', Uitgeverij In den Toren, 1969.

6.6.3. De reactie van de VS

Nog in de ochtend van 16 oktober 1962, na het zien van de foto's riep president Kennedy zijn *Executive Committee of the National Security Council* samen. Deze vergadering, beter gekend als Excomm, bestond uit de gebruikelijke veiligheidsraad die voor de gelegenheid was aangevuld met extra topadviseurs (waaronder ook Robert Kennedy, broer van de president en minister van justitie).

Binnen de Excomm werden de mogelijke tegenmaatregelen die de VS kon nemen doorgenomen. Vier strekkingen werden nader besproken:

- een doelgerichte (lucht)aanval op de Cubaanse raketstellingen;
- een luchtaanval op meerdere Cubaanse doelwitten;
- een algemene Amerikaanse invasie op Cuba;
- een blokkade van Cuba.

Vooraf de laatste twee mogelijkheden hadden een grote aanhang. De militaire vleugel van de Excomm was unaniem gewonnen voor het idee van een invasie. Hiervoor was de planning reeds voor de crisis zo goed als rond en waren er al herhaaldelijk oefeningen uitgevoerd. De anderen zagen meer heil in een blokkade van Cuba, al sprak men officieel van een 'quarantaine' omdat 'blokkade' verstaan werd als een oorlogsdaad. In het licht van de internationale situatie was president Kennedy eveneens voorstander van de quarantaine. De vrees voor tegenmaatregelen van de Sovjets in Berlijn was te groot. President Kennedy zei hierover het volgende: "*They [de Sovjets], no more than we, can let these things go by without doing something. They can't, after all their statements, permit us to take out their missiles, kill a lot of Russians, and then do nothing. If they don't take action in Cuba, they certainly will in Berlin.*" Hij stelde dat het tegenover de bondgenoten van de VS onverdedigbaar zou zijn om een onzekere situatie te veroorzaken rond Berlijn, omwille van een al even onzekere toekomst voor Cuba. Op deze manier won dit idee ook stilaan het vertrouwen van de militaire achterban.

In de nacht van 17 op 18 oktober vond een ontmoeting plaats tussen president Kennedy en USSR-minister van buitenlandse zaken Gromyko. De laatste ontkende nog steeds met klem dat de Sovjetraketten op Cuba offensieve bedoelingen hadden. Hij vertelde dat de USSR enkel hulp bood bij landbouwhervormingen en een

defensieve militaire opbouw. Volgens nieuwe informatie waarover de VS beschikte was de hoeveelheid Sovjetraketten op Cuba goed voor de helft van de nucleaire capaciteit van de USSR.¹⁷ Zoals eerder vermeld had de VS kwantitatief een zeer grote voorsprong op dit vlak. Kwalitatief gezien waren de Sovjets in staat de VS minstens te evenaren. Zij beschikten in tegenstelling tot de VS over intercontinentale raketten, waardoor het voor hen perfect mogelijk zou zijn de VS aan te vallen vanuit Cuba.

President Kennedy komt overeen dat er overleg zal komen tussen hem en voorzitter Chroesjtsjov, plaats en datum zijn evenwel nog niet gekend. Intussen meldde de CIA nogmaals dat een invasie vrijwel onvermijdelijk zou leiden tot een kernoorlog. Op 19 oktober toonden nieuwe verkenningsfoto's aan dat de raketten operationeel zijn. Dit doet de VS kiezen voor de quarantaine, al werden tegelijk de directe voorbereidingen genomen voor de luchtaanval en de invasie.

Opnieuw ving de pers geruchten op. Om te voorkomen dat de pers beslissingen zou beïnvloeden, gaf president Kennedy de pers de opdracht geen verslag uit te brengen voor hij de bevolking zelf had geïnformeerd. (O.a. als gevolg van geruchten in de pers had de vorige president Eisenhower de invasie in de varkensbaai al eens moeten uitstellen.)

De quarantaine ging officieel van start op 21 oktober, nadat de luchtmacht liet weten dat het bij een luchtaanval maximum 90 % efficiëntie zou halen. De bondgenoten van de VS werden op de hoogte gebracht en om steun gevraagd. Op 22 oktober werd de bevolking over de situatie ingelicht. In een toespraak verklaarde president Kennedy dat iedere daad van agressie uit Cuba, ook meteen zou worden beschouwd als een agressie van de USSR. De VS zou in dat geval antwoorden tegen beide landen.

NAVO-troepen gingen over tot verhoogde staat van paraatheid, de Amerikaanse troepen werden in DEFCON 3 niveau geplaatst (de luchtmacht zelf in DEFCON 2).¹⁸ Het grootste deel van het personeel op Guantánamo werd geëvacueerd.

¹⁷bron: <http://www.bbc.co.uk/dna/h2g2/A563852>

¹⁸verklaring: DEFCON staat voor de Amerikaanse militaire graad van paraatheid. DEFCON 3 is het op twee na hoogste niveau, waarbij o.a. berichten gecodeerd worden.

6.6.4. De reactie op de quarantaine en de uiteindelijke oplossing

Sovjetvoorzitter Chroesjtsjov, benadrukte nogmaals het defensieve karakter van de raketstelling. Hij noemde de quarantaine illegaal en gaf opdracht de blokkade te omzeilen. Fidel Castro reageerde nog minder terughoudend, hij vernoemde niets dat wees op het 'louter defensieve karakter' van de raketten maar mobiliseerde prompt 27 0000 soldaten, en kondigde aan niet te zullen buigen voor Amerikaanse agressie. De USSR probeerde nog een keer nucleaire aanwezigheid te ontkennen. Wanneer dit niets uithaalde startte men met de mobilisatie onder de leden van het Warschaupact.

In de ochtend van 24 oktober naderden de eerste Sovjetschepen de quarantainegrens, ze voeren nog steeds onder de opdracht die grens naast zich neer te leggen. Toen president Kennedy van dit laatste op de hoogte werd gebracht, gaf hij het uitdrukkelijke bevel slechts het vuur te openen bij onmiddellijk gevaar. Bijzonder spannend werd het, wanneer van de negentien Sovjetschepen die bevel hadden gekregen door te varen, er zestien toch halt houden en terugkeren. Drie varen verder. De VS verhoogde de algemene staat van paraatheid naar DEFCON 2 (waarschijnlijk de hoogste in de geschiedenis tot nu toe).

Ondertussen hield de VN-veiligheidsraad een crisiszitting. Secretaris-generaal van de VN, Oe Thant slaagde er via bemiddeling in beide twistende partijen met elkaar in contact te brengen. Voor het eerst werden de Jupiterraketten (de Amerikaanse raketten in Turkije) bij de onderhandeling betrokken. Een voorstel van secretaris-generaal Oe Thant, om zowel wapentransport als quarantaine stop te zetten, werd door de Sovjet-Unie aanvaard en door de VS geweigerd.

Van de drie schepen die door de quarantaine voeren werd er een – de *Bucharest* – doorgelaten nadat bleek dat het geen wapens aan boord had. De andere twee werden in aanwezigheid van een Sovjetkernonderzeeër onderschept en uit het gebied geloodst. Het was het tot dan toe het meest hachelijke moment uit de crisis. Minister van Buitenlandse zaken Dean Rusk beschreef het als: “*We're eyeball to eyeball, and I think the other fellow just blinked*”.¹⁹ Later die avond werd in Amerikaanse overheidskringen het voorstel geopperd de Jupiterraketten te verwijderen als tegenprestatie voor een verwijdering van de Cubaanse raketten. De volgende morgen, 25 oktober, deed de journalist Lippman – adviseur van verscheidene voorgaande presidenten – onafhankelijk dezelfde suggestie. Het voorstel werd onderzocht.

Die avond kondigde Dean Rusk aan dat er nog onverminderde opbouw van de raketstellingen merkbaar was. De CIA bevestigde dit en voegde toe het tempo zelfs versneld was. Hierop gaf president Kennedy het bevel om een aantal vliegtuigprojectielen te voorzien van kernkoppen en de toestellen klaar te houden voor vertrek. De president verklaarde voor de Excomm, dat een invasie waarschijnlijk nog de enige oplossing was. De voorbereidingen van die invasie gingen verder, maar ook de quarantaine bleef bestaan en het diplomatieke overleg stopte niet. De lage (verkenning)vvluchten boven Cubaans grondgebied namen toe.

Een eerste diplomatieke vooruitgang kwam er op 26 oktober, wanneer KGB officier Aleksandr 'Fomin' Feklisov vermoedelijk op eigen houtje contact opnam met de journalist – en latere ambassadeur – John Alfred Scali. Aan hem deed Feklisov het voorstel dat de Sovjet-Unie de raketten uit Cuba weg zou halen, indien de blokkade (of quarantaine) zou worden opgeven en de VS de invasieplannen liet vallen. Fidel Castro zou daarop verklaren niet langer nucleaire wapens te aanvaarden. Dit voorstel bereikte president Kennedy slechts iets na een gelijklopend voorstel van voorzitter Chroesjtsjov. Uit een vergelijking bleek dat het laatste model had gestaan voor het officiële voorstel. Zowel de Sovjet-Unie als de VS was naast de opbouw van hun legers ook bezig met het bestuderen van de voorstellen om een conflict te vermijden. Fidel Castro daarentegen, drong er bij zijn ambtsgenoot Chroesjtsjov op aan een preventieve aanval uit te voeren en gaf zijn eigen troepen het bevel onmiddellijk te vuren op ieder Amerikaans toestel boven Cubaans grondgebied.

Op 27 oktober verhoogde voorzitter Chroesjtsjov de inzet. Hij liet per radio en nadien per brief weten de raketten te zullen verwijderen *als de Jupiterraketten in Turkije eveneens verwijderd zouden worden*. Intussen had de VS aan Secretaris-Generaal Oe Thant gevraagd de exacte afmetingen van de quarantaine aan de VS mee te delen. Dit was nog niet gebeurd, wat tot uiterst gevaarlijke situaties leidde. Twee dergelijk gevaarlijke situaties kwamen trouwens nog diezelfde dag voor: de eerste in de voormiddag, wanneer een Amerikaans verkenningsvliegtuig, gestationeerd in Alaska foutief koers zette richting Sovjet-Unie, en de grens overschreed. Net op tijd keerde het toestel om, en was het gevaar geweken. De Amerikaanse vergelding, (met kernkoppen) stond reeds klaar, voor het geval dat. De tweede situatie was afkomstig van de andere zijde: een Amerikaans toestel werd, 's namiddags door een Sovjet-raket

neergehaald, de piloot majoor Rudolf Anderson stierf. President Kennedy besloot te wachten en pas te reageren bij een herhaling. Dit bleek een goede beslissing, want de raket was afgevuurd ondanks uitdrukkelijk verbod van voorzitter Chroesjtsjov. Cubaanse afweer nam wel meer herhaaldelijk toestellen onder vuur. Zo werd er nog een ander Amerikaans vliegtuig geraakt, dat echter zonder veel schade terug kon keren. President Kennedy besloot het incident stil te houden, om niet tot bepaalde beslissingen te worden gedwongen door de publieke opinie.

President Kennedy nam de beslissing in te stemmen met het voorstel van voorzitter Chroesjtsjov. De Jupiterraketten zouden uit Turkije worden verwijderd. Uiteindelijk vormde deze verwijdering niet zo'n groot probleem, de raketten waren immers sterk verouderd en zouden binnen dit en de daarop volgende maanden toch sowieso worden verwijderd – iets wat president Kennedy nooit aan de Sovjet-Unie zou hebben toegegeven, het zou hun onderhandelingspositie te sterk benadelen. De beslissing kon echter een probleem vormen voor de veiligheid van de NAVO en van Turkije, waardoor Turkije dwars lag tijdens de onderhandelingen.

Diezelfde dag nog had Secretaris-Generaal Oe Thant een overleg met Fidel Castro. Castro stemde in de raketten te verwijderen mits stopzetting van de blokkade.

Intussen had Robert Kennedy overlegd met Sovjetminister Dobrynin. Slechts weinigen waren hiervan op de hoogte (zelfs niet de gehele Excomm). De VS werkte een (nieuw) plan uit om de tweede brief van voorzitter Chroesjtsjov te negeren. De eis van de Sovjet-Unie om de Turkse raketten te verwijderen, werd in dit plan door de VS als vrijwillige 'suggestie' gedaan. De 'suggestie' zou worden verwoord door secretaris-generaal Oe Thant en op die manier zou het lijken alsof het idee niet van de tegenpartij afkomstig was. Voorzitter Chroesjtsjov stemde hiermee in. De crisis was ten einde. Als tegenprestatie werd de ontmanteling van de Turkse raketten niet publiekelijk bekend gemaakt.

Op 21 november werden de laatste raketten uit Cuba verwijderd, en was de gevaarlijkste crisis binnen de koude oorlog voorbij.

Een deel van de briefwisseling tussen Chroesjtsjov en Kennedy gedurende deze crisis is te vinden in de bijlage: 'Correspondentie Chroesjtsjov-Kennedy'.

¹⁹bron: <http://andromeda.rutgers.edu/~hbf/missile.htm>

6.6.5. Door het oog van de naald

De wereld was met deze crisis herhaaldelijk op het nippertje aan een (kern)oorlog ontsnapt. Officieren handelden zonder bevelen en haalden vliegtuigen neer, kostbare tijd ging verloren, herformulering van de diplomatieke voorstellen veroorzaakte misverstanden, er was slechte communicatie, informatie werd achtergehouden voor de bevolking en last but not least werden er door beide grootmachten stappen in de richting van een kernoorlog ondernomen.

Zo had de CIA, als voorbereiding op een mogelijke oorlog, onderzoek gedaan naar de communistische troepensterkte op Cuba. Men kwam tot de bevinding dat Castro over ongeveer 100 000 soldaten moest beschikken en de Sovjets over 10 000 (op Cubaans grondgebied wel te verstaan). Een invasiemacht van 180 000 soldaten zou in dat geval moeten volstaan hebben als Amerikaanse inzet.

Zeker is dat men voor onaangename verrassingen was komen te staan moesten deze plannen doorgezet zijn. De Sovjets hadden namelijk meer dan 40 000 soldaten op het eiland i.p.v. 10 000. Castro's troepensterkte bedroeg geen 100 000, maar 270 000 man.

Ook langs Sovjetzijde was een oorlog niet veraf. De kapiteins van de onderzeeërs hadden de bevoegdheid zelf te beslissen, voorwaarde was dat een tweede officier aan boord, zijn fiat moest geven. Eén kapitein was zodanig vermoeid door het Amerikaanse gebruik van dieptebommen, dat hij pleitte voor de inzet van kernkoppen, slechts door de weigering van zijn tweede officier werd dus ook hier een kernoorlog vermeden.

Langzaam nam de spanning rond Cuba af, wanneer ook de Amerikaanse raketten in Turkije verwijderd werden. Niettemin de Amerikaanse overheid beloofde geen invasieplannen meer te koesteren, bleef – en blijft – het Cubaanse communisme een doorn in het Amerikaanse oog. Met het (later) installeren van de rode telefoon nam de spanning van de Koude Oorlog merkbaar af, hierdoor kon Castro zich minder duidelijk profileren en verdween hij wat uit de publieke belangstelling. De belangstelling van de Amerikaanse overheid, verdween geenszins. De VS bleef het gedrag van Castro met argusogen volgen.

6.6.6. Gevolgen van de crisis voor Cuba

De raketten crisis, had een voor Cuba, niet onbelangrijk gevolg i.v.m. de relatie met de Sovjet-Unie. Er was smet gekomen op onderlinge relaties van de twee communistische broeders. Castro was in het geheel niet betrokken geweest bij de onderhandelingen tussen de VS en Sovjet-Unie. Verder was Castro ook niet (op voorhand) op de hoogte gebracht van de beslissingen die de oplossing van de crisis zouden inluiden. Dat de crisis uiteindelijk opgelost werd door wederzijdse terugtrekking van de raketten hoorde hij via de radioboodschap van voorzitter Chroesjtsjov aan president Kennedy en een (veel) later schrijven van de Sovjetvoorman. Tevergeefs probeerde Castro nog, president Kennedy andere (of bijkomende) voorwaarden te stellen, zijnde:

- het beëindigen van het handelsembargo tegen Cuba;
- het beëindigen van de geheime sabotageoperaties en invasieplannen (zie Operatie Mongoose);
- het beëindigen van verkenningsmissies in het Cubaanse luchtruim en in de Cubaanse wateren;
- Het ontmantelen en verlaten van de Amerikaanse marinebasis op Guantánamo.

De VS wees vanzelfsprekend al deze voorwaarden af. Hun hoofdbezorgdheid was immers de aanwezigheid van communistische raketten, dat probleem was nu verholpen. De grootste opponent van de VS was overigens de Sovjet-Unie, niet de Cubaanse premier Fidel Castro. Bovendien kwamen zijn voorwaarden nadat er was ingestemd met een wederzijdse terugtrekking van de raketten. De voorwaarden van Castro hielden dus niets van (diplomatieke) druk over.

Voorts hadden de Sovjet-Unie en Cuba gedurende zowat de hele crisis op een andere golf lengte gezeten. Daar waar Cuba publiekelijk verklaarde niet bang te zijn van Amerikaanse agressie en iedere vorm ervan te zullen beantwoorden, ontkende de Sovjet-Unie in eerste instantie de aanwezigheid van offensieve wapens. Toen dit toch zo bleek te zijn probeerden ze blufpoker te spelen. Toen ook dit niet hielp probeerden ze via diplomatieke weg – bijna ten alle prijzen – een gewapend conflict te vermijden, en maanden hun militairen aan tot een afwachtende, voorzichtige houding. Castro drong bij zijn militairen aan tot directe actie, in geval van Amerikaanse aanwezigheid.

7. Hoofdstuk V: Cuba na de rakettencrisis

7.1. *De jaren '70: welvaart, vluchtelingen en (verandering in) betrekkingen*

Dat er een verandering in de relatie met de Sovjet-Unie had plaatsgevonden, betekende niet dat er geen Sovjet-Cuba-relaties meer waren, ze waren er alleen iets minder hartelijk en iets voorzichtiger op geworden. In juni 1963 brengt Castro een historisch bezoek aan Moskou, en doet er ideeën op die hij later zelf zou gebruiken. Met de steun van de Sovjet-Unie groeide de Cubaanse economie zienderogen, ondanks handelsembargo's van de VS.

Er mocht dan wel economische voorspoed in Cuba zijn, vrijheid was er zeker niet. Om die reden waren tegen 1971 nog eens 246 000 Cubanen, hun voorgangers gevolgd en het land uitgevlucht. Om te voorkomen dat er nog meer zouden volgen sluit Castro een luchtbrug af: er vliegen niet langer Cubaanse vliegtuigen (met Cubaanse vluchtelingen) naar de VS. Ook Ché Guevara verliet voorheen het land in 1964, al was het dan om de revolutie te gaan verspreiden. In december 1964 trok hij aan het hoofd van een Cubaanse VN-delegatie naar New York. Nadien trok hij rond in China, Egypte, Algerije, en Ghana om er procommunistische guerrilla's op te bouwen of om er de communistische regimes te ondersteunen.. Guevara was immers geen voorstander van Castro's toenadering tot de USSR – nu met Leonid Brezhnev aan het roer – maar wilde toenadering tot Maoïstisch China. Dit zorgde voor spanningen aangezien Guevara de plaatsvervanger van Castro was. In april 1965 verscheen Guevara voor de laatste keer kort in Cuba, waarna hij spoorloos verdween. Dit leidde tot veel speculaties. Om deze speculaties te ontcrachten las Castro een afscheidsbrief van Guevara voor – waarvan getwijfeld wordt aan de authenticiteit. In deze brief verklaarde Guevara al zijn functies in Cuba neer te leggen. Zijn terugweg was daardoor afgesneden en hij trok na een mislukking in Congo naar Bolivia, waar hij gevangen en geëxecuteerd werd. Sommigen zien hierin ook de hand van Castro.

In 1972 werd Cuba lid van de COMECON²⁰. De Cubaanse economie werd afgesteld op die van de andere COMECON-leden. De Cubaanse economie ging er met rasse schreden op vooruit. In 1975 vond een gedeeltelijke versoepeling van het Amerikaanse handelsembargo plaats, er was echter nog geen rechtstreekse handel van de VS met Cuba.

²⁰verklaring: Council for Mutual Economic Assistance, economische alliantie van de communistische landen. Het Warschaupact was het militaire onderdeel van deze alliantie. De Navo en de OEEC (de latere OESO) waren dan weer de westerse tegenhanger van deze organisaties.

De jaren '70 werden verder ook gekenmerkt door structurele politieke hervormingen. In 1976 werd de 'poder popular' in werking gesteld: een volksmacht of parlement met een gemeentelijk, provinciaal, en nationaal niveau. Aan het einde van datzelfde jaar werd ook een verregerende grondwetswijziging doorgevoerd. Het ambt van premier werd afgeschaft, en Fidel Castro – voorheen premier – volgt Osvaldo Dorticós Torrado op als president van Cuba.

Op het eind van de jaren '70 ontstond er in 1979 nog een kleine Cubacrisis toen in de VS bekend werd dat er zo'n 2000 à 3000 Sovjettroepen op Cuba aanwezig waren. Deze troepen waren reeds een jaar na de raketten crisis op Cuba gestationeerd. Toch zorgde dit, in combinatie met de Cubaanse militairen die al sinds '75 actief hielpen aan de ondersteuning van revoluties in Afrika, voor spanning in de VS. Het probleem werd echter zonder al te veel ruchtbaarheid opgelost.

7.2. De jaren '80: stagnering welvaart, vluchtelingen en structurele veranderingen

In de jaren '80 begon Cuba zijn economie steeds meer af te stellen op die van de COMECON. De Cubaanse export, voornamelijk bestaande uit landbouwproducten, ging bijna volledig integraal naar de medeleden. De Cubaanse economische structuur werd stilaan een exacte kopie van het Sovjetmodel. Laat deze jaren nu ook meteen de periode van stagnatie in de Sovjet-Unie zijn, dan hoeft het geen twijfel dat ook de moeilijkheden in Cuba niet zouden uitblijven.

Alleen al in 1980 slagen 125 000 Cubanen erin, via de havens, te vluchten voor het regime en diens stilvallende economie. Castro maakte voor het eerst een echte moeilijke periode mee. Met het grote voorbeeld, de Sovjet-Unie ging het al niet veel beter. Voorzitter Brezjnev bleef pogingen doen om VS-president, Reagan bij te houden in de wapenwedloop tussen deze landen. Hierdoor werden de moeilijkheden nog vergroot. De Sovjet-Unie had een economie die nog voor een groot deel agrarisch was, en die bovendien gebukt ging onder structurele problemen en corruptie. De oude voorzitter stierf en werd vervangen door een zieke opvolger: Andropov.

Vermits de Sovjet-Unie de drijvende kracht was achter de COMECON, ging het ook met de satellietlanden bergaf.

Castro kreeg het steeds moeilijker de toenemende oppositie te onderdrukken. In 1983 meldde een rapport van de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie Americas Watch dat er

nog steeds geen sprake was van mensenrechten en vrije meningsuiting door het regime op Cuba. ‘Voormalige politieke gevangenen worden er als paria behandeld’ aldus Americas Watch.

Sovjetvoorman Andropov stierf in 1984 en werd vervangen door een al even zieke Konstantin Tsjernenko, die het op zijn beurt slechts 15 maanden volhield. De Sovjet-Unie zou voortaan worden geleid door voormalig partijvoorzitter Gorbatsjov.

Michail Gorbatsjov startte de werken aan openheid en hervorming, of glasnost en perestrojka. Dit programma moest zorgen voor een economische heropleving, een herstelling van de planeconomie en meer openheid (ten opzichte van de eigen bevolking en ten opzichte van het buitenland). Dit was een begin van de liberalisering van de Sovjeteconomie.

Fidel Castro was niet gewonnen voor deze zeer verregaande verandering. Terwijl het ook Cuba steeds minder voor de wind ging kondigde hij een periode rectificatie aan, van 1986 tot 1989. Cuba zou voortaan de tegenovergestelde koers van de Sovjet-Unie varen en radicaliseren. Op 1 januari 1989, de dertigste verjaardag van de revolutie, noemde Castro de hervormingen van Gorbatsjov kapitalistisch en dus ook antirevolutionair en riep de bevolking op zich hier tegen te verzetten.

Dat zelfde jaar is overigens ook het jaar van het meest omstreden proces uit de Cubaanse geschiedenis. Generaal Arnaldo Ochoa, ooit benoemd tot ‘Held van de Revolutie’, en veruit de meest gerespecteerde generaal van Cuba, werd in juni 1989 opgepakt. Ondermeer drugshandel en andere vormen van corruptie werden hem ten laste gelegd. Hij werd schuldig bevonden en samen met enkele medestanders geëxecuteerd. Dit deed internationaal heel wat stof opwaaien. Van generaal Ochoa was immers geweten dat hij voorstander was van Gorbatsjovs politiek en dat hij goede contacten had met Moskou. Om die reden werd (en wordt er nog steeds) weinig belang gehecht aan de officiële versie van dit verhaal.

Zie ook bijlage ‘Grafnummer 46427’

7.3. De jaren '90: extreme daling welvaart, turbulentie en vluchtelingen

In 1990 gaat de 'Speciale Periode in vrede' in, die tot 2000 zou duren. "*De speciale periode zal de geschiedenis ingaan als glorieus tijdperk in het bestaan van het land*", aldus Castro bij het ingaan van deze periode. De bedoeling was het geven van nieuwe economische impulsen aan de economie. Het toerisme werd in versneld tempo uitgebouwd, buitenlandse investeerders werden aangetrokken en het dollarbezit werden gelegaliseerd.

Het mocht allemaal niet baten. In 1991 stortte de Sovjet-Unie in elkaar. Hiermee verdween ook de geldelijke en materiële steun voor Cuba en, wat misschien nog erger was, eveneens de drijfkracht achter de COMECON. Deze organisatie was dus geen lang leven meer beschoren. Wanneer ook deze organisatie ten onderging, verdwenen in één klap zowat al de handelspartners van Cuba, waardoor het handelsembargo van de VS voor het eerst zeer zwaar op de Cubaanse maatschappij begon te drukken.

Een economische malaise was het gevolg.

Meer over de gevolgen van het verdwijnen van de USSR en een becijfering van de economische gevolgen voor Cuba (tot 1992) in de bijlage 'Cuba op de tweesprong'.

De economische crisis bereikte een dramatisch hoogtepunt in 1994. De Cubaanse munt hield bijna niets meer van de oorspronkelijke waarde over. De dollar won logischerwijze terrein. Om dit uit te buiten werden de inspanningen om het toerisme aan te zwengelen nog verhoogd. Terwijl het toerisme stilaan op gang begon te komen, probeerden vele Cubanen zelf, het land te ontkomen nadat een spontane protestbetoging op 5 augustus 1994 met harde hand was neergeslagen. In totaal 30 000 Cubanen (*balseros* genaamd) waagden op gammele vloten (of *balsos*) de overtocht naar de VS. Velen lieten hierbij het leven, wat de publieke opinie schokte. De stroom *balseros* hield op wanneer VS-president Clinton de grenzen sloot. Eind 1994 kwam er een einde aan de crisis en de economie herstelde zich langzaam. De economische hervormingen (o.a. i.v.m. toerisme) wierpen stilaan de eerste vruchten af.

In 1996 startte Castro een (inter)nationaal charmeoffensief om het imago van het regime en de partij op te krikken. Dit had niet allemaal onverdeeld succes. De relaties met de VS bereikten andermaal een dieptepunt wanneer Cubaanse luchtafweer een vliegtuigje met twee Cubaanse bannelingen neerschoot.

Voor meer informatie rond deze gebeurtenis en rond de Cubaanse situatie in deze periode, zie de bijlagen *'Honderdduizenden op de been voor Fidel Castro'*, *'Steeds meer Cubanen ontgoocheld over verworvenheden revolutie'* en *'Spanning stijgt tussen de VS en Cuba'*.

Midden januari 1998 bracht paus Johannes Paulus II een historisch vijfdaags bezoek aan het communistisch bastion. De paus had zich altijd geuit als tegenstander van het communisme en dat deed hij ook nu. Hij verklaarde dat iedereen recht had op vrijheid en op het hebben van een eigen mening. Hoewel Castro bij het revolutie Cuba atheïstisch had verklaard, was hij hierop reeds teruggekomen en was er enige vorm van godsdienstvrijheid op het eiland. Hoewel 55 % van de Cubanen atheïstisch was liet het pausbezoek toch een aanzienlijke invloed na op het land.

Paus Johannes -Paulus II bij zijn bezoek aan Cuba in 1998. Fidel Castro liet voor de gelegenheid zijn gebruikelijke uniform inruilen voor een kostuum.

7.4. Augustus 2006: Cuba op weg naar verandering?

Tussen 1998 en 2005 gebeurde er weinig noemenswaardig met Cuba of met Castro. Er bleef natuurlijk de vluchtelingenproblematiek en de meeste internationale relaties bleven onveranderd. Evenzo de Cubaanse relatie met de VS, die natuurlijk wel zijn gebruikelijke dieptepunten kende. Van echte hoogtepunten is er tot nu toe nog geen sprake geweest.

Stilaan verwachtte men in deze periode de dood van de lider maximo of een machtswissel. Internationaal begon men met het uitdenken van mogelijke opvolgings- en langetermijnsenario's, het ene al meer geloofwaardig dan het andere. Zoals ook af te leiden is uit de voorgaande bijlage, begon de Cubaanse bevolking (voor zichzelf, in stilte) hetzelfde te doen.

Op 1 augustus werd er door de Cubaanse overheid bekend gemaakt dat Fidel Castro zijn bevoegdheden tijdelijk zou overdragen aan zijn vijf jaar jongere broer en vice-president Raúl Castro. Fidel Castro leed aan bloedingen in de darmen en moest daarom worden geopereerd.

Op 14 augustus verscheen Fidel Castro voor het eerst na zijn operatie weer op televisie. De partij verklaarde dat de leider aan de beterhand was. Internationaal verschenen er tal van berichten die het tegendeel beweerden. Zij stelden dat Castro aan terminale kanker leed, wat door de Cubaanse overheid dan weer met klem werd ontkend. Met regelmaat van de klok verschijnt Castro op televisie met beelden van zijn herstellingsproces, vaak in het gezelschap van zijn Venezolaanse collega en bewonderaar Hugo Chavez. Het was hij die, in september zei dat Castro in levensgevaar was. Op 15 april kondigde dezelfde man echter aan dat Castro weldra weer de oude zou zijn, en dat hij zich stilaan weer mengt in (inter)nationale zaken. Of het tijdelijk bestuur van Raúl Castro Cuba veel verandering zal brengen is nog moeilijk uit te maken. Wel maakte deze op 4 december 2006 bekend toenadering te willen zoeken tot de VS.

14 augustus 2006

5 september 2006

29 oktober 2006

8. Hoofdstuk VI: Cuba en zijn leider volgens Cuba-kenners

Op aanraden zocht ik contact met de heer Steve Stevaert. Toen dit lukte besloot ik nog een contrasterende mening te zoeken, en aan deze twee opinies een hoofdstuk te wijden.

8.1. *De mening van Steve Stevaert*

8.1.1. **Voorstelling van Steve Stevaert(s politieke strekking en functies)**

Steve Stevaert (°1954) is een linkse politicus. Tot 1995 was hij, jaar tien lang, gedeputeerde²¹ van de provincie Limburg. Nadien was hij voor dezelfde periode burgemeester van de hoofdstad van deze provincie. Hij verwierf in deze functie nationale bekendheid door een aantal initiatieven die in Hasselt genomen werden, waaronder het gratis aanbieden van het openbaar vervoer. Eveneens in 1995 werd hij verkozen tot Vlaams parlements lid. In 1998 verving hij zijn partijgenoot Luc Van den Bossche in de Vlaamse regering en werd op die manier vice-ministerpresident en Vlaams minister van Mobiliteit en Ruimtelijke Ordening binnen deze Vlaamse regering. In deze periode veroorzaakte hij heel wat protest door de afbraak van de zogenaamde zonevreemde woningen.

Bij het aantreden van de volgende Vlaamse regering, Dewael I, werd hij vice-ministerpresident van de Vlaamse regering en Vlaams minister van Mobiliteit en Ruimtelijke Ordening. Het was in deze periode dat hij opnieuw ophef maakte door het voorstel tot afschaffing van het kijk- en luistergeld. Op 24 maart 2003 nam hij ontslag uit de Vlaamse regering om Patrick Janssens op te volgen als voorzitter van de Vlaamse socialisten, hij werd ook opnieuw Vlaams Parlements lid. Stevaert werd in 2004 benoemd tot minister van Staat. In juni 2005 werd hij de eerste socialistische gouverneur van Limburg, een functie die hij tot op heden nog bekleedt. Hij uitte zich meerdere malen als zijnde pro-Castro.

De mening van deze linkse politicus over Cuba en Castro vindt u in de bijlage ‘Stevaert over Cuba en Castro’. Daarbij gevoegd zitten ook de e-mails van en naar het kabinet van Stevaert, als bewijs van contact. (Zie bijlage ‘bewijs contact Stevaert’)

²¹verklaring: lid van de deputatie – voorheen bestendige deputatie genoemd – het uitvoerende orgaan van de provincieraad. De deputatie wordt samengesteld door de provincieraad.

8.2. De mening van Juan Clark

8.2.1. Voorstelling van Juan Clark

Nationaal een voorbeeld vinden van een Castro-tegenstander is, naar ik ondervonden heb, niet echt eenvoudig. Wel vond ik in het boek 'De lege etalage' van de Nederlandse journalist Art van Iperen een interview met een Miami-Cubaan. Volgens de auteur is het niet eenvoudig een Cuba-banneling te vinden die zijn emoties wat (meer) weet uit te schakelen en meer doet dan schelden op Fidel Castro. Met Juan Clark zegt van Iperen iemand gevonden te hebben die dit wel kan.

Juan Clark (°1938) was professor sociologie aan de universiteit van Miami-Dade. In zijn jonge jaren in Cuba was hij tegenstander van het Batista-regime en aanvankelijk dus ook aanhanger van Castro's revolutie. Hij zag dat het nieuwe regime niet overeenstemde met zijn verwachtingen en vluchtte naar de VS. Hij was parachutist tijdens de varkensbaai-invasie en zat twee jaar in een Cubaanse gevangenis. Nadien trok hij via Venezuela naar de VS om zijn studies af te werken en er deel uit te maken van de anti-Castrolobby in Miami.

De mening van Juan Clark rond Cuba en Castro is te vinden in de bijlage 'Cuba en Castro volgens prof. Clark'.

8.3. De mening van Harry Mulisch

Naast Steve Stevaert is de bekende schrijver Harry Mulisch een andere bewonderaar van Castro uit dit taalgebied. Ik probeerde tevergeefs om ook met hem contact op te nemen. Graag had ik hem, bij wijze van vergelijking, dezelfde vragen gesteld als Steve Stevaert.

Mijn pogingen tot contact zijn te vinden in de bijlage: 'Pogingen tot contact met Harry Mulisch'.

9. Slotconclusie

Cuba is een land met een woelige geschiedenis. Zoals vrijwel ieder land uit zijn regio werd ook Cuba aanvankelijk bezet door de koloniale grootmachten, in het geval van Cuba was dit Spanje. Na twee pogingen om de mislukte Spaanse bezetter te verjagen, volgde een derde gesteund door de VS. Deze poging bleek de juiste. Volgens de eigen grondwettelijke bepalingen mag de VS het land, in de strikte zin van het woord, niet bezetten. De VS oefende dus supervisie uit over Cuba, en behield het recht tot militaire interventie indien nodig. Dit maakte Cuba een semikolonie van de VS.

In 1933 doet sergeant Batista een gooi naar de macht: hij zette de stroman van de VS af en had als opperbevelhebber van het leger de eigenlijke macht in handen. Voor zeven jaar blijft hij de facto leider van Cuba. Eigenlijk deed hij identiek hetzelfde als zijn voorganger nl. van Cuba een paradijs voor westerlingen (voornamelijk Amerikanen) maken, ten nadele van de eigen bevolking. In 1940 werd hij officieel president van Cuba. De daaropvolgende verkiezingen verloor hij. In 1952 plaatste hij een staatsgreep en bestuurde Cuba opnieuw voor een zevental jaar op identieke manier als de vorige keer. Protest bleef niet uit. Eén van de opposanten was Fidel Castro, die een mislukte opstand leidde. Na twee jaar kwam hij in het kader van een algemeen pardon terug vrij. Castro vluchtte naar de VS en startte in 1956 met een guerrillastrijd die hij ginds had voorbereid. De revolutionairen waren meermaals op een haar na uitgeroeid door Batista, maar o.a. de slechte staat van het leger zorgde ervoor dat volledig neerslaan van de rebellie onmogelijk was. In 1959 slaagde de strijd, door toedoen van de bevolking en het corrupte leger.

Eens Castro een tijd aan de macht was, had hij al een aantal keer tegen de haren van de VS in gestreken en, koos hij zodoende voor de tegenpool van de VS: de Sovjet-Unie. Dit joeg de internationale spanning de hoogte in. Met de steun van de Sovjets had de Cubaanse bevolking (zonder politieke ambities) het relatief goed.

De VS kwam door de goede Sovjet-Cuba relaties onder druk en ging over tot een invasie. Deze mislukte. Laattijdige wijzigingen aan de planning en een presidentswissel waren hier waarschijnlijk niet vreemd aan.

De Sovjets plaatsten nucleaire raketten op Cuba, tegen een mogelijke nieuwe invasie van de VS. Dit leidde tot de gevaarlijkste crisis in de Koude Oorlog. Een crisis overigens waarbij Cuba zich zichtbaar agressief opstelde.

Deze rakettencrisis zorgde voor een bekoeling van de relatie tussen Cuba en de Sovjet-Unie. Niettemin gaat Cuba verder met hervormingen naar Sovjetmodel. De economie groeide om later weer te stagneren.

Halfweg de jaren '80 koos de Sovjet-Unie voor de 'Glasnost en Perestrojka'. Cuba vaarde, alleen, de tegenovergestelde koers. Het haalde tot 2006 haast enkel nog met drie punten het wereldnieuws, nl. de Ochoa-affaire met daaraan gekoppeld de discussie rond mensenrechten, economische malaise, en scheepsladingen vluchtelingen.

In augustus 2006 droeg Fidel Castro wegens ziekte (tijdelijk) de macht over aan zijn jongere broer Raúl. Of dit verandering zal brengen is (nog) onzeker, want als er iets uit de twee opinies in het laatste hoofdstuk duidelijk naar voor komt, dan is het dat de toekomst van Cuba en zijn omstreden leider(s) onzeker is!

Als slot geef ik voor het eerst in dit eindwerk een eigen mening over Fidel Castro. Het is mij duidelijk geworden dat Fidel Castro in de eerste plaats een opportunist is, en pas dan communist. Dat de communisten die mee regeerden tijdens het bewind van Batista, Castro als een imperialist beschouwden spreekt naar mijn mening boekdelen. Al is het in zekere zin logisch dat deze communisten Castro als een tegenstander zagen. Indien Castro zich van meet af aan communist voelde, lijkt het mij, dat hij meteen na zijn machtsovername contact had gezocht met de USSR. Hij deed dit echter pas nadat de relaties met de VS waren verzuurd. Met steun van de USSR kon Castro een zekere welstand voor de Cubanen opbouwen met gezondheidszorg en onderwijs. Cuba volgde de USSR niet in de latere hernieuwingen van Gorbatsjov. Ook dit toont, vind ik, aan dat Castro een opportunist is. Hij moet namelijk ook geweten hebben dat, indien hij de USSR was gevolgd, hij als leider uitgezongen was. Cuba is sindsdien een economische ravage, waar iedere poging tot economische heropbouw door het communisme gefnuikt wordt. Men kan zich afvragen wanneer de modale Cubaan er het beste voorstond: onder Batista of onder de laatste twintig jaar van Castro. Ondanks de ideologische verschillen hebben beide regimes nagenoeg dezelfde inkomsten: toerisme. De laatste zeventig jaar heeft Cuba niet veranderd: het was en is nog steeds een paradijs, althans voor toeristen!

10. Bibliografie

Artikels in kranten of tijdschriften:

- BYRON J., 'Cuba op de tweesprong', *Internationale spectator*, mei 1992. (bijlage)
- PERSAGENTSCHAP REUTER, 'Honderduizenden op been voor Fidel Castro', *De Morgen*, 9 augustus 1994. (bijlage)
- ALGEMEEN NEDERLANDS PERSBUREAU, 'Steeds meer Cubanen ontgoocheld over verworvenheden revolutie', *De Standaard*, 10 augustus 1994. (bijlage)
- PERSAGENTSCHAPPEN MIAMI/HAVANA, 'Spanning stijgt tussen VS en Cuba', *De Morgen*, 26 februari 1996. (bijlage)
- IN 'T VELD S., 'Grafnummer 46427', *Noticias*, jaargang 2001, nummer 284. (bijlage)
- POS G J., 'Twaalf revoluties, dertien ongelukken', *Kijk*, jaargang 2006, nummer 6, p.18-23.
- DE WALSCHE A., 'Cuba: de Buena Vista Consumer Club', *MO** jaargang 2006, nummer 33, p.38-43.
- VAN ELSEN S., 'Als de rook is verdwenen', *Knack*, 8 augustus 2001, p.34-38.
- DRAULANS D., 'Als de rook is verdwenen', *Knack*, 8 augustus 2001, p.36.
- VAN ELSEN S., 'De echte schande', *Knack*, 8 augustus 2001, p.36-37.
- VAN CAUWELAERT R., 'Liever arm en proper', *Knack*, 8 augustus 2001, p.37.
- KNACK, 'Fidel en de geschiedenis', *Knack*, 8 augustus 2001, p.37.
- VAN HUMBEEK H., '1959', *Knack*, 2 januari 2001, p.96-97.

Boeken en naslagwerken:

- FLEMING F., *De Cubaanse rakettencrisis: op de rand van de derde wereldoorlog*, Ars Scribendi BV, Harmelen, 2003.
- KENNEDY R. F., *De dertien dagen: een terugblik op de Cubaanse rakettencrisis*, Uitgeverij In den Toren, 1969. (waarvan delen als bijlage)
- VAN IPEREN A., *De lege etalage*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 1996 (waarvan een deel als bijlage)
- VANDEPITTE M., *De gok van Fidel*, Uitgeverij EPO vzw, Berchem, 1998.
- BARRIO H., e.a., *Che Guevara: kroniek van een revolutionair*, Tirion Uitgevers BV, Baarn, 2003.
- OUWERKERK L., *De Nederlandse reactie op Amerikaanse interventies in Guatemala en Cuba*, Doctoraatscriptie Geschiedenis Universiteit Utrecht, 2003.
(<http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2006-0324-074705/ScriptieLenn2.doc>)

Beeld-en audiomateriaal:

- DOCUMENTAIRE, *Fidel Castro: van idealist tot heerser*, TDM, 2006 (DVD).

Niet gebruikte boeken en naslagwerken:

- PRICE HOSSELL K., *De moord op John F. Kennedy: einde aan vrede en onschuld*, Ars Scribendi BV, Harmelen, 2005.
- BREAM M., *Cuba: het onkruid in de achtertuin*, Uitgeverij Masereelfonds, 1983.

Internet

(De internetadressen werden een week voor afgifte van dit eindwerk, voor het laatst gecontroleerd op veranderingen en beschikbaarheid van de gebruikte informatie.)

Nederlandstalige websites

http://nl.wikipedia.org/wiki/Fidel_Castro
<http://www.ncpn.nl/archief/cuba/nav.htm>
<http://www.g3w.be/nl/article.php/m112/a13>
<http://www.lsp-mas.be/lsp/archief/2006/09/27/cuba.html>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Cuba_%28land%29
http://nl.wikipedia.org/wiki/Manifest_Destiny
http://nl.wikipedia.org/wiki/Spaans-Amerikaanse_Oorlog
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Teller-amendement>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Fulgencio_Batista
<http://www.geocities.com/cubaanserevolutie/batista.html>
http://www.geocities.com/cubaanserevolutie/fidel_castro.html
http://www.geocities.com/cubaanserevolutie/cubaanse_revolutie.html
<http://www.geocities.com/cubaanserevolutie/chronologie.html>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Communistische_Partij_van_Cuba
<http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2006-0324-074705/ScriptieLenn2.doc>
<http://www.marcist.be/MarcCuba/Geschiedenis/aanloop.htm>
http://pierrescolumn.punt.nl/index.php?r=1&id=279008&tbl_archief=0
<http://users.pandora.be/lode.desimpelaere/Marc/CubaNederlands/Ne05/AanloopTotRevolutie.htm>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Sierra_del_Escambray
http://nl.wikipedia.org/wiki/Trinidad_%28Cuba%29
http://nl.wikipedia.org/wiki/Invasie_in_de_Varkensbaai
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Cubacrisis>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Osvaldo_Dortic%C3%B3s_Torrado
http://nl.wikipedia.org/wiki/Ernesto_Guevara
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Comecon>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Joeri_Andropov
http://nl.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Tsjernenko
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Michail%5FGorbatsjov>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Arnaldo_Ochoa
http://cuba.web-log.nl/cuba/2005/04/paus_johannes_p.html
<http://www.standaard.be/Archief/Zoek/index.aspx?trefwoord=Castro%20Fidel>
<http://www.standaard.be/Artikel/Detail.aspx?artikelId=B337570060814&word=Castro>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Steve_Stevaert
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Gedeputeerde>
http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestendige_deputatie

Anderstalig

<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/cu.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Fidel_Castro
<http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/COLDcastroF.htm>
<http://www.biography.com/search/article.do?id=9241487>
<http://www.cubagenweb.org/mil/war-hist.htm>
<http://www.smplanet.com/imperialism/remember.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Ten_Years%27_War
http://en.wikipedia.org/wiki/Yellow_kid

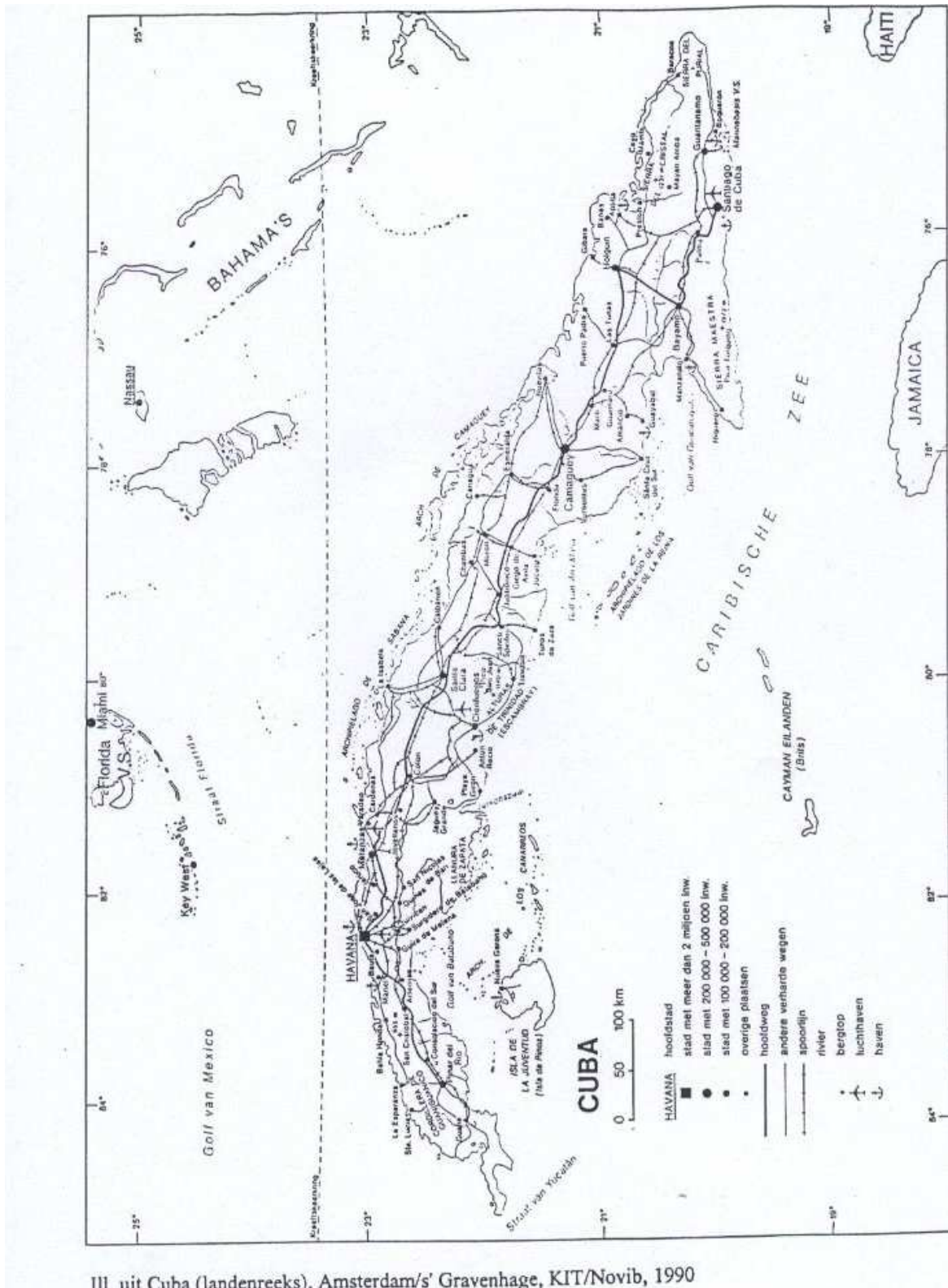
http://en.wikipedia.org/wiki/Yellow_journalism
<http://www.spanamwar.com/maine.htm>
http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:USS_Maine_ACR-1_in_Havana_harbor_before_explosion_1898.jpg
<http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Journal98.gif>
http://en.wikipedia.org/wiki/USS_Maine_%28ACR-1%29
<http://www.spanamwar.com/maine.htm>
http://www.nypl.org/research/chss/epo/spanexhib/IMAGE-stereoscopic_view_of_maine_disas.html
<http://www.smplanet.com/imperialism/remember.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/William_Randolph_Hearst
http://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Pulitzer
http://en.wikipedia.org/wiki/Teller_Amendment
http://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Paris_%281898%29
http://en.wikipedia.org/wiki/Cuba-United_States_relations
http://en.wikipedia.org/wiki/Platt_Amendment
http://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_Roosevelt
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Presidents_of_Cuba
http://en.wikipedia.org/wiki/Fulgencio_Batista
http://en.wikipedia.org/wiki/Cuban_Communist_Party
<http://www.icdc.com/~paulwolf/gringosintherevolution/gringosintherevolution.htm> (eng-sp)
http://en.wikipedia.org/wiki/Rolando_Masferrer
http://en.wikipedia.org/wiki/Partido_Ortodoxo
http://en.wikipedia.org/wiki/Eduardo_Chib%C3%A1s
http://en.wikipedia.org/wiki/Caribbean_Legion
http://en.wikipedia.org/wiki/Jorge_Eliecer_Gait%C3%A1n
http://en.wikipedia.org/wiki/Mirta_Diaz-Balart
http://en.wikipedia.org/wiki/History_Will_Absolve_Me
http://en.wikipedia.org/wiki/Fidel_Castro#Cuban_Revolution
http://en.wikipedia.org/wiki/Cuban_revolution
http://en.wikipedia.org/wiki/Moncada_Barracks
http://en.wikipedia.org/wiki/Granma_%28yacht%29
<http://www.hrc.utexas.edu/research/fa/matthews.h.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Matthews
<http://cubaonmymind.blogspot.com/2006/04/truth-about-herbert-l-matthews.html>
<http://www.historyofcuba.com/history/havana/Fidel-1.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Radio_Rebelde
http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Verano
http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_La_Plata
http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Las_Mercedes
http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Santa_Clara
http://en.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Mir%C3%B3_Cardona
http://en.wikipedia.org/wiki/Manuel_Urrutia_Lle%C3%B3
http://en.wikipedia.org/wiki/Earl_T._Smith
http://en.wikipedia.org/wiki/La_Coubre_explosion
http://en.wikipedia.org/wiki/Cuban-Soviet_relations
http://en.wikipedia.org/wiki/Anastas_Mikoyan
http://en.wikipedia.org/wiki/Nikita_Khrushchev
<http://www.americanheritage.com/articles/web/20051022-cuban-missile-crisis-kennedy-khrushchev-cold-war-cuba-fidel-castro.shtml>
http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_Cuba

http://en.wikipedia.org/wiki/Cuba-United_States_relations#_note-11
http://en.wikipedia.org/wiki/Hugh_Thomas%2C_Baron_Thomas_of_Swynnerton
<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1901platt.html>
<http://www.historyofcuba.com/history/teller.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Fidel_Castro_at_the_Lincoln_Memorial.jpg
http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Fidel_Castro_-_MATS_Terminal_Washington_1959.jpg
http://en.wikipedia.org/wiki/Sergei_Khrushchev
http://en.wikipedia.org/wiki/Ramiro_Vald%C3%A9s
http://en.wikipedia.org/wiki/First_Agrarian_Reform_Law
<http://www.fiu.edu/~fcf/rcqastr10501.html>
http://uk.encyclopedia.msn.com/encyclopedia_761555123/Bay_of_Pigs_Invasion.html#201619764
<http://www.espionageinfo.com/Ba-BI/Bay-of-Pigs.html>
http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/cuba/bay_of_pigs.htm
http://en.wikipedia.org/wiki/War_Against_the_Bandits
<http://unimaps.com/cuba-crisis/index.html>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Alerta.jpg>
<http://www.marxists.org/history/cuba/subject/bay-of-pigs/index.htm>
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/cuba/galleryrev/cold4.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Bay_of_Pigs_Invasion
http://en.wikipedia.org/wiki/Bay_of_Pigs
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/bayofpigs/press3.html>
http://news.bbc.co.uk/onthistoday/hi/dates/stories/may/1/newsid_2479000/2479867.stm
http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Mervin_Bissell_Jr
http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Cabell
http://en.wikipedia.org/wiki/Allen_Dulles
http://en.wikipedia.org/wiki/The_Cuban_Project
<http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Mongoose.jpg>
http://en.wikipedia.org/wiki/Cuban_Missile_Crisis
<http://www.ccds.charlotte.nc.us/History/Americas/05/coe/index.html>
http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Ortsac
http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_McNamara
<http://cairsweb.llgc.org.uk/images/ilw1/ilw3584.gif>
<http://en.wikipedia.org/wiki/DEFCON>
http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Lippman
http://en.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Fomin
http://en.wikipedia.org/wiki/John_Scali
<http://andromeda.rutgers.edu/~hbf/missile.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Che_Guevara
http://en.wikipedia.org/wiki/Leonid_Brezhnev
<http://en.wikipedia.org/wiki/Comecon>
http://en.wikipedia.org/wiki/Yuri_Andropov
http://en.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Chernenko
http://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Gorbachev
http://en.wikipedia.org/wiki/Arnaldo_Ochoa
http://www.cubagob.cu/otras_info/historia/imagenes/hf58.jpg

11. Bijlagen

I. Landkaarten van Cuba

III uit Cuba (landenreeks). Amsterdam/s' Gravenhage, KIT/Novib, 1990

II. het Teller-en het Platt amendement

“The Teller Amendment”

The following resolutions were passed without opposition by both houses of Congress on April 20 1898. The fourth is the one referred to as The Teller Amendment, and is named after its author, Henry M. Teller, Senator of Colorado.

Whereas the abhorrent conditions which have existed for more than three years in the Island of Cuba, so near our own borders, have shocked the moral sense of the people of the United States, have been a disgrace to Christian civilization, culminating, as they have, in the destruction of a United States battle ship, with two hundred and sixty-six of its officers and crew, while on a friendly visit in the harbour of Havana, and can not longer be endured, as has been set forth by the President of the United States in his message to Congress of April eleventh, eighteen hundred and ninety-eight, upon which the action of Congress was invited: Therefore,

Resolved, First. That the people of the Island of Cuba are, of right ought to be, free and independent.

Second. That it is the duty of the United States to demand, and the Government of the United States does hereby demand, that the Government of Spain at once relinquish its authority and government in the Island of Cuba and withdraw its land and naval forces from Cuba and Cuban waters.

Third. That the President of the United States be, and he hereby is, directed and empowered to use the entire land and naval forces of the United States, and to call into the actual service of the United States the militia of the several States, to such extent as may be necessary to carry these resolutions into effect.

Fourth. That the United States hereby disclaims any disposition or intention to exercise sovereignty, jurisdiction, or control over said Island except for the pacification thereof, and asserts its determination, when that is accomplished, to leave the government and control of the Island to its people.

Bron:

<http://www.historyofcuba.com/history/teller.htm>

“The Platt Amendment”

The United States occupied Cuba for five years after 1898. In 1901 Secretary of War Elihu Root drafted a set of articles (later known as the Platt Amendment) as guidelines for future United States-Cuban relations. Despite considerable Cuban resistance, they became a part of the 1902 Cuban Constitution. In following years the United States used the amendment several times to send troops to maintain or place friendly governments in power and to protect investments. The amendment was abrogated in 1934.

Whereas the Congress of the United States of America, by an Act approved March 2, 1901, provided as follows:

Provided further, That in fulfilment of the declaration contained in the joint resolution approved April twentieth, eighteen hundred and ninety-eight, entitled "For the recognition of the independence of the people of Cuba, demanding that the Government of Spain relinquish its authority and government in the island of Cuba, and withdraw its land and naval forces from Cuba and Cuban waters, and directing the President of the United States to use the land and naval forces of the United States to carry these resolutions into effect," the President is hereby authorized to "leave the government and control of the island of Cuba to its people" so soon as a government shall have been established in said island under a constitution which, either as a part thereof or in an ordinance appended thereto, shall define the future relations of the United States with Cuba, substantially as follows:

"I.-That the government of Cuba shall never enter into any treaty or other compact with any foreign power or powers which will impair or tend to impair the independence of Cuba, nor in any manner authorize or permit any foreign power or powers to obtain by colonization or for military or naval purposes or otherwise, lodgement in or control over any portion of said island."

"II. That said government shall not assume or contract any public debt, to pay the interest upon which, and to make reasonable sinking fund provision for the ultimate discharge of which, the ordinary revenues of the island, after defraying the current expenses of government shall be inadequate."

"III. That the government of Cuba consents that the United States may exercise the right to intervene for the preservation of Cuban independence, the maintenance of a government adequate for the protection of life, property, and individual liberty, and for discharging the obligations with respect to Cuba imposed by the treaty of Paris on the United States, now to be assumed and undertaken by the government of Cuba."

"IV. That all Acts of the United States in Cuba during its military occupancy thereof are ratified and validated, and all lawful rights acquired there under shall be maintained and protected."

"V. That the government of Cuba will execute, and as far as necessary extend, the plans already devised or other plans to be mutually agreed upon, for the sanitation of the cities of the island, to the end that a recurrence of epidemic and infectious diseases may be prevented, thereby assuring protection to the people and commerce of Cuba, as well as to the commerce of the southern ports of the United States and the people residing therein."

"VI. That the Isle of Pines shall be omitted from the proposed constitutional boundaries of Cuba, the title thereto being left to future adjustment by treaty."

"VII. That to enable the United States to maintain the independence of Cuba, and to protect the people thereof, as well as for its own defence, the government of Cuba will sell or lease to the United States lands necessary for coaling or naval stations at certain specified points to be agreed upon with the President of the United States."

"VIII. That by way of further assurance the government of Cuba will embody the foregoing provisions in a permanent treaty with the United States."

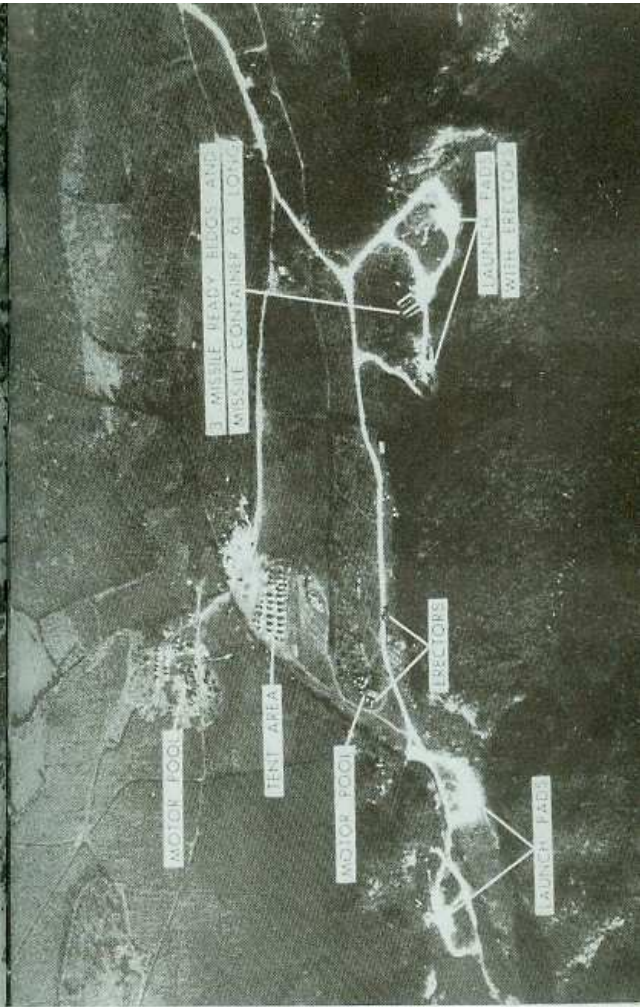
Bron:

"The Platt Amendment," uit *Treaties and Other International Agreements of the United States of America, 1776-1949*, vol. 8, ed. C.I. Bevans (Washington, D.C.: United States Government Printing Office, 1971), pp. 1116-17. (<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1901platt.html>)

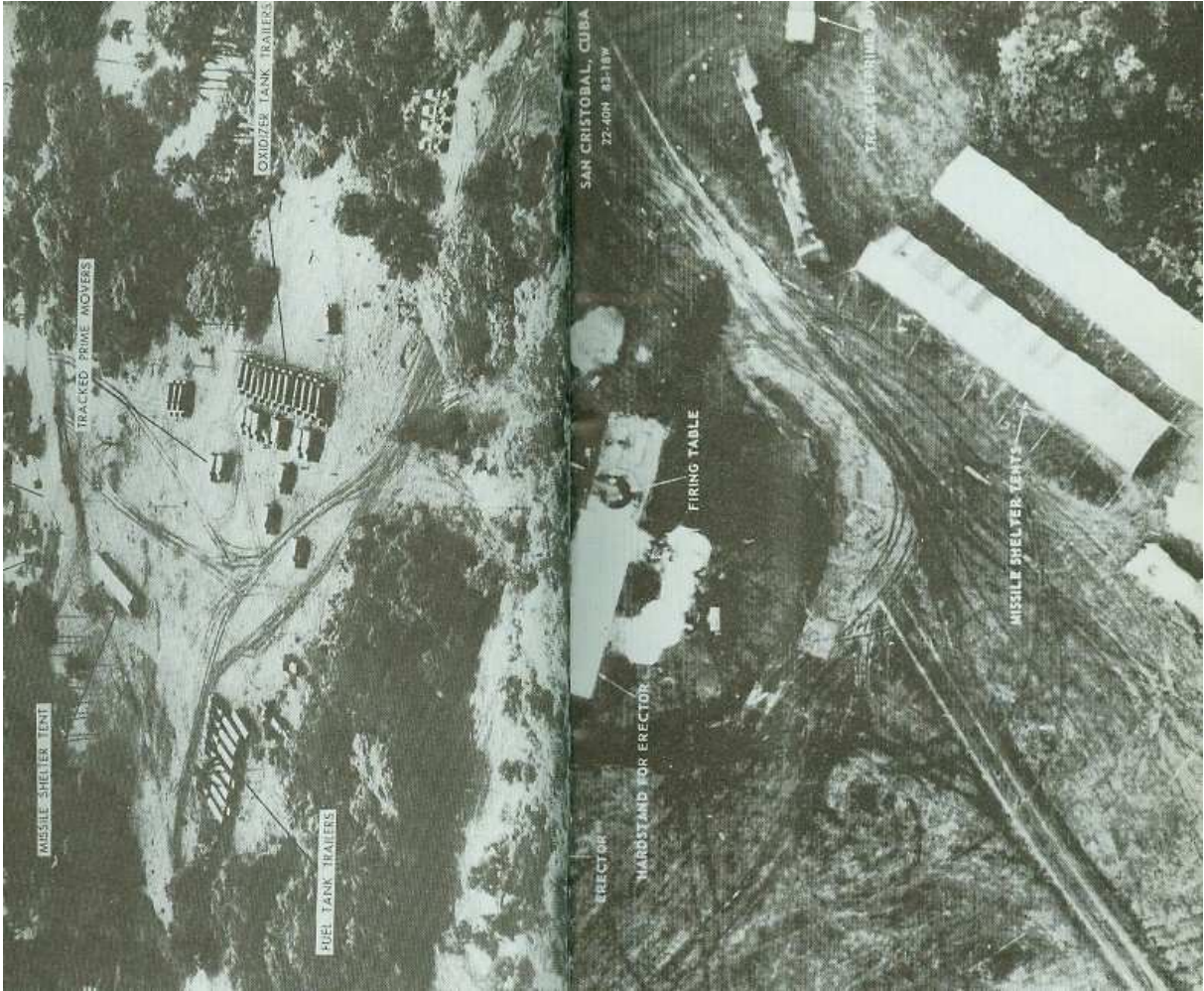
III. Luchtfoto's en kaarten raketten crisis

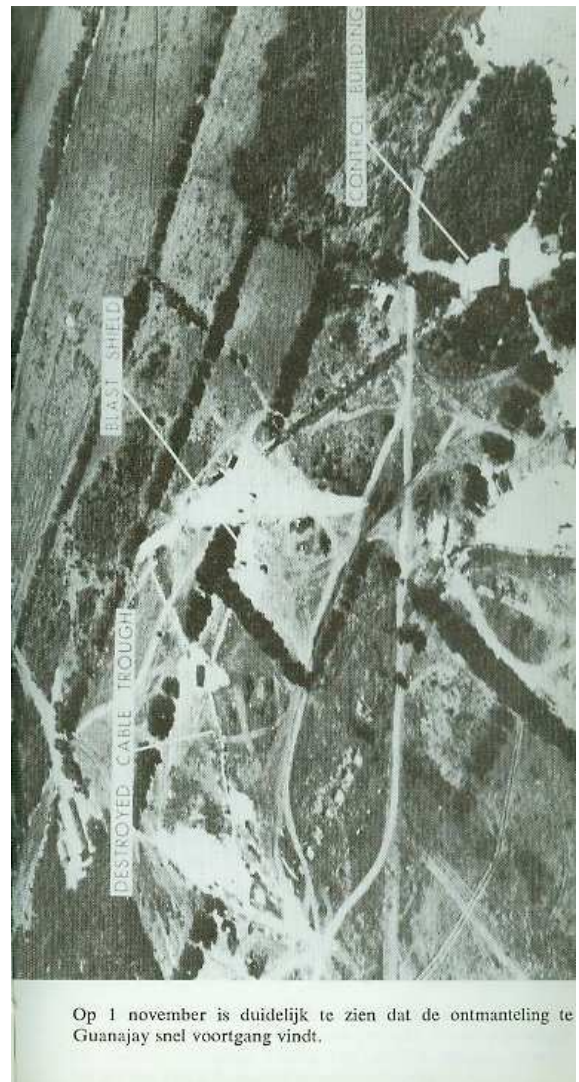
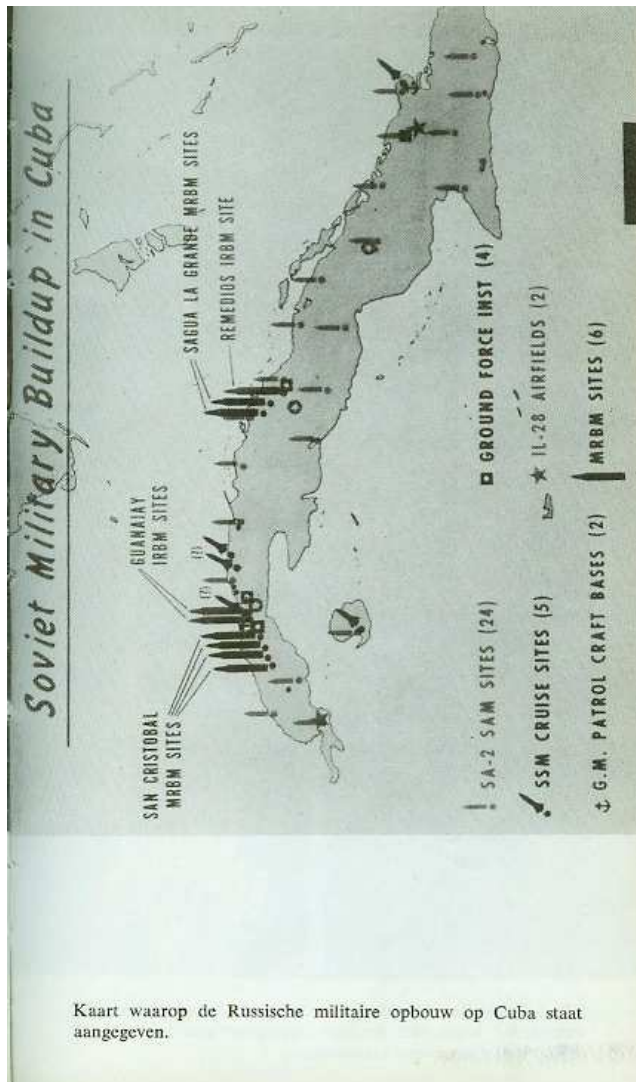

17 oktober. Een latere opname van een basis bij San Cristobal.

17 oktober. Overzicht van een raketbasis bij Sagua met voltooide dienstwegen en lanceerbanen, raketinstallatie en een raketcontainer, waargenomen tussen twee gebouwen met andere reeds voltooide installaties.

Bron:

KENNEDY R. F., *'De dertien dagen: een terugblik op de Cubaanse rakettencrisis'*, Uitgeverij In den Toren, 1969, fotopagina's.

IV. Correspondentie Chroesjtsjov-Kennedy

TWEEDE* BRIEF VAN PREMIER CHROESJTSJOF
AAN PRESIDENT KENNEDY
26 oktober 1962

Geachte president,

Met grote voldoening heb ik uw antwoord aan de heer Oe Thant bestudeerd inzake de te nemen maatregelen ter vermindering van een treffen tussen onze schepen en het aldus vermijden van onherstelbaar fatale gevolgen. Deze redelijke stap van uw zijde overtuigt mij dat ook u bekommerd bent over het bewaren van de vrede en dit constateer ik met voldoening.

Ik heb reeds gezegd dat de zorg van ons volk en onze regering en van mij persoonlijk als voorzitter van de Raad van Ministers uitsluitend gericht is op de ontwikkeling van ons land en op het behouden van een waardige plaats tussen alle volkeren van de wereld in een economische wedstrijd, in de vooruitgang van cultuur en kunsten en in een verhoging van de levensstandaard van het volk. Dit is het hoogste en noodzakelijkste competitieveld dat zowel de winnaar als de verliezer ten goede komt, omdat hierdoor de vrede gewonnen wordt en een verhoging van de bestaansmiddelen waaruit de mens leeft en genoeg put.

In uw verklaring stelde u dat het hoofddoel niet alleen ligt in het bereiken van overeenstemming en het nemen van maatregelen ter vermindering van contact tussen onze schepen en de daaruit voortvloeiende verscherping van de crisis, omdat uit dit contact het vuur van een militair conflict kan ontbranden, waarna besprekingen overbodig zouden

* Op vrijdag 26 oktober zond Chroesjtsjov twee brieven aan president Kennedy. De eerste, die niet gepubliceerd werd, behelsde waarschijnlijk de 'zachte' houding dat Rusland zijn raketten van Cuba zou terugtrekken in ruil voor de beëindiging van de blokkade door de Verenigde Staten en de toezegging dat de V.S. geen invasie op Cuba zou ondernemen. De tweede volgde een hardere lijn en trachtte de verwijdering van de V.S. raketten in Turkije te stellen tegenover de verwijdering van de Russische raketten van Cuba. (Aantekening uit *Congressional Quarterly*)

worden omdat dan andere krachten en wetten in werking zouden treden - de oorlogswetten. Het voornaamste is de situatie in de wereld tussen de staten en volkeren te normaliseren en te stabiliseren.

Ik begrijp uw bezorgdheid voor de veiligheid van de Verenigde Staten, Mijnheer de President, omdat dit als president uw eerste plicht is. Maar deze vragen zijn ook in onze gedachten het belangrijkste. Dezelfde plichten rusten op mij als voorzitter van de U.S.S.R. Ministerraad. U maakt zich zorgen over onze hulp aan Cuba met wapens die ten dienste staan aan de verdedigende potentie van dit eiland - strikt gesteld de verdedigende potentie - omdat Cuba, ongeacht de wapens die het zou hebben, niet met u vergeleken kan worden, omdat het geheel andere dimensies heeft, ook al geeft men het moderne vernietigingsmiddelen.

Ons streven is geweest en is nog Cuba te helpen en niemand kan de menselijkheid van onze motieven betwisten die ten doel hebben Cuba in staat te stellen vredig te leven en zich te ontwikkelen naar de wensen van het volk. U wilt uw land vrijwaren voor gevaar en dat is begrijpelijk. Maar Cuba wil dit ook. Alle landen willen zich voor gevaar vrijwaren. Maar hoe kunnen de Sovjet-Unie en onze regering uw maatregelen goedkeuren, die in feite betekenen dat u de Sovjet-Unie omringd hebt met militaire bases, dat u onze bondgenoten omringd hebt met militaire bases en dat u letterlijk overal om ons land militaire bases hebt aangelegd en uw raketwapens daarop hebt gestationeerd? Dit is geen geheim. Hooggeplaatste Amerikaanse regeringsambtenaren verklaren dit op demonstratieve wijze. Uw raketten staan in Groot-Brittannië en in Italië en zijn op ons gericht. Uw raketten zijn gestationeerd in Turkije.

U bent bezorgd over Cuba. U beweert dat u bezorgd bent omdat het op een afstand van negentig mijl over zee van de kusten van de Verenigde Staten ligt. Maar Turkije is een buurland van ons. Onze schildwachten lopen heen en weer en zien elkaar. Geloof u dat u het recht hebt veiligheid voor uw land te eisen en de terugtrekking van wapens

die u als aanvalswapens beschrijft, terwijl u dit recht van ons niet erkent?

U hebt vernietigings-raketten die u verdedigend noemt in Turkije vlak naast ons gestationeerd. Hoe strookt dan de erkenning van onze zelfde militaire mogelijkheden met zulke ongelijke betrekkingen tussen onze grote staten? Dit strookt helemaal niet met elkaar.

Het is goed, Mijnheer de President, dat u toestemt in een ontmoeting tussen onze vertegenwoordigers om de besprekingen te openen, waarschijnlijk met deelname van de V.N. secretaris-generaal Oe Thant. Daaruit volgt dat hij, tot op zekere hoogte, de rol van bemiddelaar zal vervullen en wij geloven dat hij deze verantwoordelijke opdracht aan kan, mits natuurlijk iedereen, die bij dit conflict betrokken is goede wil toont.

Ik geloof dat het conflict snel opgelost kan worden en dat de situatie snel kan worden genormaliseerd. De mensheid zou een zucht van verlichting slaken in het besef dat de staatslieden die de verantwoordelijkheden dragen nuchter van geest zijn, zich bewust van deze verantwoordelijkheden en in staat ingewikkelde problemen op te lossen en de zaken niet laten afglijden naar de ramp van een oorlog.

Daarom doe ik dit voorstel: Wij stemmen toe in terugtrekken van die wapens van Cuba die u als aanvalswapens beschouwt. We zijn hiertoe bereid en wij zullen deze bereidheid in de Verenigde Naties mededelen. Uw vertegenwoordigers zullen dan een verklaring afleggen dat de Verenigde Staten van hun kant, indachtig de zorg en bezorgdheid van de Sovjet-staat, hun soortgelijke wapens uit Turkije zullen terugtrekken. Laten we dan overeenstemming bereiken over de tijd die u en wij nodig hebben om deze besluiten uit te voeren.

Hierna kunnen vertegenwoordigers van de V.N. Veiligheidsraad ter plaatse de uitvoering van deze beloften controleren. Natuurlijk is het noodzakelijk dat de regeringen van Cuba en Turkije toestemming geven dat deze vertegenwoordigers toegang tot hun landen krijgen en het nakomen

van deze belofte van weerszijden controleren. Het zou natuurlijk het beste zijn als deze vertegenwoordigers het vertrouwen van de Veiligheidsraad en het onze - van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie - en ook van Turkije en Cuba genoten. Ik denk dat het niet moeilijk zal zijn mensen te vinden die het vertrouwen en het respect van alle geïnteresseerde partijen genieten.

Nu wij de belofte op ons genomen hebben om de volkeren van Cuba en Turkije voldoening en hoop te geven en hun vertrouwen in hun veiligheid te verhogen, zullen wij in de Veiligheidsraad een verklaring afleggen waaruit spreekt dat de Sovjet-regering plechtig belooft de integriteit van de grenzen en de soevereiniteit van Turkije te respecteren, zich niet te mengen in zijn binnenlandse aangelegenheden, Turkije niet binnen te vallen, zijn grondgebied niet te maken tot *place d'armes* voor een invasie, en ook degenen te zullen weerhouden die erover mochten denken een aanval tegen Turkije te ondernemen, hetzij vanaf het grondgebied der Sovjet-Unie hetzij vanaf het grondgebied van andere staten die aan Turkije grenzen.

De regering der V.S. zal dezelfde verklaring in de Veiligheidsraad afleggen met betrekking tot Cuba. Zij zal verklaren dat de Verenigde Staten de integriteit van de grenzen van Cuba zal respecteren en zijn soevereiniteit, geen interventie zal plegen in zijn binnenlandse zaken, geen inval zal ondernemen en zijn grondgebied ook niet zal maken tot [een] *place d'armes* voor de invasie van Cuba, en ook degenen zal weerhouden die erover mochten denken een aanval tegen Cuba te ondernemen hetzij vanaf het grondgebied der V.S., hetzij vanaf het grondgebied van staten die aan Cuba grenzen.

Natuurlijk zullen wij hierover overeenstemming met u moeten bereiken en schikkingen over een tijdlimiet moeten afspreken. Laten we overeenkomen hiervoor tijd uit te trekken, twee of drie weken bijvoorbeeld, maar niet langer dan een maand.

De wapens op Cuba, die u hebt genoemd en die u, naar

uw zeggen, verontrusten, zijn in handen van Sovjet officieren. Daarom is toevallig gebruik hiervan tot schade van de Verenigde Staten van Amerika uitgesloten. Deze wapens zijn gestationeerd op Cuba op verzoek van de Cubaanse regering en uitsluitend ter verdediging. Als er dus geen invasie op Cuba komt, als er geen aanval op de Sovjet-Unie wordt ondernomen, of op een van onze andere bondgenoten dan bedreigen deze wapens niemand en zullen zij ook niemand bedreigen. Want zij hebben geen aanvallend karakter.

Indien u mijn voorstel aanvaardt, Mijnheer de President, zouden we onze vertegenwoordigers naar New York, naar de Verenigde Naties zenden en hen dringende instructies geven tot een spoedig akkoord te komen. Als u uw mannen ook zoudt willen aanwijzen en hen dienovereenkomstig zoudt instrueren, zou dit probleem spoedig opgelost zijn. Om welke reden ik hiernaar wil streven? Omdat de gehele wereld thans in opwinding verkeert en van ons redelijke stappen verwacht. De grootste vreugde voor alle volkeren zou de aankondiging van onze overeenstemming zijn, waardoor het gerezen conflict in de kiem zou worden gesmoord. Ik acht een dergelijke overeenstemming van groot belang omdat het een goed begin zou kunnen zijn en vooral een verdrag tot het staken van kernproeven zou kunnen vergemakkelijken. Het probleem der kernproeven zou tegelijkertijd kunnen worden opgelost, maar het ene moet niet met het andere worden verbonden, omdat het verschillende problemen zijn. Het is echter belangrijk een oplossing voor deze beide problemen te vinden om de mensheid dit geschenk te kunnen geven en zich te laten verheugen over het nieuws dat een overeenkomst tot het staken van kernproeven is bereikt, zodat de atmosfeer niet langer bezoeeld wordt. Onze standpunten zijn elkaar inzake dit vraagstuk zeer na.

Dit alles zou mogelijkerwijs een goede drijfveer vormen bij het zoeken naar gezamenlijk te aanvaarden overeenkomsten over andere betwistbare punten, waarover onze me-

ningen verschillen. Deze problemen zijn nog niet opgelost, maar zij wachten dringend op een oplossing die de internationale atmosfeer zou doen opklaren. Wij zijn hiertoe bereid.

Ziehier mijn voorstellen, Mijnheer de President.

(Met de meeste hoogachting

(get.) Nikita Chroesjtsjof

PRESIDENT KENNEDY AAN PREMIER

CHROESJTSJOF

27 oktober 1962

[Antwoord op premier Chroesjtsjofs eerste brief van 26 oktober]

Ik heb uw brief van 26 oktober met grote aandacht gelezen en verheug mij over de bevestiging van uw wens om tot een snelle oplossing van het probleem te geraken. Het eerste dat echter gebeuren moet is het nemen van maatregelen ter beëindiging van de werkzaamheden aan de aanvalsraketbases op Cuba en het buiten werking stellen van alle militaire installaties op Cuba die voor een aanval zouden kunnen worden gebruikt, en dit onder doeltreffende regelingen van de Verenigde Naties.

In de veronderstelling dat dit onmiddellijk zal gebeuren heb ik mijn vertegenwoordigers in New York instructies gegeven waardoor het hen mogelijk wordt om nog dit weekend - in samenwerking met de secretaris-generaal en uw vertegenwoordiger - een regeling te treffen voor een permanente oplossing van het Cuba-probleem volgens de regels gesteld in uw brief van 26 oktober. Zoals ik in uw brief lees zijn de basiselementen van uw voorstellen - die zoals ik ze begrijp in grote lijnen aanvaardbaar schijnen - de volgende:

1. U zoudt erin toestemmen deze wapeninstallaties van Cuba te verwijderen onder deskundig toezicht en supervisie van de Verenigde Naties; en onder bepaalde waarborgen

de verdere invoering van dergelijke wapeninstallaties op Cuba willen stopzetten.

2. Wij, van onze kant, zouden - onder passende en voldoende voorschriften van de Verenigde Naties teneinde de uitvoering en continuering van deze beloften te verzekeren - bereid zijn om a) onmiddellijk de nu geldende blokkadevoorschriften op te heffen en b) garanties te geven tegen een invasie op Cuba. Ik vertrouw dat andere naties van het westelijk halfrond bereid zijn hetzelfde te doen.

Als u uw vertegenwoordiger gelijklopende instructies wilt geven, is er geen reden waarom wij niet in staat zouden zijn dit akkoord te treffen en het binnen enkele dagen aan de wereld aan te kondigen. Een dergelijk akkoord zou de spanning in de wereld doen afnemen en ons in staat stellen te werken naar een meer algemeen akkoord betreffende 'andere wapens', zoals voorgesteld in uw tweede brief die u openbaar maakte. Ik stel er prijs op nogmaals te verklaren dat de Verenigde Staten zeer geïnteresseerd zijn in een vermindering der spanningen en in het staken van de bewapeningswedloop; en als uw brief wijst in de richting van uw bereidheid om een ontspanning tussen de NATO en het Warschau Pact te bespreken, dan zijn wij volledig bereid elk voorstel met onze bondgenoten te bespreken.

Maar de allereerste stap, en ik herhaal dit met nadruk, is de stopzetting van het werk aan de raketbases op Cuba en het treffen van maatregelen om dergelijke wapens buiten werking te stellen, onder doeltreffende internationale waarborgen. De continuering van deze bedreiging of een verlenging van deze discussie betreffende Cuba, door deze problemen te verbinden aan de bredere vraagstukken van de Europese en wereld veiligheid, zou stellig leiden tot een verscherping van de Cuba-crisis en een ernstige bedreiging van de wereldvrede worden.

Ook om deze reden hoop ik dat wij snel tot overeenstemming kunnen komen volgens de in deze en in uw brief van 26 oktober uitgestippelde richtlijnen.

(get.) John F. Kennedy

Bron:

KENNEDY R. F., *'De dertien dagen: een terugblik op de Cubaanse rakettencrisis'*, Uitgeverij In den Toren, 1969, p 155-161.

V. Grafnummer 46427

Grafnummer 46427

Cubaanse strijdt voor eerherstel van vader

Generaal-majoor Arnaldo Ochoa, die de titel 'held van de revolutie' mocht dragen, werd op 12 juni 1989 in Havana gearresteerd. Hij zou ernstige daden van corruptie en onrechtmatig gebruik van economische middelen op zijn geweten hebben. Op dezelfde dag werden ook kolonel Antonio de la Guardia en diens twee-

nen dat hen op 5 juli schuldig verklaarde. Twee dagen later deed de krijgsraad uitspraak: vier maal de doodstraf en voor de overigen gevangenisstraffen van twintig tot dertig jaar. "Het was een farce," meent Ileana de la Guardia, "het verhaal over de vermeende drugshandel waar generaal Ochoa en de De la Guardia-broers in betrokken zouden zijn rammelt aan alle kanten. Er is tijdens het proces nota bene niet eenmaal gevraagd waar het drugsgeld is gebleven."

'Ik heb sinds 13 juli 1989 geen vader meer', schrijft de Cubaanse Ileana de la Guardia in het voorwoord van haar boek *De naam van mijn vader*. Kolonel Antonio de la Guardia werd in de vroege uren van de bewuste dag voor een executiepeloton geleid. De destijds vierentwintigjarige studente kreeg nog een verlies te verwerken: haar oom, Patricio de la Guardia, werd veroordeeld tot dertig jaar cel. In haar boek legt ze uit wat volgens haar de ware reden is voor een van de meest omstreden rechtszaken uit de Cubaanse geschiedenis: de affaire-Ochoa.

Doodsoorzaak:
onbekend. **Gezins-**
omstandigheden:
onbekend. **Beroep:**
zonder hernen

lingbroer generaal Patricio de la Guardia opgepakt en overgebracht naar Villa Marista, de gevangenis van de Staatsveiligheidsdienst. De twee broers stonden bekend als revolutionaire strijdkrachten met een aanzienlijke staat van dienst en de arrestatie deed de familie De la Guardia versteld staan. Ileana de la Guardia laat haar boek *De naam van mijn vader* beginnen op deze desastreuze dag die leidde tot de dood van haar vader. "Misschien shockeert het boek zo nu en dan, maar ik heb willen laten zien wat de feiten zijn van wat wel het 'laatste surrealistische stalinistische proces' wordt genoemd", vertelt de schrijfster tijdens een gesprek in Amsterdam. "Het is verder aan de lezer om een interpretatie aan deze feiten te geven."

Waarom werden de twee broers gearresteerd? Welk verband hield hun arrestatie met die van Arnaldo Ochoa? Op een paar geruchten over corruptie en morele scheefgroei na, tastte de familie De la Guardia die eerste week volledig in het duister. Op 22 juni kreeg de zaak echter een macabere wending. De gearresteerde militairen, veertien in totaal, zouden betrokken zijn bij drugshandel en de Cubaanse autoriteiten stelden hun misdrijf gelijk aan verraad. Hierop kon de doodstraf volgen, zo besefte de familie De la Guardia maar al te goed. Daarna volgden de ontwikkelingen elkaar in hoog tempo op: op 30 juni moesten de verdachten voor een speciaal tribunaal verschij-

Perestrojka-injectie

Aan het eind van de jaren tachtig richtte de aandacht van de wereld zich op de Sovjet-Unie, waar Gorbatsjov gestalte gaf aan zijn perestrojka. Ook op Cuba werden de ontwikkelingen bij de grote bondgenoot op de voet gevolgd. Al snel sprak Fidel Castro zijn teleurstelling uit over de hervormingen, die naar zijn zeggen het Amerikaanse imperialisme in de hand werkten. Castro's angst voor een perestrojka-injectie op Cuba en het daaropvolgende machtsverlies is volgens Ileana de la Guardia de reden voor de executie op 13 juli 1989. "Je kunt aan het gedrag van Castro na het proces zien dat hij hen als een bedreiging voor zijn eigen positie had beschouwd. Hij was zichzelf constant aan het rechtvaardigen en tegelijkertijd deed hij alles om Ochoa en de anderen in diskrediet te brengen."

Verwoede pogingen van de familie om de executie van Antonio de la Guardia te vrijdelen, liepen op niets uit. Op 13 juli had het Cementerio de Colón vier nieuwe graven, de lichamen van de mannen die erin lagen waren nog warm. 'Doodsoorzaak: onbekend. Gezinsomstandigheden: onbekend. Beroep: zonder beroep', luidde de overlijdensakte. Om de anonimiteit te benadrukken werden de graven alleen voorzien van een nummer. De opzet was duidelijk: deze zaak moest zo snel mogelijk worden vergeten. Dat dit niet is gelukt, bewijst Ileana de la Guardia met haar boek, maar haar verhaal eindigt niet met de executie van haar vader. Het boek beschrijft ook het relaas van een vrouw die opgroeide met de idealen van de Revolutie en die zich vanuit ideologisch

oogpunt genoodzaakt zag om Cuba te ontvluchten. "Het boek is een memoire", vertelt ze, "dat ik boven alles heb geschreven om mijn vader te rehabiliteren. Daarnaast kun je het boek op twee manieren bekijken. Ten eerste als een verzameling van informatie die mij binnen een context van feiten plaatst, waarmee ook mijn vader van doen had. En ten tweede als een analyse van zowel mijn eigen leven, als dat van mijn vader en van mijn familie."

Maagzweer

"Onmiddellijk na de executie van mijn vader was ik geobsedeerd door de gedachte om Cuba te verlaten", bekent Ileana de la Guardia. Maar zo makkelijk bleek dit niet: door haar familieband met Antonio en Patricio de la Guardia werd ze beschouwd als een 'gevaar voor de staatsveiligheid' waardoor ze niet in aanmerking kwam voor een uitreisvergunning. Haar verbazing was dan ook groot toen ze in november 1990 toch toestemming kreeg om Cuba te verlaten. In ruil hiervoor moest ze beloven haar mond te houden over het proces van haar vader en was praten met de pers helemaal taboe. Ook werd haar gevraagd om vanuit het buitenland alle informatie over 'verdachte' personen door te spelen aan de Cubaanse inlichtingendienst. "Ik moest wel met deze voorwaarden akkoord gaan", vertelt ze, "een andere manier om Cuba te verlaten was er gewoon niet."

Via Mexico reisde ze met haar man Jorge Massetti naar Spanje, waar ze al snel de belofte verbraken om niet met de pers te praten. "Een van de redenen waarom we besloten een persconferentie te houden was om ervoor te zorgen dat het Rode Kruis of een andere internationale organisatie zich om de situatie van Patricio zou gaan bekommeren. De Cubaanse autoriteiten hadden namelijk net verklaard dat Patricio een maagzweer zou hebben. Dit betekende eigenlijk dat ze met hem konden doen en laten wat ze wilden, want als er 'toevallig' iets met hem zou gebeuren, dan was hij toch helaas bezweken aan een maagzweer?" Ze grinnikt even en zegt dan: "Na onze persconferentie had Patricio opeens geen maagzweer meer: er was een verkeerde diagnose gesteld."

Onacceptabel

Het echtpaar vestigde zich in oktober 1991 in Parijs. In de eerste jaren probeerden ze de aandacht van vooraanstaande politici te vestigen op de erbarmelijke omstandigheden waaronder Patricio, die destijds nog maar 48 kilo woog, werd vastgehouden. "Uiteindelijk

zijn we vanaf 1994 openlijk campagne gaan voeren voor de vrijlating van Patricio" vertelt de schrijfster. "Het directe gevolg daarvan was dat ze hem in ieder geval naar een grotere cel overbrachten en dat zijn gezondheid verbeterde." Voor haar gaat de strijd om de vrijlating van Patricio tot op de dag van vandaag door en ze heeft het hier niet bij gelaten. Toen generaal Pinochet op 16 oktober 1998 werd gearresteerd, vroeg ze zich onmiddellijk af: Waarom Pinochet wel en Castro niet? Voor haar is de vergelijking tussen de twee dictaturen gemakkelijk gelegd: "Hoewel ze op verschillende wijze slecht zijn, blijft het een feit dat beiden onacceptabel zijn", verkaart ze. De arrestatie van Pinochet bracht haar ertoe om op 6 januari 1999 een aanklacht tegen Fidel Castro in te dienen bij de rechtbank van Parijs. Ze beschuldigde het Cubaanse staatshoofd van vrijheidsberoving, marteling, moord en betrokkenheid bij international handel in verdovende middelen. De pers smulde ervan, maar de aanklacht werd al snel afgevoerd omdat ze niet zelf een slachtoffer van de drugssmokkel was. Genoeg reden om in haar boek nog even scherp uit te halen naar de relatie tussen Frankrijk en Havana.

Het laatste surrealistische stalinistische proces

Momenteel ligt de aanklacht tegen Fidel Castro te wachten op afhandeling bij het Europees Hof voor de Mensenrechten in Straatsburg. Ileana de la Guardia verzekert dat ze zal blijven strijden voor de heropening van het proces tegen haar vader. "In mijn herinnering was mijn vader een zeer tolerante man, die echter in dienst stond van een systeem dat niet tolerant was. Hij heeft in zijn loopbaan opdrachten uitgevoerd die het daglicht niet altijd konden verdragen. Hij was kort gezegd geen heilige en zeker niet een held, zoals Ochoa vaak wordt afgeschilderd. Maar hij verdiende wel een eerlijk proces en tot het zover is zal ik niet opgeven."

★

Bron:

IN 'T VELD S., 'Grafnummer 46427', *Noticias*, jaargang 2001, nummer 284.

VI. Cuba op de tweeklomp

iba

uit: Internationale Spectator, mei 1992 (1)

Cuba op de tweeklomp

JESSICA BYRON

In Cuba doet tegenwoordig een sombere grap de ronde: 'We zijn nu onafhankelijker dan ooit. Vandaag de dag zijn we onafhankelijk van zowel de Verenigde Staten als de Sovjetunie. Maar we weten niet hoe lang deze onafhankelijkheid zal duren...'¹ Deze uiting geeft Cuba's benarde positie weer in een substantieel veranderde internationale omgeving. De ontbinding van het Oostblok en vervolgens van de Sovjetunie zelf heeft tot economische chaos in Cuba geleid. Zij heeft de noodzaak van grootschalige economische heroriëntering afgedwongen, met alle maatschappelijke en politieke repercussies van dien.

Deze waterscheiding karakteriseert het einde van slechts één fase in het hele tijdperk van de onafhankelijkheid, waarin het eiland altijd een waarborg van buitenaf nodig heeft gehad voor de overleving van de staat of het bewind. Chronische afhankelijkheid van andere mogendheden en op gezette tijden belangentegenstellingen met deze weldoeners vormen constante factoren in zijn geschiedenis. Cuba's lot heeft altijd afgehangen van zijn vermogen tot aanpassing aan een wisselend internationaal milieu. Zijn vooruitzicht op korte termijn hangt nu af van de wijze waarop de samenleving reageert op de consequenties van de herintegratie in de wereldeconomie en het westelijk halfrond.

Deze noodzakelijke aanpassing vormt een buitengewone uitdaging voor een Cubaanse regering, van welke signatuur ook. Zij is echter een bijzonder lastige zaak voor de generatie die de Cubaanse Revolutie gestalte gaf, een leeftijdsgroep waarvan het denken meer dan dertig jaar doordrongen is van socialistische idealen en nationalistische mobilisering tegen Amerikaanse hegemonie. Dit aanpassingsproces wordt nog ingewikkelder door zijn externe geopolitieke dimensies. Ten slotte zal Cuba de voorwaar-

den van zijn betrekkingen met de Verenigde Staten opnieuw overeen moeten komen, wat een dialoog en een houding van geven en nemen met zich brengt jegens ten minste een deel van de Cubaanse oppositionele groeperingen in de Verenigde Staten.

Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zal dit proces het einde betekenen van de bestaande politieke structuren. Het is ook twijfelachtig of de Cubaanse samenleving, nu zij het zonder steun van de Sovjetunie moet stellen en blootgesteld wordt aan nieuwe politieke krachten en buitenlands kapitaal, haar institutioneel vastgestelde oriëntatie op rechtvaardige economische ontwikkeling, alsmede de sociale voorzieningen van haar burgers, kan handhaven in een halfrond waar dit geen wijdverbreide normen vormen. Geen wonder dus dat de regering huiverig is voor de effecten van zowel economische als politieke liberalisering.

Ontwikkelingen na 1989

De toestand in Cuba is na 1989 snel verslechterd. De ontbinding van het Oostblok had in hoofdzaak drie gevolgen, die elkaar wederzijds versterkten. De verwerping van de communistische ideologie en instellingen door zo'n groot aantal vroegere aanhangers liet haar sporen na. De Cubaanse Communistische Partij voelde zich genooddaakt wezenlijke aspecten van haar ideologie opnieuw te formuleren en in toenemende mate Cuba's nationalistische waarden en onafhankelijke weg te benadrukken.² Een groot deel van de legitimiteit van de Revolutie was echter gebaseerd op het succes van de staat een rechtvaardige verdeling van sociale voorzieningen te bewerkstelligen. Zijn vermogen dit te handhaven wordt nu ernstig ondermijnd.

In de tweede plaats heeft de gedaanteverwisseling van het Oostblok geleid tot internationale isolering.

Jessica Byron Ph. D. studeerde aan de University of the West Indies en het Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales in Genève. Zij is lecturer in International Politics and Security Issues aan het Institute of Social Studies te Den Haag. Deze bijdrage werd speciaal voor de *Internationale Spectator* geschreven. (Vertaling uit het Engels door GJT.)

(1) Geciteerd door Fidel Castro in zijn slotrede op het Vierde Congres van de Cubaanse Communistische Partij op 14 oktober 1991. *Granma International*, 27 oktober 1991.

(2) Verslag van het ideologisch debat op het Vierde Congres. *Granma International*, 27 oktober 1991. Zie ook de voorstellen van de reformisten in *Latin American Regional Report* (LARR) Caribbean Report, 7 november 1991, blz. 1

De betrekkingen met vele vroegere partners in de Comecon zijn verkoëld, terwijl Cuba bondgenoten in de Derde Wereld verloren heeft. Zijn internationaal profiel is behoorlijk kleiner geworden en duizenden landgenoten die in het buitenland werkten of studeerden zijn huiswaarts gekeerd. De regering staat voor de extra taak hen opnieuw in de samenleving te integreren en een functie te geven.

Ten slotte, als belangrijkste consequentie, heeft de opheffing van de Comecon een ernstige economische crisis in Cuba veroorzaakt, aangezien 86% van zijn handel met lidstaten van deze organisatie verliep. Sinds 1990 zijn de handel en technische samenwerking met vele Oosteuropese landen stopgezet. Van overwegend belang waren echter de hulp- en handelsbetrekkingen met de vroegere USSR, die de gehele Cubaanse economie schraagden. Cuba ontving naar schatting jaarlijks 2 miljard dollar aan sovjet hulp, terwijl de schuld aan de (ex-)Sovjetunie becijferd wordt op 15 miljard roebel. De gemiddelde waarde van hun bilaterale handel sinds 1987 bedroeg meer dan 6 miljard dollar, zo'n 70% van Cuba's totale handelsvolume.³ In het kader van een systeem van vijf jaar geldige handelsovereenkomsten, dat eindigde in 1990, waren voor Cuba gunstige prijsafspraken van toepassing op hun handel in suiker en olie. Het Amerikaanse olie-embargo en Cuba's gebrek aan harde valuta bemoeilijken het vinden van alternatieve markten.

Voor het jaar 1991 werd een eenjarige handels-overeenkomst afgesloten op voorwaarden die zeer verschilden van de vorige overeenkomsten. Het protocol bleek de eerste fase te bestrijken van een overschakeling op transacties in harde valuta en op wereldmarktprijzen, leveranties van sovjetolie werden verminderd van 13 tot 10 miljoen ton, met een prijs op het niveau van de wereldmarkt, terwijl de verkoopprijs voor Cubaanse suiker daalde van 800 tot 300 dollar per ton. Cuba zou beginnen de kosten van het zeetransport te delen, terwijl 30% van de bilaterale handel in convertibele valuta zou plaatsvinden. Deze overeenkomst was alleen van toepassing op transacties met de centrale regering in Moskou. Het stond Cuba vrij met afzonderlijke republieken afspraken te maken, terwijl het uiteindelijk met ondernemingen zou moeten onderhandelen. Cuba's schuld in roebels zou vanaf 1992 in harde valuta genoteerd worden; terugbetaling zou beginnen in 1995.⁴

Ondanks dit handelsprotocol verliep de handel in 1991 steeds onregelmatiger als gevolg van de politieke verwarring en economische chaos in de Sovjetunie. Er waren belangrijke tekorten bij voedselleveranties en industriële grondstoffen en vertragingen bij de olietoevoer. De gebeurtenissen in de Sovjet-

unie volgden elkaar snel op, van de mislukte conservatieve staatsgreep in augustus 1991 tot het uiteenvallen van de Unie in december. Het vermogen en de politieke wil van Moskou zijn verplichtingen aan Cuba te handhaven verdwenen als sneeuw voor de zon.

In een gemeenschappelijke verklaring met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken verkondigde president Gorbatsjov in september 1991 dat de Sovjetunie onderhandelingen zou voeren over 'een nieuwe wederzijds voordelige relatie met Cuba', die de terugtrekking zou omvatten van de oefenbrigade van de Sovjetunie, die daar sinds de jaren '60 was gelegerd.⁶ Vanuit Cubaans perspectief maakte dit duidelijk dat de Sovjetunie niet langer een betrouwbare politieke bondgenoot of economische partner was. In januari 1992 bevestigden de nieuwe Russische autoriteiten dat ze de economische banden met Cuba niet tegen de bestaande voorwaarden zouden vernieuwen.⁷

De economische crisis

Deze ontwikkelingen hebben geresulteerd in een ernstige inkrimping van de economische bedrijvigheid en in aanzienlijke tekorten aan voedsel, geneesmiddelen en consumptiegoederen. Cuba verloor in 1990-91 1 miljard dollar in harde valuta vanwege de verminderde olietoevoer uit de Sovjetunie. Na een nulgroei in 1989 boekte de economie een negatief groei cijfer van -1,5% bruto sociaal produkt in 1990.⁸ De ergste gevolgen waren het resultaat van het uitblijven van levering van olie en intermediaire goederen, waarvan de industriële en agrarische sectoren afhankelijk zijn. Een aanhoudend gebrek aan brandstof bracht de regering in april 1991 ertoe het energieverbruik in de staatssector met de helft te verminderen en wat betreft het gezinsverbruik een vermindering van 38% op te leggen. In januari 1992 werden deze verminde-

(3) *Economist Intelligence Unit (EIU) Country Profile* 1991-9-2, *EIU Country Report*, nr. 3, 1991.

(4) *LARR Caribbean Report*, 28 februari 1991; *EIU Country Report*, nr. 1 1991, blz. 19; idem nr. 2 1991, blz. 16-17; G. Gunn, 'Cuba in crisis', *Current Affairs*, maart 1991.

(5) Zie het gedetailleerd verslag van de sovjetleveranties in 1991 in Castro's openingsrede op het Vierde Partijcongres. In *Granma International*, 27 oktober 1991.

(6) *LARR Caribbean Report*, 3 oktober 1991.

(7) In de praktijk is de - sterk verminderde - handel in suiker en olie voortgezet. Rusland is akkoord gegaan met de aankoop van 500.000 ton olie in ruil voor suiker, met een optie op 500.000 ton extra. Kazachstan ook met 400.000 ton en Letland met 50.000. *Financial Times*, 11 februari 1992.

(8) *EIU Country Profile*, 1991-92, blz. 36.

ringen nog strikter, teneinde zoveel mogelijk energiebronnen te behouden voor sectoren die buitenlandse valuta opleverden, zoals het toerisme. Vervoer, landbouw en bouwnijverheid leden ernstig onder deze maatregelen. Het aantal overtollige arbeidsplaatsen groeide, terwijl pogingen werden ondernomen mensen in te zetten op voorrangsgebieden, zoals voedselproductie voor de binnenlandse markt.⁹

In 1990 werden prijsverhogingen met 25 tot 50% afgekondigd voor volksvoedsel. Het kwam tot rantsoenering, die begin september 1991 alle consumptiegoederen was gaan omvatten.¹⁰ De Cubaanse autoriteiten waren ook begonnen in het openbaar te erkennen dat voor een deel van de bevolking werkloosheid voor de deur stond en het noodzakelijk te noemen de uitgaven aan gezondheidszorg en onderwijs te verminderen.¹¹

De Cubaanse respons

Al een paar jaar hebben de Cubaanse leiders het vooruitzicht van onderbreking van hun handel met het Oostblok serieus genomen. Met het oog daarop hebben ze zowel een aanpassingsstrategie voor de korte als voor de lange termijn ontwikkeld. De rantsoenering en verminderingen van economische activiteit maken deel uit van een noodprogramma, dat de naam draagt van het 'bijzondere programma in vredestand' en erop gericht is het hoofd te bieden aan brandstoftekorten en gebrek aan goederen. Voedselvoorziening en verwerving van harde valuta zijn bestempeld tot economische prioriteit. Volgens president Castro zou deze periode wel vijf jaar kunnen duren.

De strategie voor de lange termijn streeft naar een volledige herstructurering van de economie door uitbreiding van de exportsector, diversifiëring van de handelsbetrekkingen en het aantrekken van buitenlandse investeringen. Nieuwe activiteiten omvatten toerisme, medische technologie en farmaceutische industrie, en de bevordering van uitvoer van niet-traditionele landbouwproducten. Cuba heeft bovendien zijn wetten betreffende buitenlandse investeringen uit de ijskast gehaald, die in 1982 waren herzien en tot een maximum van 49% buitenlandse deelnemingen toestonden. Er zijn nu zo'n vijftig *joint ventures* en afspraken voor gezamenlijke productie met 29 landen.¹²

Pogingen opnieuw handelsbetrekkingen met het Westen aan te knopen werden gehinderd door een stuwmeer van onbetaalde rekeningen en gebrek aan harde valuta. Het investeringsniveau biedt meer perspectief, in het bijzonder in de toeristische sector. Grotere voortgang is echter geboekt bij de verbetering van politieke en economische betrekkingen met

Latijns-Amerika, het doelwit van de intensiefste inspanningen van de Cubaanse regering. In 1991 waren betrekkingen op ambassadeurs- of consulaire niveau al met zestien landen hersteld. Castro's aanwezigheid op de Ibero-Amerikaanse top in Guadalajara in juni 1991, Cuba's gastheerschap van de Panamerikaanse Spelen in augustus en Castro's consultaties met de Groep van Drie in Cozumel (Mexico) in oktober waren een teken van voortgaande herinpassing in Latijns-Amerika.

Intensiever politiek contact ging gepaard met revitalisering van de handelsbetrekkingen. De Cubaans-Amerikaanse handel bedroeg 1,3 miljard dollar in 1988, met Brazilië, Mexico en Venezuela als belangrijkste partners.¹³ De belangrijkste obstakels voor de groei van de handel met Latijns-Amerika bestonden uit de grote Cubaanse uitstaande schulden van vroegere transacties, en uit de negatieve handelsbalans met de meeste landen. Hoewel Cuba de mogelijkheden onderzoekt een schikking voor deze schulden te treffen, luidt de verwachting dat de handel maar langzaam zal groeien. De handelsbetrekkingen hebben echter een lange-termijnbelang, terwijl sommige Latijnsamerikaanse landen heel goed een bemiddelende rol zouden kunnen spelen in Cuba's binnenlands veranderingsproces en in toekomstige onderhandelingen met de Verenigde Staten.

Op zich zelf is het lange-termijnprogramma voor economische diversificatie heel geloofwaardig. Ondanks de grenzen die de buitenlandse schuldenlast, de tekorten aan vreemde valuta en de invoerbeperkingen stellen, zou de strategie waarschijnlijk na vijf à tien jaar positieve resultaten boeken. Er is echter geen tijd geweest voor een overgangperiode na de afhankelijkheid van de Sovjetunie. De duizelingwekkende snelheid van de ontwikkelingen in de vroegere USSR heeft ernstige schade aangericht. Middelen zijn gemobiliseerd voor het noodprogramma voor economische overleving ten koste van vele activiteiten die economische groei zou stimuleren. Bovendien hangt het succes van beide programma's af van socia-

(9) Voor details raadplege men *EUI Country Profile 1991-92*, *EUI Country Report* nr. 2 1991, blz. 14; *LARR Caribbean Report* 4 oktober 1990; 8 november 1990.

(10) *Caribbean Insight*, juli 1991, blz. 4; *The Economist*, 14 september 1991, blz. 58.

(11) Zie opmerkingen door de vice-president van de Cubaanse Nationale Bank in *EUI Country Report*, nr. 4 1991, blz. 17.

(12) *EUI Country Report*, nr. 3 1991, blz. 20; *EUI Country Profile 1991-92*, blz. 11, 21.

(13) G. Gunn, 'Will Castro fall?', in: *Foreign Policy* nr. 79, zomer 1990, blz. 139.

le cohesie en stabiliteit. Dit terwijl beide vrijwel zeker de bestaande gang van zaken zullen ondermijnen en maatschappelijke en politieke veranderingen zullen uitlokken.

Het politiek debat in Cuba

Het huidige debat over verandering en herstructurering wordt sinds het eind van de jaren '80 gevoerd. Het plan, dat bekend staat als de *perfeccionamiento*, groeide uit tot tegenhanger van het programma voor *rectificación*. Het voorzag in hervorming binnen de bestaande politieke en sociale context. Sinds die tijd hebben zich echter wijd uiteenlopende visies ontwikkeld ten aanzien van de veranderingen die noodzakelijk zijn.

De laatste vijf jaar zijn vele in brede kringen populaire eisen geformuleerd, waarop in toenemende mate positief is gereageerd, in een proces dat sterk beïnvloed is door druk van buitenaf en economische impulsen. Er zijn tekenen geweest van het niet meer functioneren van het systeem, zoals het drugsschandaal rond generaal Ochoa in 1989 en de drastische zuivering van ambtenaren van het ministerie van binnenlandse zaken die erop volgde.¹⁴ Het aantal overlopers is gegroeid, evenals dat van dissidente groeperingen. Zulke ontwikkelingen hebben het veranderingstempo versneld. Ze hebben ook bijgedragen aan een sfeer van crisis en isolement en de Cubaanse leiders in het defensief gedrongen. Dit heeft geleid tot meer centralisering en striktere controle.

In februari 1990 zetten de autoriteiten een brede maatschappelijke discussie op touw over het Cubaans socialistisch systeem met het oog op een herstructurering van het politiek en bestuurlijk apparaat. Slechts twee thema's waren taboe: het primaat van de Communistische Partij en de invoering van een markteconomie. Voorstellen voor produktiviteitsverhoging en bevordering van de efficiency zijn opgenomen in recente economische programma's. Reisbeperkingen zijn in snel tempo opgeheven, terwijl de dienstensector deels is geliberaliseerd om het vrije ondernemerschap van kleine handelaren en ambachtslieden te legitimeren. De CCP maakte plannen openbaar haar apparaatskosten met 50% te verminderen, terwijl vele oudere partij- en vakbondskaders en parlementsleden vervangen werden door mensen uit de leeftijdsgroep van 35 à 40.

Andere belangrijke vernieuwingen betroffen het betrekken van de bevolking bij besluitvorming. Rechtstreekse en geheime verkiezingen voor provincieraden en de Nationale Vergadering werden aangevaard. Bovendien is het mogelijk geworden meer dan

één partijlid kandidaat te stellen voor verkiesbare functies.

Het Vierde Partijcongres, dat was uitgesteld tot oktober 1991, vormde de laatste fase in dit proces. Het bewilligde officieel in het bekleden door christenen van partijfuncties, terwijl het de bezuinigingen op het bureaucratisch apparaat en rechtstreekse verkiezingsprocedures goedkeurde. Ten slotte schoof het de helft van het Politbureau aan de kant, waarin drie jeugdige en invloedrijke woordvoerders voor jeugdzaken, ideologie en de economie werden benoemd. Het Centraal Comité kreeg er 126 nieuwe leden bij, van wie de meesten behoren tot een jongere generatie leidinggevend.¹⁵

Het congres vond plaats in één van de moeilijkste jaren van de Cubaanse Revolutie, achter gesloten deuren. Zijn verklaringen getuigden van een compromisloos vasthouden aan het communisme en een vastbeslotenheid zich aan de macht vast te klampen tegen elke uitdaging. Een meerpartijensysteem en vrije-markteconomie werden met beslistheid verworpen. Veel waarnemers deden daarom de besluiten af als lapmiddelen, niet adequaat in de huidige situatie. Het resultaat van het congres was echter het logisch gevolg van de politieke strategie die de Cubaanse leiders hadden gevoerd en die gebaseerd was op beheersing, coöptatie en tegenwicht. De gemakkelijkste concessies zijn gedaan om ontevredenheid binnen de perken te houden. Het congres heeft ernaar gestreefd potentiële oppositie te neutraliseren door maatregelen die het karakter van coöptatie hadden, in het bijzonder door concessies te doen aan de jeugd. Het Vierde Congres betekende een substantiële doorbraak voor de jongere generatie, die het grootste, meest ontwikkelde, pragmatische en kritische element van de bevolking vormt. Zij is ook de groep die de kans loopt het ernstigst te lijden onder de economische crisis.

Tegelijkertijd hebben maatregelen die tegengas gaven de macht en besluitvorming op strategische terreinen hechter geconcentreerd. Enerzijds erkent het regime de noodzaak tot verandering, anderzijds is het bang de controle op het proces te verliezen. Een groot deel van de recente ontwikkelingen illustreert de verwarrende beleidsvorming in crisissituaties en de tegengestelde druk van noodzakelijke verandering en verzet daartegen.

Niettemin was het congres van groot belang. Denk-

(14) Voor gegevens over de kwestie-Ochoa en haar repercussies zie *EIU Country Report*, nrs 3 en 4, 1989; *LARF Caribbean Report*, 20 juli 1989, 18 september 1989 en 2 november 1989.

(15) *El País*, 16 oktober 1991; *Le Monde*, 16 oktober 1991

beelden betreffende een meerpartijenstelsel en economische liberalisering kwamen aan de orde, zij het vanuit een negatieve benadering. Compromissen, zoals een gemengde economie met beperkt plaatselijk vrij ondernemerschap, staan op de agenda. Deze voorzichtige concessies plaveien de weg voor verdergaande hervormingen in een later stadium. Het belangrijkste is dat duidelijk werd dat zich een onderhandelings- en veranderingsproces in de gelederen van de CCP afspeelt. Het is bepaald geen gesloten blok, het wordt gevormd door verschillende leeftijds-groepen en facties, met uiteenlopende visies op veranderingen, die elkaar kunnen bestrijden via verkiezingen. De bezetting door de jongere generatie van sleutelposities zal in de loop der tijd substantiële gevolgen hebben voor de besluitvorming. Deze leeftijds-groep is het meest geneigd tot dialoog en tot samenwerking met nieuwe politieke krachten.

Het debat in bredere zin over Cuba's politieke evolutie omvat binnenlandse dissidente groepen, de oppositie in ballingschap, Latijnsamerikaanse en sommige Europese medespelers, alsmede de Verenigde Staten. De meest centrale rol speelt de binnen- en buitenlandse oppositie. De laatste twee jaar zijn activiteiten van dissidenten toegenomen, vooral rond het thema van de mensenrechten. In juni 1990 slaagden de vier belangrijkste mensenrechtengroeperingen erin hun activiteiten te coördineren en een algemeen politiek programma te publiceren, onder leiding van Gustavo Arcos en het Cubaans Comité voor Mensenrechten. Hun voorstellen betroffen onder meer een dialoog tussen alle partijen, gewaarborgde vrijheid van politieke activiteit en vrije verkiezingen.¹⁶ Ze werden ondersteund door een nieuw opgerichte koepelorganisatie in Miami, het Cubaans Democratisch Platform (CDP).

De oprichting van het CDP betekende een nieuwe ontwikkeling in de politiek van groeperingen van ballingen, in tegenstelling met de veelal verbrokkelde en van Amerikaanse steun afhankelijke groeperingen, die hun krachten niet wilden bundelen met de binnenlandse oppositie. Het CDP omvat liberalen, sociaal- en christen-democraten. Het biedt een alternatief voor de ultra-conservatieve groeperingen die de gewelddadige omverwerping van het regime van Fidel Castro prediken.¹⁷ Zowel het CDP als Arcos wordt door Europese en Latijnsamerikaanse belangen beschouwd als een serieuze gesprekspartner in een toekomstige nationale dialoog in Cuba.

De andere twee categorieën medespelers lijken misschien meer aan de zijlijn te staan. De externe omgeving is echter van vitaal belang voor het beïnvloeden van de richting en het tempo van Cuba's veranderingsproces. Zowel Latijnsamerikaanse als

Westeuropese landen hebben een vreedzame verandering bepleit, alsmede een soepele overgang op een liberaler politiek en economisch systeem. Ze hebben ernaar gestreefd de dialoog tussen de regering en andere groeperingen aan te moedigen. Sommige Westeuropese regeringen hebben politieke hervormingen in Cuba als voorwaarde opgevoerd voor verdere economische samenwerking.

Het belangrijkste punt van zorg van Latijnsamerikaanse regeringen kwam neer op het voorkomen van een isolement van Cuba, dat averechts zou uitwerken op het streven naar vreedzame of snelle verandering. Ze hebben zich daarom ingespannen om Cuba opnieuw politiek en economisch in de regio te integreren, waarbij intensivering van contacten gepaard ging met druk ten gunste van democratische hervormingen. De Groep van Drie – Mexico, Venezuela en Colombia – heeft zich ontwikkeld tot Cuba's belangrijkste Latijnsamerikaanse bemiddelaar. Hun benadering hield in dat men vermeed publiekelijk druk uit te oefenen, maar de meest vitale vormen van economische samenwerking waar Cuba op uit was afwees zolang politieke liberalisering uitblijft.¹⁸ Ze zijn erin geslaagd goede communicatiekanalen te bouwen voor contact met de Cubaanse leiding door voortzetting van een kalme dialoog achter de schermen. Hoewel ze Cuba's contacten binnen de regio vergemakkelijkt hebben, is hun succes wat betreft bevordering van een nationale dialoog beperkt gebleven. Het blijft de vraag of ze een rol van betekenis kunnen spelen in de ingewikkelde kwestie van de Cubaans-Amerikaanse betrekkingen, ondanks de consensus over de noodzaak van een dialoog tussen de betrokken partijen. Mexico's regionale rol wordt fors beperkt door de huidige kritische fasen van de onderhandelingen met de Verenigde Staten over het Noordamerikaans Vrijhandelsgebied (NAFTA), terwijl Venezuela naar alle waarschijnlijkheid zijn handen vol zal hebben met binnenlandse zaken na de opstand van de militairen in februari van dit jaar.

(16) Op basis van discussies in Madrid met onderzoekers van IRELA. Zie ook M. Benjamin, *NACLA Report on the Americas*, augustus 1990, blz. 28. Sinds die tijd in 1991 hebben 8 kleine groeperingen hun krachten gebundeld met de oprichting van Concertación Democrática onder leiding van de activist Elizardo Sanchez. Zie *EIU Country Report*, nr. 4 1991, blz. 17.

(17) *EIU Country Report*, nr. 1 1991.

(18) Dit omvat in het bijzonder de levering van olie tegen voordelige voorwaarden. Voor gegevens over de Groep van Drie en de Groep van Rio en hun standpunten over samenwerking met Cuba, zie *EIU Country Report* nr. 4 1991, blz. 19-20; *Latin American Weekly Report (LAWR)*, 19 december 1991, blz. 4; en de Verklaring van Cozumel, uitgegeven na de G3-vergadering met Fidel Castro, 23 oktober 1991.

Uiteindelijk hebben de Verenigde Staten, die een heel andere positie innemen, de sleutel in handen wat betreft toekomstige ontwikkelingen in Cuba. Hun traditionele onderlinge tegenwerking lijkt bepaald niet minder te worden. Het Amerikaanse beleid jegens Cuba wordt belast doordat het een prominent binnenlands thema is, alsmede door de uiteenlopende stellingen die diverse Cubaans-Amerikaanse groeperingen hebben betrokken. De Amerikaanse regering heeft geen instemming betuigd met het concept van communicatie en nationale dialoog. Zij wordt gehinderd door haar langdurige binding aan radicale groeperingen van ballingen, die aanzienlijke politieke en financiële steun genieten. Het afgelopen jaar leek het duidelijkste Amerikaanse beleidsdoel neer te komen op isolering van Cuba en wachten totdat Fidel Castro's bewind het economisch begeeft.¹⁹

Het ziet er naar uit dat dit korte-termijnbeleid voorgezet wordt, zeker tot na de presidentsverkiezingen in november. Het maakt een soepele overgangsperiode in Cuba er niet gemakkelijker op en kan wel eens een averechts effect hebben op Amerikaanse belangen. Er zijn aanwijzingen voor steeds wanhopiger pogingen van Cubanen naar de Verenigde Staten over te steken, terwijl de Verenigde Staten bovendien wellicht niet in staat zullen zijn de activiteiten van extremistische ballingen in de hand te houden, van wie sommigen hebben geprobeerd via bliksemvallen sabotage op Cuba te plegen.²⁰ Deze ontwikkelingen verhogen naar alle waarschijnlijkheid de interne spanningen in Cuba, ondermijnen pogingen tot politieke liberalisering en vergroten de kans op een politiek conflict met de Verenigde Staten.

Sommige Amerikaanse beleidsonderzoekers en Amerikaanse zakenlieden die willen profiteren van de Cubaanse campagne voor het aantrekken van buitenlands kapitaal bepleiten een alternatieve benadering. Hun redenering luidt dat een verzachting van het handelsembargo in de praktijk veranderingen op Cuba zou beïnvloeden die Amerikaanse belangen ten goede komen. Er is thans echter nauwelijks een teken te bespeuren van verandering in de Amerikaanse opstelling of van uitwerking van een perspectief voor de langere termijn ten aanzien van de ontwikkelingen in Cuba.

Scenario's

Vanwege de onzekerheden betreffende het Cubaanse overgangsproces schilderen de meeste waarnemers diverse elkaar uitsluitende toekomstbeelden. Een daarvan behelst voortzetting gedurende enige tijd van de huidige regering onder leiding van Fidel dan wel Raúl Castro. Naar gelang de omstandigheden zou

er sprake zijn van hetzij een behoedzame en beperkte liberalisering, hetzij van toenemende militarisering van het regime. Het leger als zodanig wordt als een potentiële kracht ten gunste van economische en bestuurlijke hervorming beschouwd, aangezien het aan de wieg gestaan heeft van enige projecten voor gedecentraliseerd beheer. Een volgend scenario omvat de spoedige vervanging van de huidige leiding door meer pragmatische elementen, die de overgang naar een markteconomie zouden versnellen. Deze nieuwe leiding zou ertoe te brengen kunnen zijn aan een nationale dialoog deel te nemen, die uiteindelijk zou resulteren in een meerpartijensysteem. Een derde scenario betreft de gewelddadige omverwerping van de Cubaanse regering door een invasieleger en/of volksopstand.

Het laatste vooruitzicht is onwaarschijnlijk, gegeven de organisatorische en militaire kracht van het Cubaanse *establishment* en de betrekkelijk onderontwikkelde binnenlandse oppositie.²² Bovendien geniet Fidel Castro nog steeds enige steun onder het volk en is hij een symbool van het Cubaans nationalisme. De Cubaanse revolutie heeft concrete maatschappelijke successen geboekt, in het bijzonder wanneer men ze tegen de achtergrond plaatst van de levensomstandigheden in Latijns-Amerika en een groot deel van de Derde Wereld. De meeste waarnemers verwachten echter geen voortzetting van de huidige leiding van Cuba die langer duurt dan de volgende twee jaar, terwijl zich daarna onvermijdelijke veranderingen zullen voordoen. Fidel Castro zelf heeft het jaar 1992 bestempeld als het waarschijnlijk moeilijkste jaar waarmee de Revolutie is geconfronteerd.²³

Het lijkt erop dat, wat voor veranderingen met betrekking tot het regime er ook plaatsvinden, verscheidene factoren de komende jaren een soepel of conflictloos maatschappelijk aanpassingsproces in de weg staan. De eerste paar zijn economisch van aard. Cuba wordt geconfronteerd met het definitief verlies van grote buitenlandse subsidies. Deze hielden niet

(19) G. Gunn, 'Will Castro fall?', in: *Foreign Policy* nr. 79, zomer 1990, blz. 145-146.

(20) Zie verslagen van arrestatie en berechting van een op 29 december 1991 gevangen genomen aanvalsgroep uit Miami in *LAWR*, 23 en 30 januari en 6 februari 1992.

(21) G. Gunn (1990); gesprekken in Madrid met onderzoekers van IRELA.

(22) G. Gunn (1990); zie ook een studie door R. Hasters van de Konrad Adenauer Stiftung, zoals weergegeven in *LARR Caribbean Report*, 29 augustus 1991.

(23) Zie Castro's rede op de afsluitende ceremonie van het Zesde Nationaal Forum voor Reserve-onderdelen, Werktuigen en Geavanceerde Technologie, 16 december 1991, in: *Granma International*, 29 december 1991.

alleen de levensstandaard op peil, maar hielpen de economische ontwikkeling in het algemeen financieren. Bovendien gaat Cuba gebukt onder een buitenlandse schuld die tussen de 17 en 30 miljard dollar bedraagt.²⁴ Het is onvermijdelijk dat het een pijnlijk proces van terugbetaling van de schuld en structurele aanpassing ondergaat. Beide factoren zullen grote negatieve gevolgen voor de kwaliteit van het bestaan hebben.

Evenzeer is duidelijk dat de toeneming van buitenlandse investeringen en de snelle groei van het toerisme zowel negatieve als positieve maatschappelijke gevolgen zullen hebben. Naarmate het liberaliseringsproces voortschrijdt, zullen dergelijke effecten veelvuldiger worden. Het valt ook te betwijfelen of Cuba's vertrouwen op eigen kracht en inheemse technologie, die in bepaalde sectoren tot stand kwamen als pure noodzaak, de eventuele opheffing van het Amerikaanse handelsembargo zullen overleven.

In het evoluerend politiek proces bestaat er een aanzienlijke kans op conflicten tussen de diverse belangengroepen binnen en buiten het systeem, met hun basis in Cuba of het buitenland, met verschillen-

de ideologische voorkeuren, met uiteenlopende soorten gevestigde belangen. De socialistische richtsnoeren van rechtvaardige inkomstenverdeling en sociale zekerheid zullen in een veranderend politiek en economisch milieu steeds meer worden uitgehold. Dit zal een extra bron van rancune en sociaal conflict vormen.

Het volgend stadium in de ontwikkeling van Cuba zal uitzonderlijke leiderschapskwaliteiten en politieke vaardigheid vergen. Het zal de saamhorigheid, het aanpassingsvermogen en het incasseringsvermogen van de bevolking in extreme mate op de proef stellen. Voor de generatie van Cubanen die gestalte kreeg door de Revolutie zal het een lakmoesproef vormen van hun wil en bekwaamheid haar successen te bewaren op weg naar een nieuw tijdperk in de internationale en binnenlandse politiek.

(24) Dit bedrag omvat de schuld aan het Westen, die nu wordt geschat op 7 miljard dollar, en de schuld aan de (ex-) Sovjetunie, die tussen de 7 en 24 miljard dollar bedraagt, afhankelijk van de uiteindelijke koers van de roebel.

Bron:

BYRON J., 'Cuba op de tweesprong', *Internationale spectator*, mei 1992.

VII. Honderdduizenden op de been voor Fidel Castro

mensenrechten en vluchtelingen

uit: De morgen 09/08/94

Honderdduizenden op de been voor Fidel Castro

LA HAVANA
REUTER

Honderdduizenden Cubanen — schattingen spreken van zeshonderdduizend — zijn zondag de straat op gegaan om hun steun te betuigen aan president Fidel Castro, twee dagen nadat het eiland werd opgeschrikt door ernstige rellen. De mensenmenigte bewees ook de laatste eer aan een omgekomen politieagent. De zee van mensen zwaaide met Cubaanse vlaggen, skandeerde

revolutionaire slogans en bulderde het nationale volkslied, dat alles om de reischoppers terecht te wijzen. De massa doorstond een tropische regenbui om te horen hoe onderminister van Defensie, Gabriel Lamoth Caballero, de Verenigde Staten verantwoordelijk stelde voor de onlusten, waarbij vorige week vrijdag 35 mensen gewond raakten. De autoriteiten en tal van kommunistische groepen hadden de massabijeenkomst georganiseerd ter ere van de 19-jarige politieagent die afgelopen donderdag werd ge-

dood door de kapers van een veerboot, die met het schip naar de Verenigde Staten wilden vluchten.

Bij de herdenking waren tal van hoge regeringsfunctionarissen aanwezig, onder wie Raul Castro, de eerste vice-president en jongere broer van Fidel Castro. *El lider maximo* zelf was afwezig wegens zijn bezoek aan Colombia, voor de beëdiging van de nieuwe president Ernesto Samper.

Malaise

Toch kan die spontane steunbetui-

ging aan Fidel Castro de malaise in het land niet verbergen. De Cubaanse leider heeft zelf trouwens openlijk toegegeven dat een deel van de Cubaanse bevolking ontevreden is. Hij gaf daarvan de Verenigde Staten de schuld en dreigde ermee de emigratiebeperkingen te zullen opheffen, zodat de VS overspoeld kunnen worden met Cubaanse asielzoekers. Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken toonde zich bezorgd over dit dreigement van Castro. Woordvoerder Johnson liet echter weten dat de VS hun

emigratiepolitiek "niet door Cuba laten dikteren". "We dringen er bij de Cubaanse regering op aan een dergelijke aansporing (tot het verlaten van het land) zorgvuldig te overdenken."

In 1980 kregen 124.266 Cubanen toestemming van de regering om naar de VS te vertrekken. De exodus stond bekend als de Mariel-uittocht en was eigenlijk een provocatie aan het adres van Washington, omdat onder de vluchtelingen ook gedetineerde criminelen en psychiatrisch patiënten waren opgenomen.

Bron:

PERSAGENTSCHAP REUTER, 'Honderdduizenden op been voor Fidel Castro', *De Morgen*, 9 augustus 1994.

VIII. Steeds meer Cubanen ontgoocheld over verworvenheden revolutie

Politiek

uit: De Standaard 10/08/94 (1)

Steeds meer Cubanen ontgoocheld over verworvenheden revolutie

Ekonomische rampspoed achtergrond van onlusten in Havana

DEN HAAG (anp) — Het werd al lang verwacht maar bleef telkens uit: volksverzet tegen het regime van Fidel Castro. Maar vrijdag leek het er dan op. Honderden Cubanen gingen in Havana de straat op, betoogden voor vrijheid en tegen hun grijs bebaarde „jefe“ (chef) die sinds de revolutie van 1959 in Cuba de macht in handen heeft.

In het centrum van de Cubaanse hoofdstad vlogen stenen door de winkelruiten van de dollartiendags, de speciale winkels met luxeartikelen voor mensen die in het bezit zijn van dollars. Dat zijn in het algemeen niet de modale Cubanen. Maar meer nog dan deze al jaren bestaande dollar-apartheid lijkt de „ekonomische rampspoed“ de achtergrond voor de onlusten te zijn.

De Cubaanse leider zelf, die op reis was, beschuldigde de Verenigde Staten ervan de emigratie aan te stoken. Hij dreigde er ook mee een nieuwe massale exodus naar de VS te ontketenen; en zei dat de VS de plicht zouden hebben al die emigranten op te nemen.

De Verenigde Staten begonnen al maatregelen te treffen om een nieuwe „Mariel-krisis“ te voorkomen. Die naam slaat op de vanuit Mariel georganiseerde bootvlucht naar de Verenigde Staten, die in 1980 zo wat 125.000 Cubaanse vluchtelingen op de kusten van Florida dumpte. Onder hen waren er veel veroordeelde misdadigers en geesteszieken, want Castro had toen de deuren van gevangnissen en instellingen wijd open gezet — behalve dan voor

politieke gevangenen

Gisteren zegden Amerikaanse regeringswoordvoerders echter dat Castro zijn dreigementen afgezwakt had. Een nieuwe heftige crisis met de Verenigde Staten zou hoe dan ook Fidel Castro's problemen op het thuisfront niet oplossen.

Het enthousiasme van de Cubanen voor „de revolutie en het socialisme“, is duidelijk heel wat minder groot dan Fidel laat uitschijnen. Want sinds de ineenstorting van de Sovjetunie is het socialistische Cuba steeds dieper in verval geraakt. De oude verworvenheden van de revolutie slinken met de dag.

De gratis verkrijgbare medische voorzieningen en het goede onderwijs bleken namelijk slechts haalbaar te zijn met subsidies van miljarden uit het Oostblok.

Revolutie staat nu voor rantsoenen en tekorten. Het ontbreekt de Cubanen aan alles: van benzine tot tandpasta, van vlees tot toilet papier. Bovendien bedrijven of veroorzaken Castro en de zijnen precies datgene waarom ze het voormalige regime bestreden. De aanwijzingen en geruchten over corruptie zijn talrijk, prostitutie en kriminaliteit namen een merkbare vlucht.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het socialistische experiment onder de Cubanen steeds minder aftrek vindt. Zeker als het regime de invoering van kapitalistische maatregelen, zoals het massatoerisme en aantrekken van buitenlandse investeringen, als enige mogelijkheid ziet om het kollektieve stelsel te behouden.

Het gezegde dat socialisme de langste weg is tussen kapitalisme en kapitalisme wordt in Cuba steeds meer werkelijkheid.

Het kommunistische zondagsblad „Juventud Rebelde“ noemde de demonstranten van vrijdag „ordinaire criminelen, vandalen en asociale, die als enig doel hebben naar de VS te emigreren“. En de „grote leider“ zei dat de overgrote meerderheid van de bevolking nog altijd trouw is aan „het vaderland, de revolutie en het socialisme“.

Ogenschijnlijk leek hij zondag gelijk te krijgen. Van onlusten was in Havana niets meer te bespeuren. En terwijl Fidel in Colombia de inauguratie van president Samper bijwoonde, had op het Plein van de Revolutie een enorme pro-Castro-demonstratie plaats.

Bron:

ALGEMEEN NEDERLANDS PERSBUREAU, 'Steeds meer Cubanen ontgoocheld over verworvenheden revolutie', *De Standaard*, 10 augustus 1994.

IX. Spanning stijgt tussen de VS en Cuba

uba in de wereld

uit: De morgen 26/02/96

Spanning stijgt tussen VS en Cuba

Cubaanse jagers halen twee vliegtuigjes met bannelingen neer, VS roepen VN-Veiligheidsraad bijeen

Cubaanse MiG-straaljagers hebben zaterdagmiddag ten zuiden van Florida twee Amerikaanse privé-vliegtuigjes neergeschoten. In de toestellen zaten Cubaanse bannelingen uit Florida. Het incident brengt de relaties tussen Washington en Havana opnieuw onder het vriespunt. De VN-Veiligheidsraad zal zich over de zaak buigen.

MIAMI/HAVANA
VAN DE PERSAGENTSCHAPPEN

De omgekomen bannelingen behoorden tot de groep *Brothers to the Rescue*, die al vier jaar vanuit Miami vluchten over zee uitvoeren om hulp te verlenen aan Cubaanse vluchtelingen op vlotten of bootjes die in moeilijkheden zijn gekomen. Jaarlijks wagen nog steeds duizenden Cubanen via gammele bootjes en vlotten de overtocht van 145 kilometer naar het 'beloofde land' Florida, op de vlucht voor de desastreuze economische situatie in hun land.

De laatste maanden zouden de piloten van de organisatie echter ook over de Cubaanse stad Havana zijn gevlogen om folders en andere geschriften te droppen, waarin ze oproepen Fidel Castro ten val te brengen. De Cubaanse regering heeft vorig jaar al gewaarschuwd dat het privé-vliegtuigen die het Cubaanse luchtruim schenden zou neerhalen. In juli vorig jaar hield de Cubaanse marine nog een flottielje bannelingen tegen toen die probeerden het land binnen te komen.

Het nieuws over het vuurgevecht van gisteren raakte pas bekend nadat een derde vliegtuigje van de groep aan de aanval van de jachtvliegtuigen had kunnen ontkomen. Het is nog niet duidelijk of de piloten al dan niet het luchtruim van het Caraïbische eiland hadden geschonden. De VS beschuldigen Cuba ervan de toestellen boven internationale wateren te hebben neergehaald, maar Havana beweert dat het incident binnen de territoriale wateren plaatsvond. Het duurde overigens vijftien uur vooraleer Havana liet weten dat ze twee 'piraten' had neergehaald, tussen de vijf à acht kilometer ten westen van Havana. Ze liet vervolgens de Amerikaanse kustwacht in haar territoriale wateren toe om te zoeken naar eventuele overlevenden, maar de kans dat die worden gevonden is zo goed als uitgesloten. Passagiers van een cruiseschip zagen hoe de toestellen in de

lucht explodeerden. "Het neerhalen van deze vliegtuigen moet een les zijn voor degenen die dergelijke acties uitvoeren," liet het officiële Cubaanse persagentschap weten. De vliegtuigen zouden al enkele uren voordien het luchtruim hebben geschonden en alle waarschuwingen hebben genegeerd.

Toen de Cubaanse mededeling er eindelijk kwam, waren in de VS de poppen al uren aan het dansen. Het Pentagon had meteen de grote middelen naar het gebied gestuurd. Twee oorlogsbodems vergezelden de kustwacht in de zoekoperatie, die in Miami door honderden Cubaanse bannelingen werd gevolgd. Zij demonstreerden bij het vliegveld, scandeerden slogans tegen Fidel Castro en eisten zelfs een oorlog tegen hun moederland. President Clinton had toen al heftig gereageerd. Hij veroordeelde de aanval in de scherpste bewoordingen en overlegde gisteren met zijn veiligheidsadviseurs over eventuele stappen.

Campagne

Cuba zal nu waarschijnlijk een belangrijke plaats gaan innemen in Clintons presidentiële campagne. De president heeft geen Democratische tegenkandidaat en kan dus de vruchten plukken van de Republikeinse verdeeldheid. Maar die verweten hem gisteren al zijn Cubaanse politiek van de laatste jaren. Senaatsleider Bob Dole, net verslagen in Delaware, riep Clinton meteen op het embargo tegen Cuba te verstrakken. Ook Buchanan porde het Witte Huis aan een harde houding aan te nemen en Castro af te zetten.

Clinton, onder druk van de Republikeinse meerderheid in het kongres, heeft het al 36 jaar durende embargo tijdens zijn ambtstermijn niet echt versoepeld, maar zorgde er wel voor dat er minder beperkingen kwamen in het verkeer tussen beide landen. Ook bewerkstelligde hij uitwisselingen in de edukatieve, wetenschappelijke en sociale sektor. Daarop liet Cuba hulp- en mensenrechtenorganisaties toe een vestiging te openen in hun land. Toch bleef elk officieel contact met het regime uit. Het zijn dan ook vooral de recente maatregelen die nu al op de helling staan. Minister van Defensie Christopher liet echter gisterenavond weten dat ze de VS de zaak aan de VN-Veiligheidsraad zal voorleggen.

Vorig jaar nog heeft de Algemene Vergadering van de VN, voor de vierde keer op rij, overweldigend gestemd om het handels embargo tegen Cuba te beëindigen, waardoor ook de vluchtelingenproblematiek en de economische malaise zou verbeteren.

Bron:

PERSAGENTSCHAPPEN MIAMI/HAVANA, Spanning stijgt tussen VS en Cuba, *De Morgen*, 26 februari 1996.

Diederik Van de Velde

X. Bewijs contact Stevaert

Datum: Sat, 24 Mar 2007 13:41:47 +0100 [24-03-07 13:41:47 CEST]

Van: diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com

Aan: "info@limburg.be" <info@limburg.be>

Onderwerp: Contact Dhr. Stevaert

Geachte,

Als eindejaarsstudent ASO ben ik op zoek naar een mogelijkheid om dhr. Stevaert te contacteren i.v.m. zijn kennis betreffende Fidel Castro. Ik koos voor mijn eindejaarswerk namelijk het onderwerp het Cuba van Fidel Castro.

Kan ik via uw dienst te weten komen of er een eventuele mogelijkheid bestaat om dhr.

Stevaert persoonlijk telefonisch of via mail te contacteren?

In afwachting op een gunstig antwoord,
beleefde groeten

Diederik Van de Velde
Sint-Lodewijk

Datum: Thu, 29 Mar 2007 15:51:55 +0200 [29-03-07 15:51:55 CEST]

Van: [Hoebbers Ronald <rhoebbers@limburg.be>](mailto:rhoebbers@limburg.be)

Aan: "diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com" <diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com>

Onderwerp: eindwerk: Cuba van Castro

Beste,

U mag uw vragen altijd doorsturen naar dit adres.
Indien u liever een afspraak wenst kan dit ook geregeld worden.

Graag reactie.

Ronald Hoebbers
kabinetschef gouverneur

011.23.70.12

Datum: Tue, 03 Apr 2007 08:54:56 +0200 [03-04-07 08:54:56 CEST]

Van: diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com

Aan: Hoebbers Ronald <rhoebbers@limburg.be>

Onderwerp: Re: eindwerk: Cuba van Castro

Geachte

In de bijlage vindt u een document met een 10-tal vragen voor de heer Stevaert. Het beantwoorden van deze vragen staat uiteraard volledig vrij, al zou het me enorm helpen bij het realiseren van mijn eindwerk.

Hartelijke dank voor de bereidwillige medewerking.

Diederik Van de Velde
Sint-Lodewijk, Wetteren

Diederik Van de Velde

Datum: Fri, 6 Apr 2007 15:56:37 +0200 [06-04-07 15:56:37 CEST]

Van: Hoebers Ronald <rhoebers@limburg.be>

Aan: "diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com" <diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com>

Onderwerp: RE: eindwerk: Cuba van Castro

Beste

In bijlage de antwoorden vanwege de heer Stevaert op uw vragen mbt Cuba.
Ik hoop dat u hiermee voldoende materiaal heeft om uw eindwerk te
stofferen.

vriendelijke groeten

Ronald Hoebers
kabinetschef gouverneur

011.23.70.12

XI. Stevaert over Cuba en Castro

1. Waar of vanwaar heeft u de interesse voor Fidel Castro opgevat?

Zoals veel jongeren van mijn generatie, hadden wij op onze kamer een poster van Che Guevara hangen. Veel wisten we niet van de Cubaanse revolutie, maar Che stond - en staat nog, naar ik verneem – symbool voor een rebels, wat romantisch verzet tegen onrecht. Mijn belangstelling voor Cuba is gegroeid na een officieel bezoek als Vlaams minister van mobiliteit aan Cuba in 2003. Ik heb toen Fidel ontmoet en er een tijdlang mee gesproken in de ambtswoning van de Belgische ambassadeur in Havana, en daarna in zijn wagen, op weg naar het vliegveld. Fidel is een fascinerend persoon, niet alleen omdat hij de regeringsleider is die het langst in functie is, maar ook omwille van de wat tegenstrijdige verwezenlijkingen van zijn bewind. Enerzijds is hij er in geslaagd een uitstekend onderwijs en gezondheidszorg uit te bouwen voor alle Cubanen. Anderzijds is hij er niet echt in geslaagd de bevolking voldoende burgerrechten te geven. Cuba blijft een dictatuur, weliswaar een fluwelen dictatuur, in vergelijking met andere Zuid-Amerikaanse of Aziatische dictaturen.

2. Zowel de persoon Castro als zijn bewind zijn omstreden. Regelmatig doken, en duiken nog steeds, rapporten op i.v.m. mensenrechtenproblematiek, censuur, en verdwijningen van dissidenten. Hoe staat u hier tegenover?

Ik heb aan Fidel onze grote bezorgdheid over het gebrek aan burgerrechten uitgedrukt, vooral wat betreft de doodsstraf die nog steeds in Cuba bestaat en enkele jaren geleden nog werd toegepast. Het laatste decennium echter is de situatie sterk verbeterd. Onze diplomaten melden me dat er veel minder een probleem is van mensenrechten, dan wel van burgerrechten. Er is geen vrijheid van meningsuiting, geen vrijheid van vereniging, geen vrije pers etc. Maar in tegenstelling tot andere Zuid-Amerikaanse landen, waar moeders dagelijks betoogden omdat hun zonen ‘verdwenen’ waren, ten prooi aan doodseskaders, zijn dergelijke toestanden in Cuba niet aan de orde.

3. Heeft de revolutie voor de modale Cubaan nog enige betekenis, naast die van toeristische attractie en exportproduct (merchandising etc.)²²?

Voor de generatie die de revolutie nog heeft meegemaakt, kent nog talrijke Fidelisten, aanhangers van Castro. Zij weten immers hoe het was voor de revolutie, toen er een door de VS gesteund schrikbewind werd gevoerd onder Batista. Maar de jongere generatie is de moeilijkheden wat beu. Hoewel er geen honger heerst op Cuba, zijn er toch dikwijls tekorten (bvb melk). Bovendien heeft het toegenomen toerisme er voor gezorgd dat de jongere Cubanen precies weten wat er in de wereld allemaal te koop is. Dat zij dat zelf niet (kunnen) hebben, maakt hen wat moedeloos. Nogal wat jongere Cubanen wachten op de dood van Fidel, in de hoop dat de situatie ten goede verbetert.

4. Hoe was Cuba in staat te overleven zonder Sovjetsteun, maar met handelsembargo's van de VS?

Cuba heeft het in de jaren '90 eerst bijzonder moeilijk gehad. In deze zogenaamde ‘speciale periode’ waren er echt voedseltekorten. Vandaag heeft de gemiddelde Cubaan het beter. Dat heeft een aantal oorzaken. Er is regelmatig steun vanuit China, en de laatste jaren vanuit Venezuela. Vooral olie komt nu vanuit Venezuela. Cuba stuurt ook hele legertjes artsen uit naar ontwikkelingslanden om daar medische hulp te bieden. In ruil verwachten ze economische steun in de vorm van grondstoffen. De afgelopen tien jaar is de grootste

industrie op Cuba het toerisme geworden. Dat heeft te maken met de export van enkele cultuurproducten, waarvan de muziek de belangrijkste is. (Buena Vista Social Club, Ibrahim Ferrer, Ruben Gonzales, Compay Segundo etc). Bovendien kan Cuba vanuit een aantal landen rekenen op ontwikkelingshulp, ondermeer vanuit België.

5. Hield een periode van Amerikaanse toenadering tot de USSR, ook per definitie een toenadering tot Cuba in?

Niet echt. De houding van de VS heeft eigenlijk zeer weinig met de voormalige Sovjetunie te maken (uitgezonderd in de jaren '60 toe er sovjetraketten werden geplaatst), maar met de impact van de zogenaamde Miami-Cubanen. Dat zijn de Cubanen die na '59 zijn gevlucht naar de VS. Dat zijn vanzelfsprekend allemaal Cubanen die het Castro-regime niet goed gezind zijn. Inmiddels zijn ze met enkele miljoenen, en zijn ze in staat om tijdens presidentsverkiezingen de uitslag te bepalen. Florida – waar de meerderheid van deze Cubanen wonen – is immers een van de staten die de doorslag kunnen geven tijdens de verkiezingen. Dat is ook de reden waarom nagenoeg geen enkele Amerikaanse president, ook niet als die tot de Democrats behoorde, het heeft aangedurfd om zijn houding tegenover Cuba te versoepelen. (zie ook volgende vraag)

6. Welke Amerikaanse president is of was volgens u het meest geneigd tot toenadering met Cuba, in welke periode was dit?

7. Veel bronnen, waaronder ook Gorbatsjov omschrijven Castro als gelegenheidscommunist die, na in ongenade te zijn gevallen bij de VS, voor de USSR koos.²³ Wat is uw mening hierover?

Ik denk dat dat grotendeels juist is. De jonge Fidel was wel een linkse Cubaanse nationalist. Maar dat nationalisme had evengoed niet kunnen uitgroeien tot een Cubaanse variant op het communisme, mochten de spanningen tussen de VS en de USSR niet hebben bestaan. Het Cubaanse communisme is inderdaad op sovjetleest geschoeid nadat bleek dat de VS geen steun wilden bieden en de USSR wel. Van dat sovjet-communisme is er in Cuba overigens ook niet zoveel overgebleven.

8. Waarin verschillen, volgens u, de houdingen van de VS en de EU ten aanzien van Cuba?

Zoals hoger genoemd houden de VS vast aan een handelsembargo dat rampzalig is voor miljoenen Cubanen. Dat embargo heeft vandaag geen enkel nut meer en dient enkel binnenlandse Amerikaanse belangen. (zie vraag 5). Europa kent dat probleem niet. MAAR het Amerikaanse handelsembargo heeft wel invloed op de Europese politiek. Nogal wat Europese bedrijven zijn inmiddels dochterondernemingen van Amerikaanse bedrijven of omgekeerd. Volgens de VS is hun embargo ook van toepassing op deze dochterondernemingen. Dat zorgt er voor dat ook Europa meegezogen wordt in het Amerikaanse embargo. Alleen België, en in mindere mate Spanje, zijn bereid om via onderhandelingen Cuba de weg naar de democratie te tonen.

9. Is er een evolutie in Amerika's houding t.o.v. Cuba en Castro, en zo ja welke?

Ik zie vandaag nog geen evolutie. Althans geen die een impact kan hebben op het leven van de Cubanen.

10. Heeft Cuba een toekomst na Fidel Castro? Hebben communistische staten in het algemeen nog een toekomst?

De huidige Cubaanse regering beseft dat het na Fidel nodig zal zijn hervormingen door te voeren. Die hebben maar kans op slagen als die door de Cubanen zelf kunnen uitgevoerd worden en niet onder druk van de VS. Cuba wil vooral haar sociale zekerheid en haar onderwijs kunnen behouden. De druk vanuit de VS verhindert een democratiseringsproces. Verder geloof ik niet dat communistische regimes in de huidige wereld nog een toekomst hebben. Centraal gestuurde economieën hebben overal gefaald, hebben te lijden onder corruptie en kunnen maar overleven als ze de vrijheden van burgers onderdrukken.

²²uitspraak van Herman Portocarero, voormalig Belgisch ambassadeur in Cuba. Bron: KNACK, 'Fidel en de geschiedenis', *Knack*, 8 augustus 2001, p.37.

²³uitspraak van Michail Gorbatsjov tijdens een interview naar aanleiding van een documentaire over Castro. Bron: DOCUMENTAIRE, 'Fidel Castro: van idealist tot heerser', TDM, 2006 (DVD).

XII. Cuba en Castro volgens prof. Clark

Hoofdstuk 20

DE MEESTE CUBANEN IN MIAMI KRIJGEN ONMIDDELIJK een waas voor ogen als Fidel Castro ter sprake komt. Op zich is het best begrijpelijk dat ze bijna allemaal zijn bloed wel kunnen drinken, want vrijwel iedereen heeft een reden om Castro te haten. Veel ballingen hebben een familielid dat in Cuba is geterroriseerd, gemarteld of jaren achter slot en grendel heeft gezeten. De Cubanen die het in Florida hebben gemaakt zijn er nog steeds furieus over dat Castro hun familiebezit heeft geconfisqueerd. En velen moeten 'door Castro' gescheiden van hun familie leven, hebben hun vader verloren door Castro's vuurpelotons of hadden een broer of oom die tijdens zijn vlucht naar Florida verdronken is of door de haaien opgegeten.

De opruiende talkshows van de meeste Spaanstalige radiostations doen bovendien vrijwel niets anders dan het aanwakkeren van de reeds alom aanwezige anti-Castro-stemming. Degenen met de grootste mond hebben vaak ook nog een column in een van de Spaanstalige dagbladen, waarin ze ongegeneerd hun Castro-haat kunnen botvieren. Castro is een soort Hitler. Degenen die naar een vreedzame oplossing streven door middel van een dialoog met Castro, zijn verraders, vuile communisten en handlangers van de dictator. Nee, alleen een bikkelharde confrontatie zal ons van die verschrikkelijke tiran kunnen verlossen. En laat ons vervolgens maar in het kapitalistische Cuba de puinhoop opruimen die Castro heeft achtergelaten. Dan komt het wel goed. Wij hebben het beste met Cuba voor en zullen er weer snel een vrij en democratisch land van maken waar de mensenrechten worden gerespecteerd. Zo gaat het circus maar door, dag in dag uit, al meer dan dertig jaar. Voor de revanchisten is de strijd tegen Castro een dagelijks ritueel dat alle kenmerken vertoont van een heilige oorlog.

Als je goed zoekt is het in Miami gelukkig ook nog mogelijk tegenstanders van Fidel Castro te vinden die niet meteen louter vitriool beginnen te spuwen. Het is een minderheid in Florida, maar

bij die selecte groep wetenschappers en politici heeft de pathologische haat plaats gemaakt voor nuance, afstandelijkheid en analyserend vermogen. Het is een verademing als een Cubaan in het gefragmenteerde en gepolariseerde Florida min of meer objectief over zijn land praat of constructief probeert mee te werken aan een vreedzame oplossing.

Van de eerste categorie is professor Juan Clark (1938) een representatief voorbeeld. Hij is hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Miami-Dade en heeft ruim twintig jaar gewerkt aan het boek *Mito y Realidad*, een van de beste werken over Cuba die de laatste jaren zijn verschenen. In ruim 700 bladzijden slaagt hij er op basis van honderden gesprekken met bootvluchtelingen en andere Cubanen in een realistisch beeld van het Cuba onder Castro te schetsen.

Juan Clark is fel tegenstander van Castro's autoritaire regime. Als student in Havana was hij actief in het verzet tegen dictator Batista. Clark steunde de revolutie aanvankelijk, maar raakte er al spoedig van overtuigd dat Castro zijn beloften de democratie te herstellen niet wilde nakomen. Hij vertrok naar de Verenigde Staten, en nam als parachutist deel aan de Varkensbaai-invasie. Clark zat vervolgens twee jaar in Cuba gevangen, ging in de krottenwijken van Venezuela werken en voltooide in de VS zijn academische opleiding.

In Miami sprak ik een hele avond met hem. Een interview was het niet, want hij stelde mij bijna net zoveel vragen als ik hem. Professor Clark was vooral benieuwd of zijn beeld van de Cubaanse samenleving overeenkwam met mijn ervaringen op het eiland. Hij heeft zelf nooit onderzoek in Cuba kunnen doen, omdat hij er als Varkensbaai-veteraan logischerwijs persona non grata is. Het werd een fascinerend gesprek.

Over Castro's drijfveren.

'Hij is eigenlijk altijd op macht uit geweest. Castro is in de eerste plaats een castroïst. Hij is meer een fascist dan een communist. Hij heeft een fascinatie voor uniformen, zijn favoriete schrijver was de falangist Primo de Rivera en hij luisterde naar Hitlers toespraken, hoewel hij er geen woord van verstond. Om aan de macht te komen heeft hij de kapitalisten, de Kerk, de burgerorganisaties, de democratische instellingen en alle mensen van goede wil in Cuba naar zijn hand gezet. Toen hij eenmaal aan de macht was, maakte hij een rekensommetje: de Amerikanen zijn tegen me, de democratische krachten in Cuba zijn tegen me, dus moet ik wel een marxist-leni-

nist worden. Dat verschafte hem twee belangrijke dingen: logistieke steun en een ideologische rechtvaardiging. Het was een briljante zet. We moeten erkennen dat Castro een meesterlijk politicus is. Hij begon de Sovjet-Unie zo geraffineerd uit te melken dat Moskou meer geld in Cuba heeft gepompt dan Europa na de Tweede Wereldoorlog aan Marshall-hulp kreeg. Cuba was de eerste kolonie in de geschiedenis die erin slaagde een moederland uit te buiten. Nu de Sovjet-Unie ineen is gestort en de melkkoe verdwenen is, wendt Castro zich weer tot de kapitalisten. Hij begint driedelige kostuums te dragen en maakt alle kapitalisten het hof die niet om principes en mensenrechten geven, maar alleen dollartekens in de ogen hebben. Castro heeft een bocht van 180 graden gemaakt, maar zijn einddoel is hetzelfde gebleven: het behouden van de absolute macht en controle.'

Over Castro's charisma.

'Iedereen zal moeten erkennen dat de man een ongelooflijk talent heeft om mensen te overtuigen en om zijn vinger te winden. Na de staatsgreep van Batista in 1952 waren de meeste Cubanen furieus dat de constitutionele orde was verbroken. Ik steunde de Beweging van de 26ste juli, maar had al vanaf het eerste moment mijn bedenkingen over Castro. Hij gedroeg zich als een gangster op de universiteit. Ik vertrouwde hem niet helemaal, hoewel ik zijn moed bewonderde. Hij had toen al een geweldig ego en grote aspiraties. Toen hij vijf jaar oud was, zei hij al dat hij president van Cuba zou worden. Zijn meest opvallende karaktereigenschappen zijn vastberadenheid, sluwheid en het vermogen tot manipuleren. Die houden hem ook nu nog op de been.

Al halverwege 1959 zag ik in dat hij zijn beloften de democratie te herstellen niet zou nakomen en vertrok ik naar het buitenland. Op 17 juli 1961 keerde ik terug, als parachutist tijdens de Varkensbaai-invasie, omdat ik wist dat deze man alleen met geweld zou kunnen worden verdreven. Het was in essentie een goed plan, maar met 1500 man konden wij Castro's leger niet verslaan. We waren er in onze naïviteit vanuit gegaan dat we net als bij de invasie in Normandië superioriteit in de lucht zouden hebben. Toen Kennedy dat verbood, was de invasie gedoemd te mislukken. We werden gevangengenomen en kort na de invasie kwam Castro ons opzoeken in het marinehospitaal waar wij op de vijfde verdieping werden vastgehouden. Weet je wat hij ons de eerste keer beleefd vroeg? Het is ongelooflijk, maar hij vroeg: "En, jongens, hoe behandelt de revolutie jullie?" Kun je je voorstellen dat hij dat wilde weten van zijn

tegenstanders, die naar Cuba waren gekomen om hem te vermoorden?

In de bijna twee jaar dat ik gevangenzat heb ik, net zoals wij nu tegenover elkaar zitten, uren met hem gepraat over oorlog en politiek. Hij vertelde ons in mei 1961 dat hij al een marxist-leninist was toen hij negentien jaar oud was. "Ik had totaal geen verstand van politiek tot ik een marxist-leninist werd," zei hij letterlijk. Castro was heel vriendelijk, beleefd en beschaafd. Ik vroeg hem: Waarom organiseert u hier geen verkiezingen om verder bloedvergieten te voorkomen? Castro antwoordde: Ik zal je vrijlaten, zodat je die bouwvakkers die daar aan dat appartementencomplex werken kunt vragen of ze verkiezingen willen. Ik zei toen tegen Castro: Ik denk niet dat de arbeiders die zeggen dat ze verkiezingen willen morgen nog zonder problemen op hun werk kunnen verschijnen. Castro bleef beleefd, maar was duidelijk ontstemd. Hij legde een arm om mijn schouder en zei vaderlijk: Je bent een beetje in de war, ik zal je wel wat boeken sturen. Ik kan me dus heel goed voorstellen dat iedere journalist, zakenman of politicus die Castro ontmoet, hem gelooft. De man heeft zo'n charisma en is zo charmant, dat hij iedereen weet te overtuigen, zelfs als hij liegt.

Toen Fidel zeventien was en op de prestigieuze jezuïetenkostschool Colegio de Belén in Havana zat, vroeg zijn leraar, *padre* Llorente, hem op een dag: Fidel, waarom lieg je zo veel? Je weet toch dat ik je altijd doorheb? En weet je wat Castro antwoordde? "Sorry, *padre*, dat komt nu eenmaal omdat liegen mijn tweede natuur is." Toen gaf hij het nog toe, nu durft hij dat natuurlijk niet meer. Maar hij is doorgegaan met liegen. En hij doet dat met zo'n overredingskracht dat iedereen die hem niet kent denkt dat hij echt meent wat hij zegt. Het werkt op twee manieren: hij imponeert er iedereen mee en hij is in zijn eigen leugens gaan geloven, omdat hij ze telkens herhaalt. Castro is een gevangene van zijn eigen leugens geworden.'

Over Castro's nalatenschap.

'Toen hij eenmaal aan de macht was, heeft hij een einde gemaakt aan de produktiviteit en het ondernemerschap van de Cubanen. Dat was ontzettend stom van hem, want hij had die elementaire kenmerken van het Cuba van vóór 1959 intact kunnen houden en toch alle politieke macht kunnen verwerven, omdat aanvankelijk 90 procent van de bevolking hem steunde. Cubanen zijn in principe heel ondernemend, energiek en willen hard werken. Dat kun je hier in Miami zien. De meeste ballingen hadden geen geld, maar hebben door keihard te werken en initiatieven te nemen deze stad welva-

rend gemaakt. Als je nu naar Cuba kijkt, springen de tranen je in de ogen. Stel je eens voor hoe welvarend het land zou zijn geweest als alle Cubanen met hun kennis en werklust in Cuba waren gebleven en zich hadden kunnen ontplooien zoals hier.

Het is toch onvoorstelbaar dat Cuba er nu zo aan toe is. Waar zijn al die miljarden uit de Sovjet-Unie gebleven? Als je ervan uitgaat dat Cuba vóór 1959 een onderontwikkeld, verpauperd en uitgebuit land was, moet je Fidel Castro veel krediet geven, maar jammer genoeg voor hem was dat niet het geval. In de jaren vijftig verkeerde Cuba in een goede economische gezondheid. Het behoorde volgens vele indicatoren tot de hoogst ontwikkelde landen van Latijns-Amerika. Politiek gezien was het een puinhoop. De corruptie was zo algemeen dat mijn oom, die minister was, door iedereen voor gek werd verklaard omdat hij weigerde te stelen. Toen kwam die klootzak van een Batista. Met zijn staatsgreep maakte hij de weg vrij voor extremisten en demagogen als Castro, die het land ruïneerde en er een puinhoop van maakte. Het uiterst vruchtbare Cuba bleek plotseling niet meer in staat zijn eigen bevolking te voeden. Castro ontnam de Cubanen bovendien elke stimulans om hard te werken. Ken je het gezegde: het oog van de meester maakt het paard vet? Dat geldt overal. Als je ergens eigenaar van bent, doe je je uiterste best om je bezit zo produktief mogelijk te maken. Als je, zoals in Cuba, geen eigenaar bent, kan het je allemaal geen donder schelen. Je bent dan om politieke redenen ergens aangesteld en het zal je worst wezen of iets goed functioneert. Dat is in essentie de makke van Cuba. Waarom herstelde West-Europa wel zo spectaculair na de Tweede Wereldoorlog en Oost-Europa niet? Echt niet omdat West-Europeanen slimmer zijn. Alleen maar omdat het Westen economische vrijheden kende en privé-initiatief stimuleerde. In het Oosten werd dat allemaal gesmoord in de staatsbureaucratie. Ik ben er inmiddels achter dat het socialisme op papier wel een goed systeem is, maar dat het slechts kan functioneren op twee plaatsen: in het klooster en in de kibboets. Voor Castro is het socialisme slechts een dekmantel om zijn ware bedoelingen te maskeren: de macht behouden en een mafia-achtige, nieuwe elite zoveel mogelijk te laten stelen.'

Over Castro's repressie.

'De materiële schade die Castro heeft aangericht kan nog worden hersteld, maar de psychologische wonden zullen moeilijk te genezen zijn, omdat die nog veel dieper zijn. Je hebt twee vormen van repressie: directe en indirecte. Directe repressie, zoals politieke

moorden en lijken op straat zie je in Cuba niet. Maar Castro heeft de indirecte, totalitaire repressie tot een ware kunst verheven. Een buitenstaander zal het nauwelijks opvallen, omdat het systeem zo geraffineerd en geavanceerd is. Alles staat in het teken van de controle: het onderwijssysteem; de voedseldistributie, de gezondheidszorg, de toewijzing van woningen, de mobiliteit, de werkgelegenheid, de vakbonden, noem maar op. Elk staatsorgaan heeft tot taak de Cubanen in de gaten te houden. Niemand vertrouwt een ander. Zelfs kinderen moeten op school melden of hun ouders wel revolutionair genoeg zijn. Alles is onderdeel van het grote onoverwinnelijke staatsmonster. Het mechanisme is zo geavanceerd dat het duivels is. Het is gecreëerd door specialisten die precies weten hoe ze mensen kunnen controleren. Het komt erop neer dat iedereen wordt geneutraliseerd die niet wordt geëlimineerd. Wat overblijft is een makke kudde. De enige vorm van verzet is wegvlugten per vlot of passief tegenwerken. Iedereen steelt van de staat of probeert de boel te saboteren door machines in puin te laten draaien en zo langzaam mogelijk te werken. De menselijke factor en niet het gebrek aan onderdelen zorgt ervoor dat het systeem niet werkt. Cuba is nog steeds uiterst vruchtbaar, maar de Cubanen hebben elke dag honger. Je kunt alle instrumenten voor een orkest hebben, maar dat garandeert nog niet dat er een mooie symfonie tot stand komt. Daarvoor heb je een goede dirigent nodig en musici met liefde voor hun vak.'

Over Fidel Castro's toekomst.

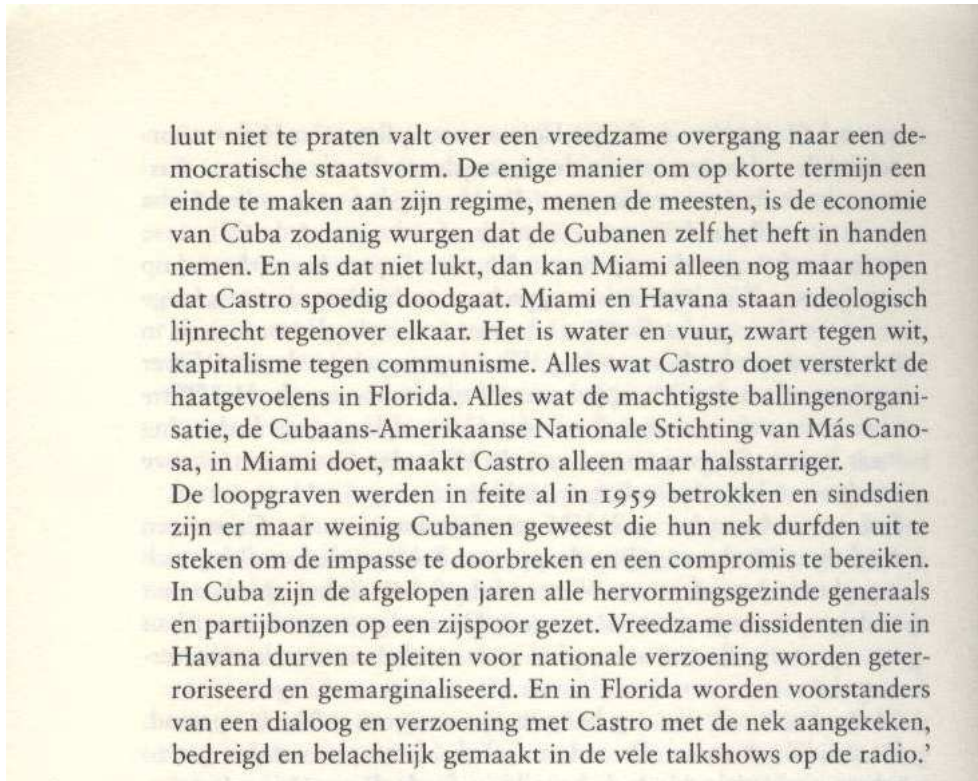
'Als er plotseling een einde aan het communistische systeem in Cuba komt, kan niemand voorspellen of de overgang vreedzaam of gewelddadig zal verlopen. Als Fidel sterft, zal zijn broer Raúl hem opvolgen. Als ook Raúl doodgaat, zal er waarschijnlijk een militaire overgangsraad aan de macht komen, die toenadering zal zoeken tot Washington en de ballingengemeenschap in Florida. In Havana zullen ze zich dan donders goed realiseren dat opheffing van het embargo en hulp uit de Verenigde Staten onontbeerlijk zijn voor de wederopbouw. Tot die tijd zal Castro door blijven gaan met zijn huidige politiek: voorzichtige economische liberalisering met behoud van de absolute macht en controle. Hij heeft Gorbatsjov gewaarschuwd dat een volledige opening tot zijn val zou leiden en Castro had gelijk. Als Castro niet over zijn allesomvattende controleapparaat had beschikt, had hij het niet gered. Batista zou al lang zijn bezweken. Ik vraag me ook wel eens af of Hitler zou zijn geëlimineerd zonder oorlog. Als hij niet zo inhalig was geweest en

ervan had afgezien de Sovjet-Unie aan te vallen, zou Hitler waarschijnlijk veel langer, tot zijn dood, aan de macht zijn gebleven. Castro acht ik daartoe wel in staat. De Verenigde Staten zullen Cuba nooit aanvallen. Haïti was een *piece of cake*, maar de Cubaanse leeuw heeft nog wel een paar tanden over. Castro is voorbereid op een invasie. Zijn leger zal terugvechten en het kan dan een lange strijd worden, omdat Castro Cuba met een netwerk van tunnels in een gatenkaas heeft veranderd. Washington wacht daarom liever gewoon af tot de rotte appel vanzelf uit de boom valt. Het Witte Huis weet ook onderhand wel dat Cuba al lang geen bedreiging meer vormt. De enige angst van de VS is dat Castro een nieuwe exodus van bootvluchtelingen ontketent.

Een opstand van het volk lijkt me uitgesloten, omdat Castro een machtig controle- en repressieapparaat heeft en de bevolking zich beperkt tot passief verzet. Niemand durft hem in het openbaar uit te dagen, maar je weet maar nooit. Op een gegeven moment kan een opstootje als een sneeuwbal gaan werken en een lawine veroorzaken.

Castro hoeft ook niet erg bang te zijn voor een militaire opstand. De strijdkrachten en alle andere veiligheidstroepen worden net zo scherp gecontroleerd als de bevolking. Sinds de executie van generaal Ochoa in 1989 zal niemand het in zijn hoofd halen coupplannen te smeden. Ik ben ervan overtuigd dat Ochoa samen met Tony en Patricio de la Guardia en minister van Binnenlandse Zaken José Abrantes een samenzwering tegen Castro aan het voorbereiden was. Hoever hun plannen al waren gevorderd weet niemand. Ochoa en Tony werden geëxecuteerd. De beschuldigingen van cocaïnesmokkel waren slechts een rookgordijn, een afleidingsmanoeuvre. Patricio werd gespaard, omdat hij als enige niet wilde dat Castro zou worden vermoord. Abrantes, waarschijnlijk het brein van de samenzwering, overleed na zijn veroordeling zogenaamd aan een hartinfarct in de gevangenis. Castro greep tijdens de affaire-Ochoa meedogenloos in om iedereen te waarschuwen: wie het tegen me durft op te nemen, wie me durft te kritiseren, of wie mijn machtspositie aantast, krijgt de kogel of gaat de bak in.

In Cuba heeft Castro nog steeds alles onder controle en de patstelling tussen Havana en de ballingen in Miami sleept zich voort. Om op zich begrijpelijke redenen is noch Havana noch de meerderheid van de ballingen bereid enige concessie te doen. De overheersende mening in de Cubaanse partijtop is dat "de wormen" in Florida staan te popelen om een nieuwe soort Batista-dictatuur in te voeren. En in Miami overheerst de gedachte dat er met Castro abso-

Bron:

VAN IPEREN A, *'De lege etalage'*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 1996 p.233-240

XIII. Pogingen tot contact met Harry Mulisch

Datum: Sun, 08 Apr 2007 14:27:27 +0200 [08-04-07 14:27:27 CEST]

Van: diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com

Aan: "info@mulisch.nl" <info@mulisch.nl>

Onderwerp: contact

Geachte

Ik ben op zoek naar de mogelijkheid de heer Mulisch persoonlijk te contacteren. Als laatstejaarsstudent middelbaar onderwijs maak ik immers een eindwerk rond 'Het Cuba van Fidel Castro'. Naar ik vernomen heb is de heer Mulisch een Castro-kenner. Graag had ik hem dan ook een 10-tal vragen doorgemailed. De antwoorden op deze vragen zouden perfect dienen als sluitstuk van mijn eindwerk.

Indien hier een mogelijkheid toe bestaat, stuur ik bij nader bericht de vragen door.

In afwachting van een positief antwoord.

Dank bij voorbaat,

Diederik Van de Velde
6 Economie - Moderne Talen
Sint-Lodewijkschool, Wetteren (België)

Datum: Fri, 13 Apr 2007 00:40:04 +0200 [13-04-07 00:40:04 CEST]

Van: "Harry Mulisch.nl" <info@mulisch.nl>

Aan: diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com

Onderwerp: adres

Beste Diederik Van de Velde,

Het contact adres is info@mulisch.nl

Hartelijke groet,

MULISCH.NL

Diederik Van de Velde

Datum: Fri, 13 Apr 2007 12:17:24 +0200 [13-04-07 12:17:24 CEST]

Van: diederik.van.de.velde@sintlodewijk.com

Aan: "Harry Mulisch.nl" <info@mulisch.nl>

Onderwerp: Re: adres (vragenlijst eindwerk)

Geachte heer Mulisch

Als laatstejaarsstudent middelbaar onderwijs maak ik een eindwerk rond 'Het Cuba van Fidel Castro'. Naar ik vernomen heb bent u een Castro-kenner. Graag had ik u dan ook een 10-tal vragen doorgemailed. De antwoorden op deze vragen zouden perfect dienen als sluitstuk van mijn eindwerk.

Indien u bereid bent hieraan mee te werken, vindt u de vragen in de bijlage.

In afwachting van een positief antwoord.

Dank bij voorbaat,

Diederik Van de Velde
6 Economie - Moderne Talen
Sint-Lodewijkschool, Wetteren (België)